

ІВАН НЕХОДА

вибране

BRANA HANNA KRONA
BIBLIOPHILIC

ІВАН НЕХОДА
вибране

Київ
Видавництво
художньої
літератури
«Дніпро»
1980

FRANK MERTZ
1910-1963

1910-1963

ІВАН НЕХОДА

вибране

Київ „ДНПРО“ 1980

У2
Н58

*В сборник вошли избранные стихотворения
известного украинского советского поэта (1910—1963).
Тематика их — самая разнообразная,
но через всю книгу красной нитью проходит
тема любви к Родине, призыв к молодежи
быть верными заветам отцов.*

Упорядкування та підготовка текстів Т. І. Неходи

Н $\frac{70403-114}{M205(04)-80}$ 114—80. 4702590200

© Упорядкування, передмова, оформлення.
Видавництво «Дніпро», 1980 р.

**Початок
пісні**

*МОСКВА,
ГОДИННИК Б'Є ДВНАДЦЯТЬ...*

Щодня, як ніч впаде на трави,
Як теплі роси упадуть,
В садах квітучої Полтави
Музика грає, танці йдуть...

В садах квітучої Полтави,
Де мріють в гніздах солов'ї,
Де ходять хлопці кучеряві,
Дзвінки ровесники мої.

Але щодня, в дванадцять ночі,
Коли зійде Чумацький Шлях,
Змовкають голоси дівочі,
Стиха гармошка у руках...

І чую я: крізь шум акацій,
Крізь дальні простори землі —
Москва! Годинник б'є дванадцять
На зореносному Кремлі!

І знаю я: в цей час в подвір'ї,
Над Псллом прозоро-голубим,
Колгоспний сторож перевірів
Артільні ходики за ним.

На сході — вже світає. Дзвінко
Кує зозуля у саду.

Іду в дозор, беру гвинтівку,
П'ять куль у магазин кладу.

В цю мить на вулиці Бульйонській ¹,
Де річка Либідь вуркотить,
Стихає втомлений Козловський,
Дочка закрила вії — спить.
«Ку-ку, ку-ку», — кує зозуля...
— Ку-ку, Тамарочко-дитя!
Ти спи спокійно, вірна куля
Оберіга твоє життя!

І діти сплять. І дітям сняться
Кудлаті білі ведмеді,
А їм, а дітям — по сімнадцять,
Вони пілоти молоді.
Вони летять крізь ніч північну,
Де ходить в морі риба кит...
Спить льотчиця моя дворічна,
Про дальній мріє переліт.
Уже не вернеться минуле,
Бо міцно замкнено кордон.
Ти спи спокійно, кожна куля
Твій стереже рожевий сон!
У чорну ніч, удень, уранці —
Не дремле пильний зір бійця.
Годинник б'є в Кремлі дванадцять,—
За ним звіряємо серця!

1937

---

¹ Вулиця в Києві (нині вулиця Боженка).

*В САДУ
ІМЕНІ ПЕРШОГО ТРАВНЯ*

На схилах сивого Дніпра
В обручик грає дівора.
Гуляй, Тамарочко, і ти,
Забилась трішки — то нічого.
Гуляй, дитя моє, коти
Обруч дитинства голубого.
Ти вже велика — третій рік,
Цей сад до сміху твого звик.
Всміхнулась, узяла обручик
І покотила — скік та скік!
Гуляй, дитя... А я піду
Туди, де пам'ятник в саду.
На нім — гармата і візок;
Акація цвіте, бузок,
Тут сплять герої-арсенальці...
Спиняюсь в вихорі думок.
Схилию голову свою,
Кладу букет весняних квітів
Над прахом тих, хто у бою
Завоював нам право жити,
Хто виборов тобі в боях
Ці дні, Тамарочко моя!
Стоїть гармата і візок,
Акація цвіте, бузок,
Проходять хлопці-дніпрофлотці,
Десь на Дніпрі гуде гудок...

Десь пароплав загув... І з ним
Заходять спогади у сад:
Тут гравсь я хлопчиком малим,
Тут в Жовтні бивсь за владу Рад.
Давно... Вже ті й дуби змужніли,
Що ми в саду садили цім,

Уже й чуби нам поснівли...
Та порох держимо сухим!
Бо ще багато в небі туч,
Бо ворог тягнеться до круч,
Бо хочуть знов твого дитинства
Забрати голубий обруч...

Гуляй, дитя моє, коти
Обруч дитинства голубого...
Сіяє сонце з висоти.
За наші рани, за діла
Його нам Партія дала,
Як орден стяга бойового!

Київ, 1938

ПЕРЕД ГРОЗОЮ

(Малюнок)

Несла ворона до мого двора,
Мов сирю крихітку, своє картаве «кра»
Та й упустила, крикнувши: «Лови!»
Схоплює курча в шпорш-траву шукати,
Лелека встав, пройшовсь на хаті,
Собака покачався у траві...
Лиш курка бігає, горить у неї рот...
(Коли вже спека кужіль свій спряде?)
Замірилася небо дзьобом розпороть,
Та от — не знає, і клювати де...
Подумав півень. Став. Закутався крилом,
І довго так стояв на 'дній нозі...
Десь блиснуло. Вози заторохтіли за селом.
— Еге! — промовила бабуся.— Буть грозі!

с. Хохітва, 1935

ЯЛИНКА

Далекі дні, похмурі дні
Розвіялись, як дим.
Та не забудь тих днів мені,
Коли я був малим,
Коли у панському саду,
Під кожний Новий рік,
Цвіла ялинка на льоду,
Чувсь панський сміх і крик...
Я був малим тоді хлоп'ям,
Та знали ми, що вхід
В той сад заборонявся нам
Іздавна — з роду в рід.
Росла в саду ялинка... Раз,
В глуху і темну ніч,
У сад у панський я пробравсь,
Де розважавсь панич.
Зірвав я шишку і приніс,
Сказав товаришам:
— Я посаджу її... Колись
Ялинка буде й нам!

Далекі роки! Вже і світ
Не той тепер, і дні.
Уже ялинці двадцять літ,
І тридцять вже — мені.
Росте ялинка на весь сад,
Яку садили ми
Давно, десятки літ назад,
Коли були дітьми.
Мете пороша і сніжок,
Метелиця мете...
О мій усміхнений синок,
Дитинство золоте!

Тобі — і сміх, і запах роз,
Ялинка ця і все...
От скоро прийде Дід-Мороз,
Гостинці принесе...
Сіяй, гори, моя зоря,
Погожі дні принось!

Впаде листок з календаря,
І скаже Дід-Мороз:
«Живіть у щасті і в добрі,
Веселий спів, гримі
Навкруг ялиноньки-зорі,
Яку садили ми!
Для вас зросла вона, для вас
І сад, і радість ця,
І ця зоря, що зайнялась,
Що гріє вам серця».

Сянок всміхається... Рости,
Співай нових пісень,
З ялинкою цвітеш і ти
У цей святковий день!

Київ, 1937

* *
*

Ти йшла гірською стежкою. Між скал,
Мов птах підбитий, бивсь крилом Байкал.
Ти кинула камінчик. Він упав,
Скотивсь безшумно з кам'яної кручі...
Я взяв його. Немов росинку з трав,
Проніс його крізь днів піски силучі...

Камінчику мій, спогадів росинка!
І ти, і день, і голуба косинка,
І от, здається, я з тобою знов,
Ти йдеш, весела, стежкою гірською...

Як цей камінчик — так моя любов
Одкинута байдужою рукою.

Київ, 1937

КАТЕРИНА

Поема

Заспів

Сіла бджілка на меду,
Хлопчик грає у дуду,
Грає хлопчик у дуду,
Завертає череду.
Південь, спека не спада.
Розбрелася череда.
Грає хлопчик, промовляє:
— Ой да горе — не біда! —
Він до цього степу звик,
Бравий хлопчик-степовик.
Дід вдивляється у небо —
Сивовусий чередник.
Вухом, слухом він повів —
Віє вітер з-під степів...
Розбрелась в степу худоба —
Ціла тисяча голів.
Все він знає, сивий дід,—
Де росте калина, глід,
Де найкраще в літню пору
Пірейти ріку убрід.

Хмар глибока висота,
Тінь круг місяця густа,—
Таємниці всі природи,
Наче з книги, він чита.

Восени, в минулий рік,
Коли вітер-січовик
Налетів раптово з моря
І худобу гнав і сік,—
Він губитися не звик,
Він одяг важкий башлик,
Він зберіг усю худобу,
Сивовусий чередник.
І за це його схваля
Вся колгоспная земля,
І за це він носить орден
Од Калініна, з Кремля!

Вітер вибіг з-за горба
На колгоспівські хліба:
Піднялась в степу могила,
Наче дідова журба.
Ти до діда підійди
Та спитайся у біди,—
То чия в степу могила,
Днів горьованих сліди?

Вечір. Спека вже спада,
Розбрелася череда...
Два сини було у діда,
Третя донька молода.

Степ і степ, ковил безкрай,
Молочай і тирса...
У степу глухим Таврійським
Вогник загубився.
Ви, степи мої широкі,
Шлях Чумацький уночі!
Та й спинились чумаченьки,
З Криму ідучи.
(«Ой у полі вогонь горить,
Коло вогню чумак сидить...»)

Ішли полки, йшли червоні,—
Пугу, хлопці, пугу! —
Підіймалась Україна
Від Дінця до Бугу.
Ішли полки, ішли грізні
Та Чумацьким шляхом,
Командарм їх вів — Будьонний —
В тил білополякам!
(«Ой у полі вогонь горить,
Коло вогню чумак сидить...»)
Воли мої круторогі,
Немазані мажі!..
Та й під'їхав сам Будьонний,
До чумаків каже:
— Добрий вечір, чумаченьки,
Відкіля та хто ви? —
Кінь баский об землю вдарив
Місяцем підкови.
Мружить Василь хитрі очі,—
Хто вони, вояки?
— Покажіть свої,— говорить,—
Військові ознаки! —
Подивився на хлопчину

Командарм, всміхнувся.
Френч у нього з орденами,
Закручені вуса.
Де Василь ці бачив очі,
Усміх в вусах русих?
Пригадав!
Сміялись хлопці
У дублянках куцих:
— От чудило!.. Ознак йому...
Пізнавай по вусах! —
Впізнав Василь, ізняв шапку,
І сказав Василь:
— Ми — із Криму, партизани,
А на возі — сіль.
Сіль на возі — для годиться...
До Будьонного пробиться —
Наша справжня ціль!
Третій день Чумацьким шляхом
З Криму ідемо.
Чи Микола-цар, чи Врангель —
Все одно — ярмо!
(«Ой у полі вогонь горить...»)
Усміхнувся Будьонний:
— Партизани? Гей, за мною! —
Стяг майнув червоний...
— Воли мої круторогі! —
Здав на кухню сіль.
За Радянську Україну
В бій пішов Василь.
Чи Микола-цар, чи Врангель —
Крізь степи, крізь бурю
У краї пішов дніпровські
Добивать Петлюру.

Край дороги ворон кряче,
Хата на припоні.
Заіржали коло хати
Осідлані коні.
Заіржали бистрі коні,
Вітер вирвавсь — дожени!
Розставалися із батьком
Молоді сини.
— Час в дорогу,— каже перший,
Вийшов з хати другий,
Підтягнула Катерина
Бойову попрягу.
Два сини із хати вийшли,
Катерина з ними.
Зашуміли явороньки
Вітами густими.
Рідний шуме яворовий,
Пісне яворина..
З Василем в полку червонім
Стрілась Катерина.
Стріла хлопця, полюбила,—
Хіба спиниш серце?
Понесла любов, мов крила,
Мов човен — весельце!..
Вдвох ішли в атаку, їли
З однієї миски
І однакові носили
Шинелі армійські...
Що на світі є сильніше
За любов? Із нею
Йшли на бій, щоб прапор волі
Сяяв над Землею!

Насувала чорна хмара,
Мов та ніч похмура...
Наступала панська Польща,
А з нею — Петлюра.
Насувала чорна хмара
Та й на місто Фастів.
— Завоюю Україну,—
Пан Петлюра хвастав.
— Завоюю Україну
До самого Дону...—
От і Київ.
— Здрастуй, Київ! —
Вийшов із вагону.
Наче кіт, що ласо вскочив
У чужу комору,—
Позирає боязливо
На товпу сувору...
Дніпр котив кипучі хвилі,
Гнівно вітер віяв,
Метушились мідним дзвоном
Лавра та Софія.
Аж сльозу пустив Петлюра.
— Київ! О нащадки!
(Дві-три сотні петлюрівців
Та конфедератки
Вартували отамана
Так, як і годиться,
Бо це ж таки не Вінниця,
А Київ — столиця!)
Хліб та сіль підніс священник,
Обнялися тричі...
Захлинались мідні дзвони,
Надривались півчі.
«Ще не вмерла...» — голосили,

Метляли чубами...
Одвернувсь робочий Київ
Од такого страху.
Цілу ніч в кафешантані —
В корчмі стародавній —
«Ще не вмерла...» — хрипів Симон,
Катюга державний.
Цілі дні із тьми Шулявки,
З цехів «Арсеналу»
В ніч виводили робочих,
Коло стін стріляли.

4

Чула Дарниця Софію,
Чула Лаври дзвони...
Готувалися до бою
Червоні загони.
Ніч над Дарницею впала...
— Чуєш, Катерино?
Піднімає прапор волі
Гнівна Україна!
Піднімає Україна
Прапор волі вгору...—
Та й ударили гармати
З Дарницького бору.
Кінь спіткнувся перед боем...
В ніч глуху, у мряку,
Лобовим пішли ударом,
Кинулись в атаку.
Гостра шабля Василева,
Вивірене око...
Вдарить з маху — летять шлики
І спереду, й збоку!
Та й ударили гармати...

— Чуєш, Катерино?
Зацвіте барвінком-цвітом,
Вільна Україна!

Б'є Василь, рубає зліва,
Катерина — справа,
Тільки слід горить від шаблі —
Блискавка кривава.
— З Криму виб'ємо барона,
А по тому — просто —
Поїдемо, Катерино,
В Крим — до моря в гості.
Будем слухать плескіт моря,
Тихий шепіт хвиль...

Близько десь снаряд ударив,
Поточивсь Василь.
Ой снаряд над зрубом вдарив,
Впав Василь на зрубі.
— Катерино, Катерино,—
Шепотіли губи.
Світла зірка покотилась,
Як сльозинка з вії...

— За Радянську Україну,
За червоний Київ!

5

Утікав Петлюра Симон,
Посміхався гірко...
Одпливав стодзвонний Київ,
З пам'ятником гірка.
Отамане, отамане,
Де ж твоя держава?

Тільки й згадки — в чемодані
Булава іржава!
На колесах — вся держава,
На колесах — уряд,
А червоні б'ють у спину,—
Турять,
турять, турять!

6

Впала ніч на полі бою,
Трупи — смутком чорним...
Птахом б'ється Катерина,
К серцю хлопця горне.
Кінь копитом землю рне,
Чує кінь тривогу,
У сідло взяла: — Василю! —
Рушила в дорогу.
Скаче вершник одинокий,
Мчить, здіймає порох,
Серцем вгадує дорогу
По холодних зорях...
Скаче вершник одинокий
До отця старого,
Скаче вершник, пришпорює
Коня бойового.
Ніч минає, день проходить,
Б'ються дум прибої...
Зачерпнула із криниці
Води ключової.
Не літай, не вийся, ворон,
Не кряч над землею,
Над моєю головою,
Долею моєю!
Чорна нічко-петрівочко,

В партизанському загоні
Зустрічала сонце.

8

Ішли полки, ішли полки —
Армія Червона,
Наступали на Врангеля —
Чорного барона.
Ти далека, ти безкрая,
Степова дорого!
Пришпорила Катерина
Коня вороного...
Ішли полки, йшли червоні
Форсованим маршем...

Ніч. Дроти. Усівся Врангель
За морем Сивашем.
Ніч. Не спиться Катерині,
Перемага втому,
Пише листа прощального
Батькові додому:
«Може, тату, не вернуся,
Може, куля вража
Увостанне поцілує,
До землі прив'яже...
Ніч. Окопи. Одлітає
Журавлиний клекіт...
Завтра — Жовтень. Вийде

Ленін

У Москві далекій;
Вийде Ленін на трибуну,
Гляне на знамена...
«Ми — готові!» — скаже Фрунзе
За бійців, за мене,
За усіх, хто в ніч цю темну

24

В глинилі Сивашу
Ладен голову зложити
За Вітчизну нашу,
За мої, за наші рани,
За степи безкраї,
За Свободу, що ніколи,
Тату, не вмирає!
Що серця веде гарячі
На дріт-огорожу...»
Ніч. Окопи. Ходить в небі
Прожектор ворожий.
Тихо-тихо. Так буває
Лиш перед грозою.
(«Може, тату, не вернуся,
Впаду головою...»)
Славні роки перекопські,
Незабутня путь!

. . . . .
Понад берегом Сивашу
Поїзди ідуть.
Видно пам'ятник із вікон
Десь над степом. Даль.
Голова чиясь поникла...
Траур і печаль.
Може, мати кличе сина,
Може, батька — син...
Глянь, Василю,— сходить сонце
З кримських верховин!
Встань, Василю, глянь, Василю,
Серцем молодим!
Зеленіють Кримські гори —
Уже вільний Крим!
Будеш з нами слухать море,
Тихий шепіт хвиль...
За Радянську Україну
В битві впав Василь.

ЕПІЛОГ

Проліта літак над степом,
Над тими степами,
Де лягли мої герої
К сонцю головами.
Де лягли мої герої,—
О далеке — рідне!..
Той же явір коло хати,
І жоржина квітне.
Той же явір, тільки ширше
Розрослося віття,
Тільки пісня яворова —
Молода, новітня!
Слава сонцю, дням погожим,
Небу голубому!
Два сини гостюють в діда,
З'їхались додому.
Старший — голова колгоспу,
Обранець народу.
— Ти у мене — знатний, сину,
Колгоспного роду! —
Два сини в гостях у діда,
Дві невістки, внуки...
А молодший — академік,
Командир науки!

Проліта літак над степом,
Над веселим краєм,
Біля явора старого
Той літак сідає,
Із кабіни — Катерина...
Я хотів би, діду,
Теж дожити до такого
Славного обіду!
Катерино, Катерино,
Я дивлюсь на тебе,—

Соколині маєш крила,
Що літаєш в небі!
Кличе батько всіх до столу,
Сіли діти-гості,
Всі — удачею у батька:
Працьовиті, прості.
Славне свято! Про минуле —
Одна тільки згадка...
І зривається щаслива
Сльозинка у батька.
Роки, роки! Цвіт спадає,
Підрастають внуки,
Пестить дід їх, усміхнеться,
Забере на руки,
На плече собі посадить:
— Ух, яке завзяте!..—
Тільки шкода, Катерино,
Бойового зятя.
Пада дуб, грозою збитий,
Але квітне парость!
Влав Василь, та син зростає,
Памолодь зосталась...

Ти рости, зелений явір,
Не хились додолу!
Ходить чаша круговая
Піснею круг столу.
Ти рости, зелений явір,
Та все вгору, вгору!
Ходить пісня жданим гостем
До кожного двору.
Ходить чаша круговая...
Вип'єм, Катерино,
За рідню велику нашу,
Нашу Батьківщину!

Київ — Москва, 1937—1938

ЛІСОВА КАЗКА

Ви, зірки незлічені!
Віє морем, казкою...
Коло хати дівчина
З сіткою рибальською.
Стала проти місяця,
Зоряно і зелено...
Без печатки свідчиться,
Що земля — заселена!

Спогади-веселощі,
Ви, таємні відстані!
Триста верст — до селища,
Вісімсот — до пристані!

— Ти сама тут, дівчино?
— Є лісник — сусіда мій...
Краю мій невивчений,
Краю мій незвіданий!

А як ніч зароситься,
Річка хлюпне щукою,—
Прийде він по просіці,
У вікно постукає.
— Скучила? — питається,
Побреде за сітями.
Біла ніч-акація
За вікном висітима...

Ночі неціловані!
Він до неї склониться.
Буде вітер в кóміні,
Буде рвать віконниці,
Буде гратись вітами,
Сіткою рибальською...

Та ще ліс шумітиме
Лісовою казкою.

Київ, 1938

НІЧ НАД УДАЄМ

В. Бичкові

I

Поклавши в голови утому,
Лежу на сні. Коло мене
Вмостився вечір. Так і ліг із піснею.
Гуляв з дівчатами за кленом,
А це — додому,
Пізно-бо.

II

Риплять десь двері. Полохко у хмиз
(Через гору,
Через низ)
Шмигнула тиша...
Ніч вийшла.
Леліє схід, а їй не спиться.
Все думи, думи —
Чорні, сиві...
Гай-гай! Скоцюрбилась на призьбі,
Розбовтки сну свого досиджує.

III

Десь перепел над Удаєм
Злетів, спіткнувся через тиш
Та й поточився у комиш...

Не дніє ще. А дніти б, дніти...
Шумить комиш — до дна, увесь,
Та перепел у копах десь
Докльовує окраєць літа.

Манжосівка, 1938

* *
*

Над крутою кручею
Стежкою співучою
Йшла, як пісня, дівчина,
Юністю завітчана.

Пружна, грайна, збуджена,
Мов ніким не бачена...
Думав хлопець — суджена —
Мріяв про побачення.

Бачив він, як горлиця
До голуба горнеться.
Бджілка десь під гілкою
Цілувалась з квіткою.

Мріяв...
    А в осочині
Сонця ніжні промені
Цілували дівчину
В губи неціловані.

Що зосталось хлопцеві?
Хлопець заздриє сонцеві!

1938

ЗНОВ НАСТАНЕ ЛІТО

Я не знаю, що з тобою, де ти
І чи знов зустрінємось коли...
Та хотів би, щоб зими замети
Літа нашого не замели!

Де б не був я: в Арктиці суворій,
На Далекім Сході чи Близькім,
Скрізь, як та берізка білоко́ра,
В серці ти шумітимеш моїм!

Ходять круки зрання і до ночі,
Наче варта, стережуть двори...
Де ви, очі, голубі, дівочі,
Літні наддніпрянські вечори?

Вийду в поле, в снігову діброву —
Не почую спів дзвінкий дівчат.
Де ти, де, дівчино чорноброва?
Сніг... Та круки на мороз кричать.

Дай, лісничий, душу чимсь погріти!
Сніг летить, як білі лебеді...
Тільки вірю: знов настане літо —
Зоряне, співуче, як тоді!

Знов зелена зашумить діброва
І зозуля буде нам кувать.
Знов тебе, дніпряно чорноброва,
До світанку буду цілувать!

Ялта, 1939

ГОЛУБА ШАЛАНДА

Де тебе шукать в широкім світі?..

. . . . .
Грало море, пінилась вода.
Край шаланди закидала сіті
Дівчина, рибачка молода.

Підвела свої гарячі очі,
Поглядом байдужим повела...
Сонце спіпить не тому, що хоче,—
Просто в сонця зайвина тепла!

Одпливала голуба шаланда,
Викидалась срібна скумбрія.
Одпливала — правда, чайко, правда,—
Не шаланда, а любов моя!

Безліч скарбів нам дарує море,
Безліч в морі голубих шаланд,
Тільки та, якою я захворів,
Більш не поверталася назад.

Правда, чайко, правда,— що ж робити?
Через те й ходжу я сам не свій...
Щастя ходить по своїй орбіті,
А любов проходить — по своїй...

Ялта, 1939

**ОЙ, ТРЕМБІТИ,
ГРАЙТЕ ЛУНКО**

(Під коломийки)

Ой по горі, по горі
Гонять вівці вівчарі.
Гой-гай, хлопці, грай,
Прийшла воля у наш край!
А по горі Горяниці
Йшли дівчата по суніці.
Гой-гай, добре грай,
Прийшла воля у наш край!
Грають хлопці на трембіти:
— Гей, збирайтеся, кобіти! —
Гой-гай, хлопці, грай,
Прийшла воля у наш край!
Ой, трембіти, грайте лунко,
Затанцюємо «гуцулки».
Гой-гай, добре грай,
Прийшла воля у наш край!
Через річку в дальню путь
Мчить кіннота, танки йдуть
Гой-гай, хлопці, грай.
Прийшла воля у наш край!
Йдуть у гори у Карпати
Нас з неволі визволяти.
Гой-гай, добре грай,
Прийшла воля у наш край!
На кашкеті в вівчаря
П'ятникутная зоря.
Гой-гай, добре грай,
Прийшла воля у наш край!
Ти, вівчарю-вівчарю,
Подаруй мені зорю!
Гой-гай, добре грай,
Прийшла воля у наш край!

Під цією під зорею
Ми щасливі будем з нею.
Гой-гай, добре грай,
Прийшла воля у наш край!
Прощай, горо-пасовисько.
Йду служити в червоне військо.
Гой-гай, добре грай,
Прийшла воля у наш край!
Ой ви, гори, ви, Карпати,
Будем волю захищати,
Гой-гай, добре грай.
Прийшла воля у наш край!
На трембіту вівчар грає,
Аж серденько завмирає...
Гой-гай, добре грай,
Прийшла воля у наш край!

Київ, 1939

МИ ГОЛОС ПОЧУЛИ ТВИЙ, МАМО!

Смереки, смереки, смереки,
І Прут зажурився внизу...
Ридання трембіти далекі
Навіки в собі пронесу.
О сльози старої Ярини!
Звертала свій погляд на Схід:
Шуміли вітри з України
І Прут переходили вблід.
Ішли крізь кордони по світу,—
Гей, спробуй їх, пане, спини!
І брала Ярина трембіту,
І йшла — чи не їдуть снини?

Казали: «Повернемось, мамо!»
Немає. Не ідуть. Гай-гай!
За Прутом лежить, за горами
Щасливий, казковий той край...
На Схід вона думами лине.
Хто висушить сльози її?
Цвіла-одцвітала калина,
Текли з верховин ручаї —
До Пруту текли, Черемошу,
Весною текли, восени.
Надіялась мати: «А може,
А може, приїдуть сини?»
Ходила стрічать до границі —
Немає. Не ідуть. Гай-гай!
Стояла і заздрила птицям,
Що можуть летіти в той край:
— Візьміть мене, птиці-лелеки! —
Не чують. Змахнула сльозу...
Смереки, смереки, смереки,
І Прут зажурився внизу.

Ми голос почули твій, мамо!
Мерщій застеляй же столи!
Прийшли ми з твоїми синами,
Тебе визволяти прийшли!
Як вийшла вона за ворота,
Як глянула мати за двір,—
Полки і полки... А напроти
До неї іде командир.
Підходить до матері перший,
Цілує її, пригорта.
А сам у військовій одежі,
На грудях Зоря Золота.
І другий вже виструнчивсь рівно,
Взяв руку він під козирок.
— Привіт вам, Ярино Петрівно! —

Вигукує дружно весь полк.
Чи яв це, чи матері сниться?
Ярино Петрівно, це яві!
З тобою твій син смаглолиций —
Червоний полковник — стояв.
— Зустрілися, мамо!.. А зараз —
По конях! Бо всюди нас ждуть...—
До сонця земля поверталась,
Нову починаючи путь.
Ридання трембіти далекі!
Змахнула гарячу сльозу...
Всміхнулись до неї смереки,
І Прут усміхнувся внизу.

Київ, 1939

В КАРПАТАХ

Застиг сріблястий Прут. Карпати,
Як зачаровані воли,
На роги місяць підвели,
Мов хочуть крайнебо підняти.
Хитнувсь, хлюпнувсь, розбігся Прут,—
Лягли воли і воду п'ють.
Лежать воли, хитають роги...
І от, здається, край дороги
Сидять над Прутом чумаки,
Пихтять із люльок, кашу варять,
Повз них ідуть-біжать віки,
Кричать на них і брови хмарять,—
Гей-гей! Воли ж і не мигають,
Лежать собі та ремигають...

Це так привиділось мені...
Та ось промчався вдалині

Шофер, співаючи «Катюшу»,—
І зникло все, признатись мушу,—
Чумацькі мажі і воли.

В селі гуцульським ми були,
Зустріли привиди вчорашні...
Та вже не в сні, а наяву
В Карпатах слухали Москву,
Курантів спів на Спаській башні!

Київ, 1939

* *
*

Святковою порошею
Кружляє далечинь.
Агов, моя хорошая,
Журбу покинь!

Як жить,— то тільки наново!
Крізь тьму алей
Іду в огонь каштановий
Твоїх очей!

Із повним серцем-келихом,—
Що діять з ним?
Нехай згорю метеликом
В огні твоїм!

Як жить, то тільки наново,
Хіба це гріх —
Горить в огні каштановім
Очей твоїх?!

Київ, 1940

ВЕСНЯНКА

Весна, весна, весняночко,
Прийди до нас, подоляночко,
Прийди до нас, теплом утіш,
А ти, сонечко, світи ясніш!
Ти густіший, дощику, упавши —
На городи, на левади, на сади,
На багаті наші землі, на родючі,
Щоб пшениці колосилися, як тучі,
Щоб стіною піднімалися жита,
Щоб колгоспні розцвіталися літа!
Іди, іди, дощику, упавши,
Щоб плодами наливалися сади,
Щоб родило і у полі, і в дворі,
Щоб співалось од зорі і до зорі.
Щоб цвіли черешні,
Зацвітали вишні,
Щоб всі хлопці поженились,
А дівчата заміж вийшли!

Київ, 1940

БАБИНЕ ЛІТО

Листок од клена одірвавсь,
Летить додолу — пада, пада...
Люблю осінній слухать вальс
Замріяного листопада!
Люблю осінній шум. Люблю,
Коли, похитуючи гілку,
Мов у колісці — люлі-лю,—
Гойдається тремтлива білка.
Гойдайся, білочко, ану ж!

Гай-гай! Лиш слід між деревами...
Сіє день над головáми,
Ну літо, й край. Але чому ж,
Чому їжак у теплі дні ці
Збирає лісові кислци?
Чом гілку білочка трясе,
Горішки у дупло несе?
Калина стигне. Синя-синя
Задумалася далечінь.
Павук розставив павутиння,—
Там завжди смерть, де мла і тінь!
Не лить, метелику, туди —
В принадне плетиво біди.
Спини, метелику, свій лет,
Хіба тобі ще мало квітів?
На квітах — сонце, в квітах — мед...
Та ба! Він осінь вже помітив.
Мов лист пожовклий, білка скаче,
Нагонить згадку згаслих дум,
Стрибає білочка, неначе
Обтрушує осінній сум.
Гойдайся, білочко, стрибай!
Стрибнула, погойдалась трішки
І знову перебралась в гай
На зиму припасать горішки.
Поспіли яблука червоні...
І ми ті яблука берем,
Радієм, сміємось, живем,
Саджаєм в землю зерна повні.

Каштан упав, збудив мене,
Упав і розколовсь натроє.
Лушпиння — прах землі сирі,
Новий каштан життя зачне!

ЯК ГРИЦЬ ГРИНЧИШИН СВОЄ ЩАСТЯ ШУКАВ

1

Опадає цвіт із вишень
Білим інеєм на шлях...
Розкажи нам, Гриць Гринчишин,
Як ти їздив по світах,
В дальні землі в тридев'яті —
Своє щастя там шукати?

2

Щастя? Це — як на канаті,
Хочеш взяти — спробуй, лізь!
Скрізь було нас: і в Канаді,
Й в Аргентині... Словом, скрізь.
А мое — його ж, бач, мало —
У Париж мене загнало.

3

Дві руки людині дано,
Збуть їх — справа не легка,
Коли вся земля у пана —
В Завадовського Юрка,
А у мене — гнів трясє!—
Що під нігтем — то й усє!

4

Дві руки — куди їх діти?
Вигиналися в дугу,
В одну руку брали діти,
Брали торбу у другу,—
Йшли голодні, босі й голі,
Йшли шукать своєї долі.

5

За життя того старого
Що в дитинстві знали ми?
Іде пан — звертай з дороги,
Шапку панові зніми,
Подорожником слухняним
Простилайся перед паном!

6

Бачиш, он в гнізді лелеки
На одній нозі тремтять?
Так і ми в ті дні далекі,
Бо другою — ніде стать.
На одній — тупу, тупу
Коло пана на цепу

7

Був австрійський стяг над нами,
Польський був, та теж чужий.
Пан стояв двома ногами,
А Гринчишин — на одній.
Та були ще дві руки,
Що стискались в кулаки!

8

Дві руки були зі мною,
А в руках батіг — агей!
Іхав, лан орав весною.
Заливався соловей,
Сонце грало в росах трав.
Іхав — панський лан орав.

Поле, полечко зелене!
 Я вибрюю тебе,
 Та зростеш ти не для мене,
 Прийде пан — усе згребе.
 Так щороку, з роду в рід.
 «Тпру!» — та й випряг на обід.

10

Вийняв хліба шмат, цибулю,
 Соловеечку ти мій!
 Пану — все, а Грицю — дулю?
 Будь ти проклят, світ такий!
 Кривда скрізь, біда безкрая...
 Взяв газету та й читаю.

11

Хто ти, Грицю? Панський конюх,
 Пройдеш вік, як борозну,
 Так і вмреш, і ні за понюх,
 Як то кажуть, тютюну.
 На одній нозі — тупу
 Коло пана на цепу.

12

В пана вуха, як у зайця,
 Ще гостріші очі, бач?
 Як ти, Грицю, не ховайся,
 А підгледів доглядач.
 «А, попався Гриць Гринчишин?
 А подай газетку лишень!»

13

Потім пан позвав до себе:
«Так і так... Шукаєш прав?
Нам політиків не треба!
Бунтувати?» — і прогнав.
Дві руки — куди їх діти?
Будь ти проклят, панський світе!

14

Осипався цвіт із вишень
Білим снігом на спориш.
Взяв дружину Гриць Гринчишин,
Взяв дитину — і в Париж,
В дальні землі в тридев'яті
Свої руки продавати.

15

Гнувсь у пана, жінка — в пані,—
На чотири на руки.
Скрізь було нас: і в Шампані,
І в Парижі,— батраки.
Кілька літ тривав той торг,
Щоб придбать землі хоч морг.

16

Син трирічний — за плечами,
А за паспорт — мозолі...
Бóсими вивчав ногами
Географію землі.
Піднімались гирла рік
З поту нашого, що тік!

43

17

Розливались поту ріки
Та шляхами чотирма.
Тісно в світі чоловіку,
Як землі йому нема.
Вчився Гриць Гринчишин в бджіл:
Су до су...
І пнувсь, як віл.

18

Кілька літ і зим холодних,
На одній нозі? Дарма!
Су до су — п'ять тисяч злотих,
Щоб стояти обома!
Щоб двома стоять на ній,
Не на панській — на своїй.

19

Пада сніг, ой пада білий,
Всі дороги замело...
Здрастуй, рідне, здрастуй, миле
Завидовичі-село!
Тут землі собі купив.
Всі три морги. Три і пів.

20

Двоє рук і серце тепле...
Скільки сліз солоних спив
Я за тебе, рідна земле,
За три морги! Три і пів!
А тепер моя ти, ось...
Мріяв, гнувсь — і збулось!

21

Йшла весна, рясна, крилата,
Всіх пригріла, як могла.
Вийшов Гриць — пора орати,
Знов біда — нема тягла.
Знов до пана гнути спину,
Щоб позичив конячину?

22

А не діждеш, пане! Дзуськи!
Позичав у куркулів.
Арифметика ж куркульська
От: за оранку й посів
Відробляти мав, як борг,—
Десять днів за кожен морг.

23

Ще й звозити ж його треба!
А землі — три морги й пів...
Ціле літо не на себе —
На куркульський борг робив.
Що не морг, то й десять діб.
Ой гіркий був той наш хліб!

. . . . .

24

Збили вісь життя старого,
Од панів zostавсь лиш прах.
Йде Гринчишин край дороги
По колгоспівських ланах.
Поле й поле вздовж і вшир,
Він — колгоспний бригадир!

45

25

Оцією ось рукою
(А рука його важка) —
Гнав він долом і горою
Завадовського-панка.
Ще й землі йому нагріб,
В акурат — на цілий гріб!

26

Дві руки людині дано.
Де їх діти? Зрозумів!
Однією бити пана,
А другою — куркулів.
Дві руки тепер з руки,
Бо ведуть — більшовики!

27

Дві руки і серце тепле...
Скільки сліз солоних спив
Він за тебе, рідна земле,
За три морги! Три і пів!
А тепер — моя ти ось!
Віддаю тебе в колгосп!

28

Йде Гринчишин полем, степом —
Зеленіє вільний лан.
Під ясным радянським небом —
Сам собі Гринчишин пан!
На своїй землі кує
Щастя знайдене своє.

46

29

Од старого — шрам на лобі
Та ще гудзики старі,
Де лежать орли дводзьобі,
Збиті променем зорі.
Шрам — загладить днів метіль,
А орлів — віддам в утиль!

30

А землі старої зморшки
Згладим, згоїм — молодій!
Голубі мої волошки,
Соловечку ти мій!
Хто багатший в світі є?
Все це — наше,
Все — моє!

31

Рідний стяг горить над нами,
Серце гріє, обніма.
Міцно Гриць стоїть ногами —
На своїй землі! Двома!
Тепле серце, гострий зір —
Свого щастя бригадир!

с. Завидовичі, 1940

ВЕСНА

I

Я щоночі виходжу в двір,
Прислухаюсь: в ранковій млі,
Із далекого півдня, з-за гір,
В край дніпровий летять журавлі.

Золотіє Чумацький Шлях,
Мов казковий калиновий міст...
На гранітних Неви берегах
Ти сьогодні одержиш мій лист.

Ти не спи, моя люба, в цю ніч,
Навстіж вікна свої відчини!
Чуєш в млі журавлиний клич?
Це на північ летять вони.

З добрим ранком тебе привітать,
Із весною в твоєму дворі...
Це до тебе вони летять,
Легкокрилі мої поштарі!

II

Ще рань. Ще, снами збрені,
Лани дримають збрані,
В саду станційнім — ворони
Ще сплять на деревах...
А над землею сірою,
Мов сном дитячим, мрією,
Вертають гуси з вирію —
Весні торують шлях.
Летять вони, курличучи,
Весну з собою кличучи,

У наші любі Літичі,
До нашого вікна.
Вже в небі сині проблиски...
Збираю перші проліски,
Дарую милій боязко:
Весна прийшла! Весна!

Київ, 1941

МАТИ

Одцвіли волошки у липні,
А у серпні скінчились жнива.
Скоро осінь. Та дні ще блакитні,
Смаглий льотчик ромашку зрива...

Смаглий льотчик — замріяна мама...
Клен високий шумить у гаю.
Знявсь літак, полетів над ланами,
Владно тінь одкидає свою...

Ми додому верталися з сином,
Рвали квіти, кленовий листок.
Може, в ніч, може, досвітком синім,
Коли спатиме наш синок,

Ти постукаєш у віконце
І шолом знімеш свій із чола,
Син прокинеться й скаже:
— Сонце! —
І скажу я: — То мама прийшла!

Київ, 1941

Я ВІКНО ЗАЧИНЮ

Вітер пісню співає в трубі,
Сніг і віхола біля вікна...
Тільки як розказати тобі,
Що у серці у мене — весна?
Що у серці у мене — прибий,
Сила піниться огнева́...
Це тому, що прощальний твій
Поцілунок мене зогріва!
Що мені до усіх тих свідчень,
Що надворі лютує січень?
Я вікно зачиню! Зимним днем
Буду мріять про неба блакить.
То дарма́, що за календарем
Іще рано шпакам летіть!
Вітер пісні доносить слова,—
Він про тебе мені співа!
Він співатиме, аж поки
Не прилинуть із півдня шпаки...
Прилітайте, веснянки мандрівні,
Вже готові для вас шпаківні!

Київ, 1941

ЛИСТОНОША

Що за вершник вранці день при дні
Під дворами їздить на коні?
Чом він їздить, вершник, і чому
Всі дівчата раді так йому?
Це тому, що в нього вість хороша,
Це тому, що вершник — листоноша!
В нього сумка шкіряна при боці,
Гудзики блискучі, аж кричать.

Знає він: ревнують нишком хлопці,
Як листи приходять до дівчат.
Хто дівчатам пише? Відкіля?
Кожен лист підозру їм вселя.

Їздить вершник, возить день при дні
І прості листи, і заказні.
Із Паміру тітці Веклі лист,
Значить — пише син-артилерист.
Цінний лист з Москви Хомі Рудому —
Це диплом йому із виставкому.
От і їздить вершник по дворах,
Виклика сусідів через тин...
Всю вже пошту він віддав. В руках
Залишився тільки лист один —
Заказний, Тетяні Ковальчук,
З просьбою «вручить до власних рук».
Тільки — як зарадити цій просьбі?
П'ять Тетян Ковальчуків в колгоспі,
П'ять Тетян — кому з них? Таємниця...
Може, це — Тетяні-садівниці?
Може, просять друзі-садоводи
Надіслать дерев нові породи?
Під'їздить до двору поштальйон,—
Сумніви беруть його в полон:
Ну, а що, як це, бува, не їй,
А Тетяні другій — ланковій,—
Тій, що хата в неї край ріки,
Що найкращі в неї буряки?
Ну, а що, як це Ковальчуковій —
Вчительці, що в школі початковій?
П'ять Тетян — як бути листоноші?
П'ять Тетян — і всі вони хороші...
І мандрує з двору та до двору,
І не знає — кликати котору?

Заїжджає хлопець до сільради,
В голови питається поради:
— Так і так... Чиї на лист права?
— Розпечатай,— каже голова,—
Якщо лист сугубо офіційний —
Розпишуть — і можеш бути вільний.
А як ні...—

Та й розпечатав лист.
І такий в листі таївся зміст:
«Я не раз вас зустрічав у клубі,
По газетах знаю вас... З тих пір
Ви моему серцю стали любі,
І з тих пір шукає вас мій зір...
Одпишіть,— якщо просить я вправі,—
Моя зоре, квітко польова!»
— Не втручаюсь у сердечні справи,—
Каже безпорадно голова.—
Одшукай Тетяну Ковальчук,
Передай листа «до власних рук».

Іздить вершник, возить день при дні
І прості листи, і заказні...
В кожній хаті він бажаний гість,
Бо приносить всім хорошу вість,
Але цю сердечну таємницю
Так він і не зна, кому повість?

Київ, 1941

**Як питає дочка
про мене**

*ЯК СПИТАЄ ДОЧКА
ПРО МЕНЕ...*

Я одяг свою форму воєнну
І петлиці нашив фронтіві...
Як питає дочка про мене,
Десь волошки рвучи польові...
Як питає дочка про тата,
Чом так довго його нема,—
Поцілуй її в оченята
(Будь твердою в ту мить сама!)
І скажи їй усе, як треба,
Просто й ясно скажи дочці:
— За блакить свого мирного неба,
За степи, за волошки оці
Б'ється тато, за край свій, за тебе
Із гвинтівкою у руці.
От і все. Вона знає фашистів.
Я не раз говорив їй про них
В мирні дні, як гвинтівку чистив,
Готувався до днів бойових.
Ще скажи їй, що тато повернеться,
Їй скажи це. І вір сама...
Нам до щастя дорога стелеться,
І другої дороги — нема!
Я одяг свою форму воєнну
І петлиці нашив фронтіві,
Щоб шуміли червоні знамена
І волошки цвіли польові...

Південний фронт, 1.VII.1941

Я ЗБЕРІГАЮ ВІД КВАРТИРИ КЛЮЧ

Я йшов на фронт. Замкнув, як завжди, дім,
Замкнув, як завжди, коли йшов на службу.
І ще сусідам наказав своїм,
Щоб стерегли, не забували дружбу...
Замкнув квартиру і пішов на фронт.
В путі згадав: забув диплом в портфелі!
І ще згадав: забув зробить ремонт —
Покрити дах і побілити стелі...
Не знаю, дім зберігся чи нема,
Можливо, бомба вже його розбила...
Минуло літо, осінь,
Йде зима,
Хурделиться, мете пороша біла.
Мете пороша, заміта сліди
Весни моєї, мрій, доріг додому.
П'ять місяців не брив я бороди,
П'ять місяців я не писав нікому.
Ми бачили зруйновані дома,
І гнів світивсь у нас в очах суворих...
Свої квартири згадували ми,
В яких так само хазяїнує ворог.
І пригадав я свій затишний дім
У Києві, на вулиці Бульйонській.
Стрічалися казок героїв в нім,
Кареніна і граф безжурний Вронський.
На стінці — Горький з люлькою в зубах,
«Березовая роща» Левітана...
Невже усе це обернула в прах
Рука якогось бюргера погана?
Я там писав рядки своїх поем,
Шевченка там читав і Руставелі...
Тремтять, убивці! Ми на вас ідем,
Ключі од дому — в кожного в шинелі!

Нікому не дамо своїх домів,
Землі ж дамо вам — тільки на могили,
Щоб їх і світ прокляв, і сніг замів,
Лише собаки щоб над ними вили...
Знов блисне сонця промінь із-за туч,
Знов бути славі! Бути дню ясному...
Я зберігаю від квартири ключ,
Бо вірю: скоро повернусь додому!

1941

Я ВЧОРА СТРІВ ДИТЯ БІЛЯ ВОРІТ...

Л. Вишеславському

В моїм блокноті слід ще мирних днів:
Адреси друзів, задуми безхмарні...
О як би я, о як би я хотів
Вернуть назад ті дати календарні!
Усі надії, мрії наші, все
Війни сталева топче колісниця.
Що знову день грядущий принесе?
Війна! І в снах вона, війна ця, сниться.
Я вчора стрів дитя біля воріт
Якоїсь матері, таке русоволосе.
Я взяв його і уявив на мить,
Що все, про що я мріяв,— враз збулося,
Що це не лиш ілюзія шалена,
Що це дочка Тамара біля мене!
Та ба! Забудь про радощі людські,
Гвинтівку на плече — і в бій, будь ласка...
В ці дні мої посивіли виски,
Хоч як старанно не ховав під каску.

с. Чорненьке, 17.VIII.1941

*І ДІВЧАТА
НЕ ВІНОСИЛИ НАМ КВІТІВ...*

Після бою ніч прослалась по селу.
Пить хотілось. Спать хотілось. Нили ноги.
Пил на тілі, пил у горлі,— світ в пилу!
Все бої, бої, бої.
І все дороги...

Не поїли молодиці молоком
І дівчата не виносили нам квітів,—
Їх фашисти постріляли за селом,
Ми не встигли їх одбити у бандитів.
І стискались наші руки і серця.
Й раптом пісню колискову ми почули.
Хтось співав у ніч. І звідки пісня ця?
«Спи, мій сину, спи, мій любий, люлі-люлі...»

І побачили ми жінку на містку,
На руках вона дитя своє тримала,
Що заснуло з знаком смерті на виску...
Бідна мати! А вона його гойдала...
Не забудь нам пісню матері вночі
І слова її безумні: «Люлі-люлі...»

Дим пожарищ,
І руїни,
І сичі,—
І згадалися наші мирні дні минулі.
І серця нам налилися гнівом вщерть.
Пить хотілось, спать хотілось. Нили ноги...
І сказали ми: — По кбнях! Смерть — за смерть!

Знов бої, бої, бої...
І знов дороги...

1941

* *
*

Я щодня питаю в листоноші,
Жду листів,— а їх нема, нема...
Де ви, рідні, де, мої хороші?
Степ і степ, мов безгомінь німа.
Все частіш в думках на північ лину,
А полки на схід ідуть, на схід...
З боєм ми проходим Україну,
Ідемо шляхами горя й бід.
Та що дальша нам лежить дорóга,—
То скоріш я знов побачу вас,—
Рідний дім, дружину край порога
І дочку, що жде мене ввесь час...

с. Новокиївка, 25.VIII.41

СМЕРТЬ ГНАТА ГОРБАТЕНКА

Йому снаряд одбив і руку, й ногу,
Кінчився бій, і день згасав у житі.
Він умирав... А як хотілось жити,
Вернутись знов до рідного порога,
Де жде дружина з сином на руках...

Зашелестіло щось у колосках.
«Це — санітар... У нього сиві вуса...»
Не санітар!.. Це ходять в житі гуси.
«Гуси, гуси, гусенята...» —
Затуманивсь зір у Гната.
Щоб вижити, немає вже надій.
Світ сонця впав на ниву пожовтілу...
І млосно втома розлилась по тілу.

Ще мить одна. А там і смерть надійде.
Хтось знов пройшов... «У нього сиві вуса...»

Не він!.. Це колоски збирають гуси.
«Гуси, гуси, гусенята,
Візьміть мене на крилята,
Та й понесіть до батенька
Мене, Гната Горбатенка,
Безногого, безрукого,
До круч Дніпра, до Крюкова...
Ідіть, гуси,— гулі-гулі!..»
Поминули, не почули...
Десь угорі кружляли зграї круків,
Цвіла ромашка, терпко пахла м'ята...
А син, коли бійці йдуть через Крюків,
Біжить за двір — свого шукає тата...

с. Терново, 12.IX.1941

БІЖЕНЦІ

За балкою ідуть бої,
Війна гримить за балкою.
Степи, дороги, кураї,
Плетуться гарби валкою.
Жінки на гарбах — хто вони?
На гарбах діти злякані.
Вони тікають од війни,
І лица в них заплакані.
Плетуться гарби, пил зліта
На всі чотири сторони...
Стоять некошені житá,
Лани лежать неорані.
— Хто буде вас орать, любить?..—

Взяла бабуся грудочку
Землі (о роки лихоліть!),
Замотує у хусточку.
Земля!.. Забутий плуг в ріллі,—
Як біль, як зуб, що ріжеться...
Плетуться гарби по землі.
Куди? Не знають. Біженці!
Майнула в небі чорна тінь —
Літак із знаком свастики...
Тікають люди у полинь,
І бомба впала враз-таки...
О наші діти і жінки!
Ми бачим вас, ми чуємо,
Тернові знімемо вінки
І рани затамуємо!
На обрії — дими, дими,
Гармати гулко ухають...
Це починаєм наступ ми
Стальною завірюхою!
Ідуть бої, гримлять бої.
Розриви бомб під хатами...
Положим голови свої,
Але за вас відплатимо!

с. Астраханка, 16.IX.1941

СЬОГОДНІ У МЕНЕ СВЯТО

Ніні Разінковій

Сьогодні у мене свято —
Лист я одержав твій!
І знову горить багаття
Любові моєї, надій.

Одержать листа із дому —
Як радісно це на війні!
Від повара до воєнкома —
Всі заздять сьогодні мені.
Ця заздрість — на радість схожа,
Ця заздрість — з сердець вироста.
Неначе не я, а кожен
Одержав цього листа.
Узнати, що всі здорові,
Узнати, що ти жива...
Зорі мої вечорові,
Думо моя степова!
Усі ми далеко від дому,
Скучаєм по вас — не секрет...
Дивлюся на твій знайомий,
На рідний такий портрет.
І друзі мене обступили,
І радість ділили мою...
Далеко десь зорі світили...
І кожен згадав про сім'ю.
Один лиш не мовив ні слова.
Печаль йому вкрила чоло.
Для нього, Кирила Квачова,
Ще й досі листів не було.
Та, мабуть, уже й не буде,
Бо ворог у їхнім селі,
Хати залишали люди,
Тікали з своєї землі...
І от — він воює. Де жінка,
Де діти? Нічого не зна.
В руках трилінійна гвинтівка,
Граната при боці — війна!
Він перший виходить в атаку,
Він завжди виходить вперед.
І дивно: ні куля ніяка,
Ні міна його не бере!

Земля його держить для помсти...
Він пройде крізь всі бої,
Він трупами ворожими вмонтиє
Путі до своєї сім'ї!
Ну от і кінець. Будь здорова,
Хотів написати про любов,
А вийшло, як бач, про Квацова,
От зараз він знов підійшов —
Привіт посилав для тебе,
Бо більше — немає кому.
А хочеться, хоч кому-небудь...
Пиши ж.
І мені,
І йому.

На Дону, 27.X.1941

ВОЛОШКИ

Льву Озерову

У Москві, на вулиці, біля Ільїнки,
Де трамвай проходить без зупинки,
Де у тіні зелені й століть
Федоров із книгою стоїть,

Де лиш камінь та ще неба трошки,—
Продавала дівчина волошки,
Польові волошки — сині-сині,
Наче небо в нас на Україні...

- Де ти рвала ці волошки, дівчино?
- Де б не рвала, на квітках не мічено.
- Звідки ти? — спитався.

— Не скажу.
Хочеш, я тобі поворожу?

Усміхнулась дівчина-ворожка.
Ополченці йшли, гула гармошка.
— Ці волошки я збирала в житі...—
Ї почала на руку ворожити.

— Там твій край,— та й повела рукою,—
Там стояв наш табір над рікою...
Україно! Гарно ми жили
На зеленім березі Сули...

Та пішов на фронт коханий мій,
А колгосп циганський в день страшний
Взяв дітей, взяв збіжжя у чув'яли...
Довго йшли ми. Довго кочували...

На чолі лягли у неї зморшки...
— Там наш край, на рідній Україні! —
Продавала дівчина волошки,
Польові волошки — сині-сині...

Залунала з фронту передача,
Ї чули ми — лилася кров гаряча,
Танки йшли — в атаку йшли бійці...
Я держав волошки у руці.

Проступили сльози у ворожки.
Витерла, поправила косу.
І мені здалося: не волошки —
Небо України я несучу!..

Москва, 24.VIII.1942

* *
*

Світе мій! Хмарки легкі, як з вати,
В небі — сонце, у цвіту — земля.
Тільки б жити!..
Та гримлять гармати,
Ходить смерть, витоптує поля...
Шелестить берізка білостанна,
Мов зійшла з картини Левітана.
Скільки смутку, ніжності і вроди
У пейзажах цих передсвітання!
Левітан учився у природи
Чи природа вчилася в Левітана?
Русь моя! Люблю твій ніжний запах
І твою суворість горобину!
Кібець впав, затис пташину в лапах,
Дівчина стоїть, зрива рябину...
Я рябини лист пошлю в конверті!
Голубіе неба мрійний зонт...
Ми життя відіб'ємо у смерті!

Ешелони йдуть на фронт, на фронт...

Дорога на Калінінський фронт, 3.Х.1942

ЛІСОВІ ОСЕЛІ

Ліс стоїть дрімучий, як загадка.
Між зелених сосен і ялин
Притулилась, мов лисича хатка,
Гвардії стоянка — Княжий Клин.
Ліс і ліс, шпилі і деревá,—
Тут проходить смуга фронтова.

Тут вже рік живем ми під землею,
У лісах Калінінських.

Зима.

Вітер над землянкою моєю

Цілі кучугури підніма.

Пада сніг, шумлять густі ялини,

День і ніч бої. Сніги...

Ми по цей бік Лóваті — долини,

А по той бік річки — вороги.

Тут ми держим всі і поодинці

Оборону, наш передній край,—

Ми, артилеристи й піхотинці,

Мінометники й танкісти. Хай

Дме пурга, хурделиться над лісом —

У засаді наші снайпері.

Ходить ворог, слід петляє лисом,—

З ранку і до пізньої пори.

Пильно стежить снайпер Нусупбаєв,

Цілить бронebійник Курінний.

Мінами їх, снігом засипає,

Вдень і ніччю не стихає бій...

А коли на мить змовкають німці

(Є часи затишшя й на війні),

Ми сідаєм у землянці бряться,

Згадуємо довоєнні дні,

Як жили ми — москвичі, кияни,

Смугли хлопці із Алма-Ати...

Гулко впав снаряд серед поляни.

Знов тривога! Знову в бій іти.

Нам наказ короткий був: за всяку

Ціну відстояти рубежі!

Тричі йшли ми в штикову атаку,

Руїнували їхні бліндажі.

. . . . .
Після бою — спати, спати, спати!
І, поклавши в голови кулак,

Спиш. Весь світ здається, наче з вати,—
М'яко так. І тепло. Спи, земляк!
Б'ють гармати, пада сніг з ялиника.
Глухо б'ють. Ми звикли вже до них,
Як до цокання годинника,
Шереху мишей нічних.
Сплять бійці, їм сон рожевий сниться,
І стихає вогневий наліт.
Нишпорять під вікнами лисиці,
Визирають зайчики з-під віт...
Так і живемо ми під землею,
У землянках, бліндажах. Зима.
Дружною гвардійською сім'єю
У лісах густих біля Холма...

Калінінський фронт, 9.XI.1942

ТУТ СЕЛИЩЕ БУЛО

Воронки від снарядів, бомб і мін,
Рови, окопи і руїни всюди,
І печі обгорілі між руїн...
Тут селище було! Жили тут люди.
І як жили! Таке життя не всім
Дається на короткі наші роки...
Ні світла, ні теплі. Стоїть порожній дім.
Заходимо,— як страшно віддаються кроки!
Тут хлопчик русочубий в цій хатинці
Учився Леніна визнавати по картинці.
Тут по сусідству й ви жили, можливо,
Читали Пушкіна, збирали жниво.
Тут з діда-прадіда, із віку в вік,
Збирали мед, з беріз точили сік,
І, як велося в домі гречкосія,

Бенкетом відзначали Маковія.
Тут в урочисті дні, на свято Жовтня,
Куди б не глянув, скрізь, де б не пройшов ти,
Червоні майорили прапорці:
На клубі, по дворах, в дитини у руці...
Пусте село, не йде із димарів димок.
Воронки від снарядів,
Вікна без шибок.
Тут бились ми вночі. Тут, віч-на-віч, в упор
Ішли ми на броньованих потвор.
Серця і нерви наші у ці дні
Були в сто крат міцніші від броні.
Крізь хугу, крізь бої пройшли ми
триста верст,
Не «дранг нах Остен», ні,— сказали,—
«дранг нах Вест»
На захід ми йдемо. І ноги наші в ранах,
І душі наші в ранах. Багатьох нема.
Уже ніколи їм не зустрічати ранок,
Хто впав під Луками,
А хто біля Холма.
Стоять пусті доми і двері на замках,
Оселі — мов покинуті шпаківні,
Ждуть — чи повернеться додому птах?
Повернеться! Настануть дні спокійні.
Поправим двері, вставим шиби всюди,
Затопим печі, й дим із димаря
Провозвістить у світ: живуть тут люди!
Знов хлопчик схилиться над світлом букваря,
Уздрить в нім пам'ятник Вітчизняній війні...
І я скажу: це пам'ятник мені!
Окоп і змах руки із зв'язкою гранат...
І хлопчик прочита: «Так воював солдат!»

с. Княжий Клин, 17.XI.1942

¹ Не на схід, а на захід.

НІЧ ПЕРЕД БОЄМ

Шумлять голубі ялини, сосни сухі риплять,
Сплять в бліндажах гвардійці,
лиш вартові не сплять.
Тихо у лісі. Ні звіра, ні сліду
людського ніде.

Лиш вигуки вартового:

— Стій!

Хто йде? —

Я закриваю очі, кутаюсь: «Люлі-лю!»
Сам себе колисаю, сплю і, здається, не сплю.

«Мамо, матусю! Другий вже рік
Ні звістки од тебе, ні ласки.
Важко мені. Ляжу спати — з повік
Сон утікає повинню рік,
Шумом дитячої казки.
Мамо, матусю! Ніч догорá.

Де ти? Ні звуку, нікого.
Вітер навшпиньках, вітер з Дніпра
Крадеться повз вартового.

Вітре-земляче! Ти хоч скажи,
Втіш мое серце гаряче».
«Сльози і зойки... Люди чужі
Край твій плюндрують, юначе!
Чайкою квилить, к землі припада,
Б'ється при битій дорозі,—
Матір-матусю гонить орда
Босую на морозі:

«Чуеш, мій синку? Муки і кров...
Та не скорюсь їм!»

І вітер

Тихо підвівся і тихо пішов,
Сосен гойдаючи віти.
Спали бійці-земляки в бліндажах,
Мати голубила кожного в снах.

То вітер ходив і шумів із-під віт,
Нашіптував кожному з дому привіт.
О як не хотілось очей розтуляти,
Очей, що у сні цілувала їх мати!..
Суворими й злими устами ми зранку
І мовчки покинули нашу землянку,
А потім, такі ж, як у сні, мовчазні,
Такі, як бувають лише на війні,
Пішли ми в атаку, зімкнувши ряди.
«Мамо, матусю. прийдемо, жди! —
Ми кулею били, штиками кололи,—
Пощади фашистам? Ніколи, ніколи!
Хай кров їхня леться у три ручаї,
Мамо, матусю,— за сльози твої!»
А вітер услід нам, а вітер: «Карай!»
Зіходило сонце. Горів небокрай.

В той день ми потурили ворога

з двох сіл і п'ятьох висот,

Сам командувач армії вручав нам

сонця нагород!

І, виставивши дозори, утомлені спати лягли...

І кожному снилась мати, що нам застеляла столи,

І страву на скатерть ставила —

горілку, меді, кавуни.

«Їжте,— казала мати,— пийте, мої сини!»

І ми піднімали чаші й пили за усі фронти...

Ніч перед боєм. Спить, гвардійці,

Завтра в атаку йти!

*Ліс біля Княжого Клина,
20.XI.1942*

ГОРОБИНА

Була осінь війни сорок другого року,
Нас теплушки везли на Калінінський фронт.
Туманами запнувся сліпий горизонт,
І розпачливо десь скрекотали сороки.
Болота і ліси, болота і шпилі,
І між листям — намісто дзвінке горобини.
У солдатських мішках кожен жменьку землі
Віз із дому на фронт. Це — земля України!
Рідна жменька землі із Херсона, з Ромен!
Ми взяли б тебе всю,

так в мішок же не вмістиш...

Рідна земле моя! Із гвардійських знамен
Ти нас кликала в бій. І ми йшли.

Комуністи!

Це — священна війна. Як раділи, коли
Перший горбик відбили в бою й горобину...
На яких би ми, друзі, фронтах не були,—
Ми воюем за всю за свою Батьківщину!

Ми на захід ідем по сніжку молодому...
Горобину я в лісі старому збирав.
Горобину, як відблиск боїв і заграв,
Посаджу під вікном,
Як приїду додому.
Хай росте, хай цвіте, хай шумить при вікні,
Хай розказує внукам про грізні ці дні!

с. Монастирсьок, 24.XII.1942

ШТУРМ ВЕЛИКИХ ЛУК

Три дні метелиця мела,
Заносила путі,
Три дні ні виїхать з села,
Ні пішки не пройти.
Буксують «емки» у снігу,
Буксують грузові.
Збивають зайця на бігу
Бурани снігові.
Зими такої, поки й світ,
Не знали старики.
Зривалась шкіра із руки,
Як брались за курки.
В таку югу ми йшли на штурм,
На штурм Великих Лук.
Вітри нам грали замість сурм,
Знамена рвали з рук.
Несли гармати по снігах,
Котили їх вручну...

По нас вивчатимуть в віках
Вітчизняну війну!
Ішли і падали в метіль,
І кожен злість беріг.
І — що нам втома, що нам біль?
Ішли в замети, в сніг...
Грудьми, кривавицею рук
Ми брали кожну п'ядь.
До перемоги нам, до Лук,
Рукою вже подать!
Ми бились вдень і уночі,
І гнів кипів в очах,
Ввірвались в місто, як мечі,—
В фашистів на плечах!

Рубали їх і брали в бран
У зиму цю страшну...

Мела метіль, ішов буран,
А ми — несли весну!

1942

ТРИ БЕРІЗКИ

Три берізки за селом стояли,
Три сестри у похід вирушали.
Шелестіли три берізки за селом,
Витирала мати сльози рукавом.
Виряджала, витирала мати сльози:
— По якій вас зустрічати по дорозі?
Чи Роменським битим шляхом,
чи Таврійським?
— Стрічай, мати, одним шляхом —
з нашим військом! —
Пішли сестри. Три берізки шелестіли.
Дні минали. Журавлями одлетіли...

Що під першою під березою
Не росте трава — корінь в'яне.
Впала перша сестра під Одесою,
Притуляла к землі свої рани.
Що під другою під березою
Не тече струмок — пересох.
А що другу сестру десь під Іскрівкою
Цілував свинець — гостра куля в висок.
Під березою та під третьою
Чорний ворон-крук криче-каркає...

Ведуть третю сестру. Млою смертною
Ніч прощається з партизанкою.
Сумували три берізки за селом,
Витирала мати сльози рукавом.
Виглядала, витирала мати сльози,
Зустрічала славне військо по дорозі,—
Йшли Роменським битим шляхом,
Йшли Таврійським...
Пішла мати одним шляхом —
з нашим військом!

1942

МАЛЮНОК

Недавно від дочки одержав я листа,
Мала вона, писати ще не вміє,
Її кореспонденція проста,
Що радує мій зір і серце гріє,—
Вона малюнок надіслала свій:
Дощатий домок, деревце при домі
І дві ромашки на горі крутій,—
З дитинства ці малюнки нам знайомі!
А угорі, над синім димарем,—
Зелене сонце й промені, як вії...
Оце і все. Весь лист. Все коло тем!
Мала вона, писати ще не вміє.

Вона малюнок малювала цей
В Уфі далекій, там, де тиша біла.
Під мін виття, під гуркіт батарей
Поштова станція мені його вручила.
Я показав листа товаришам,
Що тільки-но вернулися із бою.

МОСКВА

1

Москва. Сніги. Затемнені будинки.
Затемнені вночі зірки Кремля.
На площі Ногіна й біля Ординки —
Сліди домів розбитих: відтіля
Вивозять речі, їх сніжок вкрива...
Такою я зустрів тебе, Москва,
В ту осінь, в той у сорок перший рік...
Хіба тебе такою бачить звик?
Вже чітко чувсь гарматний гул вночі,
Вже ополчались дружно москвичі —
Професор і маляр, учитель і поет
Злізали на дахи, ішли в нічний пікет.
Підперезавшись ременем тугим,
Москва йшла в ополченці — рядовим.
Фашистські танки рвались на Можайськ,
Але сказали ми собі: «Мужайсь!»
Зенітки уночі на шмаття небо рвали,
Й, здавалось, небо падало на брук,
І плакали жінки, й дітей несли в підвали...
О скільки бомб, цих огненних гадюк,
Скидали ми з дахів не раз, не два,
Тебе в ті дні рятуючи, Москва!

2

В театрах — «Фронт», «Суворов», «Руські люди» —
Не до розваг тепер і не до Скріба.
Аеростати в скверах, в парках — всюди,
Немов на берег викинута риба,
Блищать, ворущать срібною лускою...
Ось жінка біля вулиці Тверської
Стоїть у шляпці і кресалом креше —

Вогонь для папіроси добува.
— Допомогти вам?
— Дякую, не вперше!..—
Така ти року сорок другого, Москва.
Такій Москві я шлю привіт прощальний,
Таку йду захищати на фронт Центральний.

В Охотному ряду, де Дім Союзів,
Стоїть пресимпатичнее дівча
У формі міліцейській, синій блузі
І рухом рук порядок відміча.
Це — учні, що прийшли з десятилітки,
Вони — в ППХО й біля зенітки,
В лісах Калінінських, де, може, й ви
Заготовляли дрова для Москви...

Стоїть величний Кремль. Озброєні квартали
Вартують над Москвою небо голубе.
Москва, Москва! Тебе ми врятували,
Це значить — врятували ми себе!

1942

БАЛАДА ПРО ЛАРИВОНОВУ МОГИЛУ

Як підніметься ранок і сонце услід,—
Він виходить у степ на могилу,
Повертає обличчя на схід,
Випростовує постать похилу:
— Чи не ідуть?..— Ні тупоту з степу, ні пилу,
Тільки вітер тривожний шумить з небосхилу.
Прикладає він вухо своє —
Сніг зсувається в щілі розталі,

Чує він: артилерія б'є
Усе далі, все далі і далі...
Одвертає він очі запалі,
Серце б'ється в нестерпному жалі...

А вночі, як спадає пільма,
Нишком сходяться люди до нього.

— Ну? — питаються люди.

— Нема.

— І не чути?

— Не чути нічого.—

І розходяться мовчки і строго,

І сльоза закипає в старого.

Ранком всіх на роботу фашисти женуть,

Лиш старий Ларивон вируша в свою путь.

Як підніметься ранок і сонце услід,—

Він виходить у степ на могилу,

Повертає обличчя на схід,

Випростовує постать похилу.

Ні, не видно. Ні тупоту з степу, ні пилу,

Тільки вітер та хмари пливуть з небосхилу.

Прикладає він вухо своє —

Артилерія навіть не б'є.

Значить, далі пішли, відступили...

І він мовчки зіходить з могили.

Знову люди зібрались вночі.

— Ну? — спиталися люди в старого.

Порішили кувати мечі.

Славна будь, партизанська дорбо!

От — чи скоро, чи довго — метіль замела.

Ні стежини у лісі, ні сліду.

Ходить помста народна з села до села,

Піднімає людей,— чуєш, діду?

Взяв китайку, пішов од сусіда к сусіду,
Відкривав своє серце, свій смуток-обиду.

А погожого ранку — не вчулось, не сон! . .
Грім гарматний зі сходу почув Ларивон.
І він випростав постать похилу,
Повернувся обличчям на схід:
— Ідуть танки, Свободу везуть зорекрилу,
А за танками — сонце услід;
Іде військо червоне, шумить з небосхилу...—
Він китайку, мов прапор, підняв над могилу.
Ще й досі в степу та могила стоїть,
Ларивонова — звуть її з того.
Час цю назву її збереже для століть.
А про діда? Спасибі. Нічого.
П'ять онуків з тих пір народилось у нього,
Дід живе — ого-го! — і ще житиме довго!
Де воронки були, там барвінок поріс,—
Час руйну і рани загоїв.
На окопах старих діти рвуть барбарис.
Та в неділю кобзар під горою
Пісню-думу онукам співа про героїв,—
Вони в пісні живуть! В шумі липи старої...

с. Монастир'юк, 9.1 — 8.II.1943

БАЛАДА ПРО СОЛДАТСЬКУ ПІДКОВУ

В руках незмінний автомат,
За спіною — мішок.
З боями відступав солдат —
Од Пруту по Моздок...
Чи кров од ран, чи сніг, чи піт,—
Мішок той на ремні.

Дві пари збив солдат чобіт,—
Нема кінця війні!
Він сто доріг пройшов крізь дим,
П'ять рік пройшов убрид...
На захід кликав рідний дім,
А він ішов на схід.
На схід ішов солдат — ну що ж?..
І тільки десь в душі
Шуміла рідна річка Сож,
Манили комиші,
І молодик між лип густих,
І дівчина сумна.
Женитись думав — і не встиг,
Розраяла війна.
Кивали вслід йому млини,
На клуні — чорногуз.
— Ну що ж,— сказав,— після війни
Приїду і женюсь! —
«На три кімнати буде дім»,—
Такий у нього план...
Іде солдат, мішок на нім
І півдесятка ран.
Чи цвях, чи гайку знайде він,
Підкову, терпужок,—
Промовить: — Здасться на почин! —
І захова в мішок.
Бував солдат в усіх боях
Попереду полків.
«А двері будуть на пазах,
І ручки з двох боків!»
Він все в мішок збирати звик.
А як внаде — ну що ж? —
У кожного — свій молодик,
Своя маленька Сож.
Хтось інший візьме цей мішок,
На щастя на своє,

Поставить дім, заб'є цвяшок,
В поріг підкову вб'є.
І, може, з сином на руках,
Йдучи через поріг,
Згада солдата, що в боях
Підкову цю зберіг!

с. Монастир'юк, 22.І.1943

ЛЕЖУ ОДИН, ЗАКУТАВШИСЬ В ШИНЕЛЬ...

Коли приходять на передову
Газета «Правда» в хмуру передосінь,—
Лежу в окопі, згадую Москву,
Останню арію Каварадосі.
Вона звучить в моїх ушах ще й досі.

Лежу в лісах (за тридев'ять земель).
Гармати б'ють...

Окопи. Виють міни.

Лежу один, закутавшись в шинель,
Далеко од Москви, од України.
Руїни біля Лук. І в серці мрій руїни.

Якщо впаду в дорозі, не дійду,
Одне просив би: не пишть дружині!
У неї серце хворе, на біду,
У неї й так багато смутку нині,
Живе, як вітром гнаний на крижині...

Хай краще жде (немає в цім вини),
Холодний день теплом надії гріє.
Так буде легше... А після війни,

Як не прийду, як день весни повіє,—
Ну, що ж? Вона доросла. Зрозуміє.

Гармати б'ють. Іще далеко йти
Назустріч сонцю, дневі голубому...
Ми перед боєм пишемо листи:
«Живі, здорові, горе б'єм і втому
І, безумовно, прийдемо додому!...»

с. Монастирсьок, 11.II.1943

РОСТИ ЩАСЛИВА

Дочці Тамарі в день її 7-річчя

Твої сьогодні іменини,
Та не приїду я з війни...
Сиджу під гілкою рябини,
Цвіте рябина — дар весни.
Переливається роса
Веселкою всіх барв, мов казка...
Осколки мін, пробита каска,
І гул, що хмарою звиса,
Тривожать спомини мої...
Сьогодні тут були бої.
Весна ввійшла вже в календар.
На деревах кричать ворони,
Невпинно каркають: кар, кар!
Про нашу, може, оборону?
І, врахувавши їх поправку,
Шле ворог міну навісну...
Лягаю на траву-муравку,
Щоб не демаскувать весну.
Нехай собі цвіте рябина —
Притулок гніздам і шпакам!..

Твої сьогодні іменини ..
Війна... Нема кінця боям...
Зірву рябини цвіт, в конверті
Пошлю тобі цю жменьку трав.
Скажу — не в зайчика відняв —
Її одбили ми у смерті!
Хтось, може, впав у цю хвилину
За цей рябини кущ-межу.
Нарву букет... Ні, всю рябину
Для тебе, доню, збережу!
Щоб кожним літом
Білим цвітом
Вона в цей день тобі цвіла,
Розказувала казку дітям,
Вінком лягала круг чола.
Рости щаслива, світе-пташко!
Мине буран війни, і ти
Сама узнаєш, як нам важко
Було рябину зберегти.
Мине війна...

А зараз міни
Летять, щоб тата вбить твого...
Мене маскує кущ рябини.
Благословляю я його!

с. Сенціги, 4.VI.1943

БАЛАДА ПРО ЖУРАВЛІВ

Ні встати, ні звестись — такий був мін огонь...
Лежали ми, гвинтівки стисши між долонь.
Отак лежали ми...
Вгорі, у сизій млі,
Над фронтом пролітали журавлі.

«Курли, курли!» — лунало по полях.
Додому кликав їх Чумацький Шлях.
Такий закон: де б не ходив, не їздив,—
Всевладно чуєш поклик рідних стріх...
Вони в свої летіли отчі гнізда —
В левади, на луги, до верб своїх старих...
«Курли, курли!..»
Окопи. Мовчазні і грізні,
Ми чули сурми клич в тій журавлиній пісні.
Прожектор їх піймав, мов дві огнисті нитки,—
По журавлях фашисти били із зенітки!
Я побачили усі, як птах, вістун весни,
Із світанкової упав височини.
А ключ вперед ішов, не похитнувся ключ,
Бо ж їхні гнізда там, де Псьол, Дніпро і Збруч.
«Курли, курли!..» — дзвенів, мов сурми клич, над нами.
І так хотілось стати журавлями!
Тоді на повний зріст ми підвелись з землі,
Чи міни, чи дроти,—
За вами, журавлі!

Калінінський фронт, 1943

СПИТЬ ПЕРЕД БОЄМ БАТАЛЬЙОН...

1

**Світає. Місяць в небі, наче
Забута іграшка дитяча,
Яку дитина, що заснула,
Тримає, сонна, у руці...**

**Туман пливе, куде зозуля,
Село — неначе в молоці.**

Туман, туман пливе круг мене,
Мов сон, мов забуття зелене,
Гойдається туди, сюди...
Спить батальйон,
Цвітуть сади.
Біліє вишня, рожевіє
Метеликами яблунь цвіт.
Вже схід ворухить свої вії,
От-от розплющить очі схід.
Зажди, світанку колісниця,
Нехай солдату сон досниться:
Він стрівся з милою своєю,
Два роки він не бачивсь з нею!
Нехай солдат її пригорне,
Цілунком губи обпече...
У неї очі — чорні-чорні,
Упали коси на плече.
«Ку-ку!» — вітає день зозуля —
І щез, розвіявся туман.
Отак якби й війна минула!..
Копитом б'є мій кінь-булан.
Даю ще раз вівса коневі.
Цілую квіти яблуневі...

2

Вже скоро в бій іти пора.
На дерев'ях, за деревами
Зозулі, наче дітвора,
Що грається біля двора:
«Ку-ку, ку-ку!» — жартують з нами,
Земляк мій очі розтуля.
І ми в зозулі щастя просим...
Дзвінку весну кує земля.
Хвала мозолям коваля,
Хвала зозулям, сонцю, росам!

Хвала тобі, моя шинель,
Просмалена в бою жаркому,
І нам, що у труді важкому
Йдемо шляхами всіх земель,
Йдемо — і прийдемо додому!
Хвала, хто в чесному труді
Знав піг гіркий і щастя, ма́буть,
Хвала і рибі, і воді,
І чарці, і сковороді,
Що після бою зір наш вабить!
Спить перед боем батальйон,
Зіходить сонце над землею...
Хвала тобі, солдатський сон,
Якому здавсь солдат в полон,
Щоб стріться з милою своєю!

с. Сенчїти, 28.V — 5.VI.1943

ДОРОГА В СВЯТО

Дорога в свято вже близька!
Ці дні — додому кладка.
По Україні йдуть війська,
По землях мого батька.
І день, і серце розцвіло —
Йдемо! Міцнієм в гарті!
Вже звільнено мое село
(Його нема на карті).
Там роси пив... Там пас корів...
Під копами у осінь —
Цигарку юності курив
(Курю її ще й досі).
Висіла вивіска моя
Під дахом на сільраді,

Хлопя'м писав (вже виріс я) —
Усі були їй раді!

Дітьми при світлі каганця
Ми п'єси грали в клубі.
Змужніли м'язи і серця...
Де друзі? Де ви, любі?
Іду селом — журба німа,—
Тут рвалися снаряди!
Моєї вивіски нема,
Немає і сільради.
О Олексіївка-село,
Сусіди-хлібороби!
Підводить день своє чоло,
Немов після хвороби.
Де друзі? Їх я узнаю
По голосу гвинтівки...
Якщо ж упали у бою —
Чолом на захід тільки!
Чолом до рідних нив своїх,
До отчого віконця...
Ми серцем звернені до них,
Як соняшник — до сонця.
Знов здіймемось після війни
Над тихим нашим ставом,
На грудях — слави ордени...
Немає хат? Поставим!
Гра перемога в срібний, ріг,
Шлагбауми піднято...
Ведуть додому сто доріг,
І кожна — в наше свято!

с. Сенчів, 12.VIII.1943

ЩЕ ТЛІЄ ЗГАРИЩЕ СЕЛА...

Ще тліє згарище села,
Валяються фашисти вбиті...
Учора битва тут була.
Опухлики і Невель — всі ті
Місяця затямим, кожен з нас
Тут кров свою пролив учора...
Над трупом тих, хто в битві згас,
Берізка тужить білоко́ра.
Мов сльози — листя з верховіть...
Труп білобрисого хлоп'яти
Бідою чорною висить,
До помсти кличе, до розплати.
Священна ненависть — рости!
Тремти, фашисте!
Осінь. Жовтень...
Хрести,
Березові хрести.
Землі хотів? Її знайшов ти!

с. Локтево, 10.X.1943

БОЛЬШАК

В дощах, у хмарах горизонт,—
Усі дороги дощ розквасив.
Невже залишимо свій фронт
Без хліба і боеприпасів?

Сидять машини — хоч ти плач!
По самі вуха в бездоріжжі.
Копає ґрунт шофер-вусач:
— Що — ворог? Тьху. Дорóга ріже!

Усі дороги розвезло —
Росія! Лісова Росія!
А зверху дощик, як на зло,
Сьогодні, вчора — сіє, сіє...

Сидять машини, день сидять,
І другий день, і третій зряду.
Без хліба проживе солдат,
А от коли нема снаряду...

Ми перейшли на півпайка,
Розмови йдуть про рідне, кривне,—
Про другий фронт... Вже й строк
стіка,
А Черчілль мимрить щось непевне...

Дорожники рубають хмиз,
Дорбгу мостять, риють гору.
Ще зранку дим стелився вниз,
А це — дивись — пішов угору!

Шофер перебирає трос:
— По всіх ознаках — зайвий вроді...
Високе небо — на морозі!
(Така прикмета у народі).

І от мороз скував тили.
Й пішли машини, і пішли...
Й сказав дорожник-синьоблузник:
— Мороз — це да! Оце союзник!

с. Башмаково, 30.XI.1943

РУШНИК

Було це наче в давнину —
Любив я дівчину одну.
Стрічали з нею весен цвіт,
Весь світ співав біля воріт,
Як молодь, що на колодках
З піснями в свято, у вінках...
О мирний спогад давнини!
Барвінок, м'ята — де вони?
Мовчить, як сум мій, даль німа.
Можливо, й дівчини нема...
Зів'яла м'ята, день поник...
Зоставсь на спогад лиш рушник,
Що дівчина його мені
Подарувала у ті дні.
Чи ж дівчину забудь таку?..
Два півники на рушнику,
Високий явір і криниця,
Дорогою краса-дівиця
З цебром води до хати йде...
Де хата? Дівчина та де?
Спалили німці дім, криницю
Розруйнували, а дівицю
В ясир-неволю повели...
Чи знов зустрінемось коли?
Пройшли ми з боєм путь важку,—
Знайду тебе — рушник зберіг!
Як наречений в рушнику,
Прийду і стану на поріг!

с. Башмаково, 10.XII.1943

* *
*

Діти просили їсти,
А мати лежала вбита.

Їхали кавалеристи.
Цокали дзвінко копита.

Дітей узяли на коні.
— Дозволь всиновить, майоре!

Солдатські шорсткі долоні,
Горя безкрає море...

м. Ярославль, госпіталь, 15.I.1944

НА ЗАХІД МИ ЙШЛИ

Розвідники в село вступили перші,
За ними танки... Потім дід Терень
Червоний стяг підняв, плечем підперши,
Й сказав: — Да здрастує радянський день!

Виходять з погребів, з землянок люди,
Дітей на світ виносять — сон чи яв?
Цілюють люди нас, Москва нам шле салюти,—
На захід ми йшли, хто «смертю смерть поправ»!
Просили люди нас: — Побудьте з нами,
Посидьте трохи...—
Ні дворів, ні хат...
Усе позаростало бур'янами...
Був кожен нам, як сходу сонця, рад.

Ще за селом війна гримить і гурка...
Розказують жінки: — Усе забрав дотла.
На все село — одна вціліла курка...
А принеси, Марійко! —
Принесла.
— Візьміть її в дарунок, чим багаті...—
Мовчали ми. І мовив командир:
— Тут, де бур'ян,— новій стояти хаті,
Де стоїмо — колгоспний буде двір,
Нехай в нім зозулясті, волохаті
Курчата милуватимуть ваш зір!
Чи так, Марійко? На, візьми, будь ласка,
Нехай живе, нехай дає приплід!..—
Сипнув пшонця, найшов фашистську каску,
Налив води, щоб попила як слід.
— На цьому й попрощаємось тепер ми! —
Бо нам в атаку треба йти було.

Так, мабуть, заснувалась птахоферма,
Так почало нове життя село.

Харків, 7.X.1944

КРАСУЙСЯ, СТОЛЬНИЙ КИЇВ-ГРАД!

Над Києвом свободи стяг,
Над Києвом Кремлівська Зірка!
Богдан, що булаву простяг,
І Володимирова гірка,
І щедре сонце над Дніпром,
І ці каштанові алеї...
Мій Київ, б'ю тобі чолом —
Колиско юності моєї!

Сіяє сонце, день цвіте
І падають каштани... Хлопче,
Яка це радість знать про те,
Що ворог їх уже не топче!
Ми змили слід чобіт чужих!
В саду, де пам'ятник Шевченка,
Дзвенить дітей веселий сміх,
Трамвай по Короленка дзенька...
Ходім по городу, ходім,
Дивись — знамена скрізь піднято...
На нашу вулицю, в наш дім
Прийшло велике наше свято!
Сьогодні вся Країна Рад
Святкує волі роковини.
Красуйся, стольний Київ-град,
Колиско слави України!
Прикрашуй, хлопчику, свій дім
І прапорці з вікна вивішуй.
Наш Київ — він сьогодні всім
Ще ближчий став, ще красивіший!
Хмельницький звівсь баским конем,
Заміривсь гнівно булавою.
Тікає ворог — доженем!
Скараєм праведним мечем,
Бо не самі ми. Бо — з Москвою!
Да славиться ім'я твоє,
Хто нас навчив не гнутись долу,
Хто нам у руки меч дає,
Хто нам приніс і сонце, й волю.
О Партіє — життя мое,
Ти — наше щастя, наша доля!

Київ, 6.XI.1944

СОНЦЕ ТРАВНЯ

Сонце травня! Сонце травня!
І спливає згадка давня:
Як ми йшли по Хóревій¹,
Святково зодягнені,
В єдиному пóриві,
Йшли на вулиці, майдани,
У петлицях — проліски...
Дибивсь кінь баский Богдана,
Грала неба проблиски.

Ліва — права, ліва — права,
Мирна праця — наша слава!
Ми виходили на площі,
Юністю напоєні,
Нам й по двадцять не було ще...
А тепер ми — воїни.

Світ померкнув — війни, війни...
Стали сили в нас подвійні!
Автомат на ре́мені,
Коні туго сідлані...
Хай доми затемнені,
Та серця — освітлені!
Ой лягли чотири травні
Ранами-нашивками...
Відкривайте двері, ставні —
Ллеться сонце ріками!
Перемога! Перемога!
Знов весна біля порога,
Знов ідем по Хóревій,
Святково зодягнені,

---

¹ Вулиця в Києві.

В єдиному пориві,
В єдиному прагненні...
У дівчат для воїна
Серце вже відчинене,
Горілка настояна
І тісто учинене...
— Приїжджайте, чорноброві,
Ждуть вас зорі у діброві,
Жде вас хліб і сіль.

. . . . .
Ой скільки ж то буде
На землі весіль!

Київ, травень 1945

У ВІЧНІСТЬ СЛАВА ДВЕРІ ІМ ВІДЧИНІТЬ

Ми вибороли мир! До рідних піль, дібров
Ми принесли і щастя, і любов.
Та не забули ми,— й ніколи не забудем,—
Тих, хто з війни додому не прийшов,
Хто у боях віддав гарячу кров
За те, щоб сонце усміхалось знов
Деревам і полям, пташкам і людям.
В серцях вони у нас, вони із нами в думці,
Хто горя шмат гіркий проніс в солдатській сумці,
На пишнім святі за тісним столом
Ми знімемо прострелений шолом
І всіх-усіх згадаєм поіменно:
Хто — схилиться зажуреним чолом,
Хто — очі мовчки витре рукавом...
Війне печаль раптовим вітерком,
Нахилить в тузі бойове знамено...

Хто в горі вміє аж до дна добратись,—
Зуміє у житті пізнати й радість.

В цвітінні яблунь, у сіянні зір
Хвала життю, благословення й мир!
Де впала їхня кров, там сад зелений виник,
Стругають теслі, спів дзвенить сокир.
Обруч, мов сонце, котить хлопчик в двір.
Життя живим побідний сурмить збір,
Могили мертвих вквітчує барвінок.
У вічність слава двері тим відчинить,
Хто впав за честь і волю Батьківщини!

Не плачте, матері, що не прийшли з війни
Ровесники мої, Країни Рад сини.
Над прахом женихів не плачте, наречені!
Весільну сукню, сестро, схорони!
Повернуться не всі в цей світлий день весни.
Про день весільний мріяли вони —
Не здійснилися мрії їх священні.
Заорує окоп у полі трактористка —
Сестра моя — вдова...
Весняне сонце блиска...

Ім пам'ятник — життя: блакитні небеса,
І заводські гудки, і вранішня роса.
Вони, як заповіт, дали нам день погожий,
Щоб цвів оцей бузок, що край вікна звиса,
Щоб на лугу співала замашна коса;
Вони — як сонце, що ніколи не згаса,
Бо ж син, що он біжить, — увесь на батька схожий!
В серцях вони у нас, вони із нами в думці,
Хто горя шмат гіркий проніс в солдатській сумці.
Над свіжим прахом дорогих могил
Кружляє спомин — сокіл-легкокрил...
Крізь сотні літ згадають нас онуки:

Це ж скільки треба було мати сил,
Аби розвіять горя чорний пил,
Що застеляв нам синій небосхил,
Щоб вбрід перебрести, як Дніпр, глибокі муки.
І ми зробили все, щоб небо стало синім,
Щоб батько міг сказати: «Я — чесний перед сином!»

1945

НА ПЕРЕХРЕСТІ ТРЬОХ ДОРІГ

На перехресті трьох доріг,
Що кожна з них веде в барліг,
У лігво звіра — до Берліна,—
Стояв солдат. Сто сот верстов
На захід він в боях пройшов!
Йшли танки, танки без упину...
Він сів, щоб переждати хвилину.

Він сів, дістав з мішка альбом
Й — щоб видно нам було обом,—
Поклав альбома на коліна.
— Це що, товаришу сержант,
Альбом красунь? — спитав я в жарт,—
Злиняють!.. Сніг кругом і глина...
— Це — фотографія Берліна! —

Сказав він, здерши глину з ніг,—
Три роки цей альбом беріг,
Всі вивчив вулиці й квартали:
Альбом цей — пригодиться він,
Як будем штурмувати Берлін!
Не раз міста ми штурмом брали,
Тепер ми всі, брат, генерали!

4 І. Нехода

Покажчик-стрілка: «В Кенігсберг»
І сніг, і радість через верх —
З Берліна піде шлях додому! —
Закрив солдат альбом, пішов,
Хлющить вода з-під підошов...
Щасти тобі в бою святому,
Щасти тобі, солдат, у всьому!

1945

НАШЕ ЩАСТЯ

В кімнаті все, як до війни:
Канапа, квіти, мов на свято,
Бюст Горького біля стіни,
І дочки ласкаве: — Тато, тато...

Все знову так... Але не так!
Бо от — нема напроти дому,
І на обличчі в мене знак
Од рани у бою тяжкому.

Все знову так... Але не так!
Сусідів німці розстріляли.
І гнів стискається в кулак...
І у руїнах ще квартали...

Ще й досі спогад той зрині́,
Не віриться мені й понині́,
Що вже скінчилася війна,
Що небо знову сине-сине.

Каштани розцвіли не в жарт.
Руїни й рани ми загоїм!

По Володимирській сержант
Веде фашистів під конвоєм...

Все знову так... Але вдивись
В серця прохожих і проїжджих:
В нас щастя більше, ніж колись,
Хоч ми ще в кітелях і бриджах.

Грунт екскаватор підніма,
Дитячий сміх дзвенить у сквері...
І вже затемнення нема!
Відкрито сонцю вікна й двері!

Київ, 1945

ХАТА

Чотири роки — в спеку, по сніжку —
Місив солдат солдатську путь важку.
Ховав солдат під шапку волохату
Тривожну думу, риючи окоп,—
Про спалену свою, про рідну хату,—
Хіба ж забуде хату хлібороб?
Про хату мріяв, про високі вікна,
Обернені до сонця, до весни,
Про щастя мирне — чи до нього звикне
Після суворих довгих літ війни?
З мішком солдатським він прийшов додому,
Поранений від ніг до голови...
Дав лісу голова райвиконкому,
Сказав: — Ну от. Селися і живи! —
Прийшов солдат у ліс, всміхнувсь осикам...
Й, поки там се та те, його синок
Над полум'ям червоним стоязким
Вже лагодить похідний казанок.

Дзвенить пила... Про мир вона співає...
Валяє лісоруб сосну струнку.
А в казанку картопля закипає,
Парує на осіннім холодку.
Струга солдат, соснові зводить крокви,
Новий собі солдат будує дім
На тій землі, де з бою кожен крок він
Брав кров'ю, ранами, життям своїм!
Будує дім, пригонить щільно рами,
Високий дах залізом обшива,
Антену ставить, щоб гула вітрами,
Щоб в кожному домі в нас жила Москва!
Щоб не стояла наша хата скраю...
Поставить власний дім — іще не все.
За долю всього світу — він це знає —
Відповідальність наш солдат несе!

1945

ЗЯТЬ

Війна кінчилась. Значить, маєм право
Знять із вікна затемнення,
Привчать
Себе при гупі самольота — браво
Держати голову, рівнятися направо,
Якщо праворуч гурт стоїть дівчат.
— Привіт, чорняві! За чотири роки
Забули ми, які й слова казати...—
Літа мої, надії кароокі!
Мамашо, здрастуйте,—
Іде у хату зять!
Вставляйте шибви, засипайте щілі,
Повісимо колыску восени...

Не всі прийшли з війни живі і цілі,—
Тож хай народжуються в нас сини!
А я, зберігши трудові долоні,
Візьмусь за плуга...
Скучила рука!
Солдатські наші сорочки солоні
Нехай ще дужче сонце пропіка.
Посадим сад, посієм жито, рясту —
Гиля, гиля — та й гусоньки на став...
Війна скінчилась.
Рідна земле, здрастуй!

. . . . .
Ой день який! Ой день який настав!

Сагурамі, 17.VII.1945

РАНОК

Мов пісня, бродить сонце в тучах,
От-от проллється... Із-за гір,
З країни снів, мишей летючих,
Під срібне цюкання сокир.

Всміхнувся ранок. Діл кипучих
Прийшла пора. У кожен двір
Заходить сонце — невсипущих
Колгоспних буднів бригадир.

Йдуть з сіном буйволів дві пари,
Пастух овець погнав отари,
Підняв батіг... Й здалось мені
(Він десь погнався в трави, в роси),
Що то мое дитинство босе
Пробігло в полі по стерні!..

с. Сагурамі, 26.VII.1945

Я РОЗМОВЛЯЮ, ЯК СОЛДАТ З СОЛДАТОМ

(Лист до американського друга)

У дні війни, коли на шию світу
Хотів фашизм одіть своє ярмо,—
Ти теж шинелю, кулями пробиту,
Носив, бо знав тоді, за що йдемо!

Плече в плече ми бились за свободу,
За право на життя — собі й синам.
Фашизм усім загрожував народам,
І ми його розбили. Слава нам!

Я не забув тих днів, коли в Європі
Лежав і ти, і я в сирім окопі...
На Ельбі стрілись (дружба не холоне!),
Клялись — повік не забувати ран...
І я сказав тоді:

«Будь пильним, Джоне!»

І ти сказав:

«Клянусь тобі, Іван!»

Після війни ми скинули шинелі,
Взялися знов до мирних наших справ.
Я — відбудовувать свої оселі,
Які фашизм у нас поруйнував.

А ти, мій друже?

Статуя Свободи

Тебе зустріла, Джоне, без обійм.

Герой вчорашній, ти вже вийшов з моди!

Стань безробітним... З голоду дубій!

Нема тобі у них роботи, Джоне,

Ти не потрібний хазяям. І квит.

Ім бариші потрібні, мільони...

І знов війною марить Уолл-стріт.

Їм — що? Для них війна — це зиск,
прибутки!

А ти ізнову, Джоне, йди в окоп
І сій червоні крові незабудки
В безкраїх землях Азій і Європ...

Вони тебе нацьковують на мене,
З ким разом, Джоне, ти ішов в бою
За те, щоб волі золоте знамено
Осяювало будучність твою!

Ти чуєш їхнє зле, отрути повне,
Хрипке гарчання, паліїв війни?
Скажи їм, Джоне, так, скажи їм, Джоне,
Щоб прикусили свій язик вони!

Вони по всьому світу ллють облуду,
Вони нас хочуть посварити знов...
Скажи їм, Джоне, що цього не буде!
Що не за те лилася наша кров
У дні війни, коли на шию світу
Хотів фашизм одіть своє ярмо...
Народів волю, кровію политу,
Ми осміять нікому не дамо!

Скажи їм все це, паліям проклятим!
Не забувай про шрами наших ран...
Я розмовляю, як солдат з солдатом:
Будь пильним, Джон!
Твій друг — солдат Іван.

Київ, 1948

КАСКА

Під Мінськом, у сосновому бору,—
Які гриби сьогодні я беру!
Боровики і рижики, будь ласка,
І підосичник із моховиком...
І раптом у трухлявім лісті — каска,
Іржава каска з вицвілим хрестом.

Спинаюсь перед каскою тією,—
Де ж той, який в цій касці йшов сюди?
Згнили його вже й кості під землею!
А ми живем, саджаємо сади,
Берем гриби, прогнавши суму хмарку,—
Закуска є,
Вино у флязі є,
П'ємо за наше щастя повну чарку...
А хто, фашисте, вип'є за твоє?

Ця каска — ворогам урок судьби,
Щоб не ходили в ліс наш по гриби!

Мінськ, 1953

ЕСТАФЕТА МИРУ

Світає... Вікно у садок відчиняю —
От-от уже сонце з-за обр'ю бризне...
Від сопок Курільських до плавнів Дунаю
Підводиться ранок моєї Вітчизни.

Іде він — і ніч розступається-тане,
Іде він — і грають червоні знамена...
У Києві вже розцвілися каштани,
І квіточка ніжна на грудях у мене.

Весна! Десь дівчата співають веснянку...
Виходжу на вулицю, стяг розгортаю.
А сонце всміхається: «Доброго ранку,
Привіт вам од друзів з Кореї, з Малайї!»

З В'єтнаму, з Коломбо вітають нас друзі,—
Прийміть естафету братерства і миру!..
Іде естафета в Радянським Союзі...
Москва! Їй приносим любов свою щиру.

Іде естафети знамено червоне,
Мов дружба по світу, від краю до краю,
Іде — й розступаються межі й кордони,
Бо дружбі, бо правді кордонів немає!

Іде естафета, де мир на знамені,
Несуть її руки робочі в напрузі.
— Ні! — мовили докери у Антверпені.
— Ні! — кажуть голландці, норвежці, французи.

— Ні! — чути у Лондоні, у Ліверпулі.—
Не хочем вантажити зброю! Не будем!
Не хочем війни! А розв'яжете,— кулі
Обернемо в тих, хто війни хоче людям.

В нас — жилаві руки, в нас очі — як леза,
Воюем за мир, гнівом душі налляті...
Вся Франція мужня — навколо Тореза!
Італія грізна — навколо Тольятті!

Іде Першотравень, крокує по бруку —
В Москві, у Нью-Йорку, у Римі, Парижі,
Свою мозолясту простягає руку —
На єдність! На дружбу!..
І квіточка свіжа,
Оця, що сьогодні на грудях у мене,

І ці, що розквітли сьогодні, каштани,
І люди оці, і весна, і зна́мена —
За мир голосують! І мир цей — настане!

І мир — переможе війну! В це я вірю,
Як в сонце, що млу розганяє повсюди,
Бо мир — це народ,
А народ хоче миру!
Народ-бо сказав: — Буде мир! —
Значить, буде!

Київ, 1955

**Люблю
свій край**

ОДА КОНСТИТУЦІЇ

Робочий я чи селянин,—
Мій край стріча мене з привітом.
Радянський я громадянин —
І цим горджуся перед світом!

Лунає жайвір піснею
Над нашою Вітчизною!..
Господар я вершин, долин —
Радянський я громадянин!

На прапорі Державний герб
Сіє в сонячнім світланні.
Схрестились Молот в нім і Серп
В єдинодушному братанні.

Лунає жайвір піснею
Над нашою Вітчизною!..
Господар я вершин, долин —
Радянський я громадянин!

Яка іще країна є,
Щоб вільно жить було народу?
Нам Конституція дає
І труд, і щастя, і свободу!

Лунає жайвір піснею
Над нашою Вітчизною!..
Господар я вершин, долин —
Радянський я громадянин!

Робочий я чи селянин,—
Мій край стріча мене з привітом.
Радянський я громадянин —
І цим горджуся перед світом!

Лунає жайвір піснею
Над нашою Вітчизною!..
Господар я вершин, долин —
Радянський я громадянин!

Київ, 1946

КАВКАЗ

Кавказ, Кавказ! Стрімчасті скелі,
Бунтливий Терек, хмари вплав...
Все так, як бачив Руставелі,
Як Лермонтов у вічність взяв.

Люблю, Кавказ, твою суворість,
Хребтів безладдя кам'яне,
Твоє здоров'я, твою добрість,
І звичай твій, що вчить мене:
— Зумій піднятися і не впасти! —
І скелі, й норони — круті ж...
Тут все: і вікна, й душі — навстіж!
Вино — для друзів, звіру — ніж!

Мов на банкет, зібрались гори,
Піднявсь Ельбрус, як тамада:
— Удар, грузине, обзем горе,
Танцюй, грузинко молода!

Люблю твое, Кавказ, кипіння!
Як усміх — день... І враз — гроза!

Вчепившись в гір стрімких склепіння,
Зубами хмари прогриза,
З корінням вивертає корчі,
Ламає скелі пополам...
Які простори животворчі!
Який розгін моїм думкам!

Люблю розгін, щоб — крила зразу,
З громами й сонцем щоб на «ти»!
Благослови ж мене, Кавказе,
В ділах, у думках досягти
Твого кипіння й висоти!

с. Сагурамі, 3.VIII.1945

СТРУМОК

В узгір'ї, в ўрвищі крутому,
Де тиша з хащі вигляда,—
Дзюрчить струмок, тече — в годá,
Ні сну не знаючи, ні втоми.

У стужу, в спеку — зáвжди в ньому
Прозора, ключова вода.
Устами кожний припада́
Жагу згасити, змити втому;

Красуня — вмить лице ясне,
Прохожий — в пригорщ зачерпне,
Збираючись у путь далеку...

Так ти, поете,— в стужу, в спеку
Жагу і серця, і думок
Вмій утолить, як цей струмок!

с. Сагурамі, 1945

ПЕРЕПЕЛ

І знову вчулися мені —
Спів перепела, шелест жита,
Ти йдеш у житі,— ти чи ні?

Зима. Сніги. І на вікні
Не літо — паморозь розшита.
А я все мрію. От дивак!
Глибока ніч. І лиш годинник —
Тік-так, тік-так,
Тік-так, тік-так...
Од нього вчулося це так,
Од нього й перепел мій виник.

Київ, 1945

МЕТЕЛИК

Я засвітив огонь. Всю нічку
Вікно відчинене було.
Метелик залетів на свічку
І обпалив своє крило.

Вночі світилося віконце,
Він дня шукав, він думав — сонце...

Та краще огненний буран,
Ніж край сичів, мишей летючих,
Пустеля мли і хмар гнітючих.
Світ сонця — вартий крил і ран!

с. Сагурамі, 1945

ДВІ ПІСНІ

1. Дівоча — сумна

Що робити, що мені робити?
І вродлива я, і молода,
Сині очі — сині оксамити,
Молодик з них, кажуть, вигляда.

Що робити, що мені діяти?
...А як вийду у неділю з хати —
Кажуть хлопці,— по моїй вині,
Що не сонцю раді, а мені!
Розцвілася буйним цвітом вишня...
Дівоньки, подруженьки мої!
Чи мені така вже доля вийшла,—
Не мені щебечуть солов'ї,
Не мені печуть короваї...

Чорну сукню одягну з каймою,
Коси пов'яжу поверх чолá.
Житиму солдаткою сумною,
Хоч дружиною ще й не була.

Він з сирою одруживсь землею...
Ой війна! Шумить над ним трава.
Мати зве невісткою своєю,
Батька мого сватом назива.
Дні мої, літа мої — лілеї,—
Ні дівчина, ні вдова!

Розцвілася буйним цвітом вишня...
Дівоньки, подруженьки мої!
Чи мені така вже доля вийшла...
Не мені щебечуть солов'ї,
Не мені печуть короваї...

2. Дівоча — весільна

А мій милий з війни прийшов.
А мій милий живий-здоров...
Давай, мамо, знать,—
Йде у хату зять!

Дубовії вкривай столи,
Святкову скатерть стели,
Двері відчиняй,
Тісто учиняй!

Іди, милий, через поріг,
Якщо мою любов зберіг,—
Жде тебе давно
Серце і вино!

Сидить милий в світлій залі,
В три ряди лежать медалі,
А в четвертий ряд —
Ордени горять.

Перше слово кажуть мати:
— Хочу чарку піднімати,
Хочу привітати
Тебе, любий зять!

Другу чарку, як свячену,
П'ю за дочку-наречену:
Будь здорова, як вода,
Наша молода!

Раді всі, помолоділи,—
Поголяєм на весіллі
За всі дні війни,—
Дбчки і сини!

Заходжайте, добрі люди,
Всім у нас по чарці буде,
А вам, фронтови,—
Буде і по дві!

с. Сагурамі, 1.VIII.1946

МІСЯЧНА ДОРІЖКА

Яка безкрая далина!
З-за моря місяць вирина...

Човни і місяць, море й ти...
Гей, човне, хвилі рїж ці!
Отак би йти, і йти, і йти
По місячній дорїжці...

Втекла земля з-під підошов,
Забуто сум і горечі.
Гей, хто там щастя не знайшов?
Мое зі мною — поруч!

У нього чорні дві коси,
І місяць на серїжці...
Неси нас, човнику, неси
По місячній дорїжці!

Одеса, 1946

НА РИШТУВАННІ

Яка це радість — укладати цеглу,
Чуть, як з-під рук будинок вироста!
Цілує вітер мою руку шерхлу,
Цілує сонце молоді уста...

Стою над містом я — на риштуванні —
Стружу, клепаю, зводжу дім — творю!
Стрічаю першим сонцем на світанні,
Засвічую в віках свою зорю...

Так, зорі ми, а не метеорити,
Що згаснуть десь у небі голубім...
Яке нам щастя випало — творити
Із казки дійсність — комунізму дім!

Одеса, 1946

ГОВОРИТЬ МОСКВА!

Живу я на вулиці Леніна,
Весь світ мені видно з вікна!
Шинель моя тричі прострелена,
В почесній відставці вона.

Будуємо, тешемо, — бач, які
Сьогоднішні фронтовики!
Всміхаються сонячні зайчики,
Стрибаючи на шибки.

«Говорить Москва!..» —
І по радіо
Крокує, неначе жива,

Шумує і піснею радує
В кімнаті у мене — Москва!

До школи йдуть хлопчики-мрійники,
Йдуть теслі в пілотках бійця...
З Москвою звіряєм годинники,
З Москвою звіряєм серця!

В заводі, в колгоспі, на транспорті,—
Москва, скрізь ми чуем твій клич!
І хоч не москвич я за паспортом,
Медаллю своєю — москвич!

В снігах, в сорок першій, під Істрою
Грудьми захищав я Москву.
І вірив тоді я, що вистою,—
І вистояв я, і живу!

І де б не були — хоч за полюсом,—
Чи мла, чи метіль снігова,—
Ведуть нас і служать нам компасом
Два слова: «Говорить Москва!»

Нема в світі голосу дужчого!
І вдень, і у ніч грозову
Все людство надії грядущого
Настроює на Москву!

Київ, 1948

ДІВЧИНА З БУКОВИНИ

Поема

1

Чи ви чули, як в досвітній млі
Десь курличуть в небі журавлі?
То весна летить в твій край, Росіє,
Сіє квіти і надії сіє...
То весна летить...

Стояла в тузі,
Мов журавка, що відстала, зранена.
Знала — там, в Радянському Союзі,
Там нема ні пана, ні боярина.

Полетіла б слідом, якби крила...
А їй мати сумно говорила:
— Злидні, дочко... Злидні рвуть за поли,
Завтра підеш з нами в панське поле,
Бо зима настане, бо зима,
А й зернини хліба в нас нема...

Пролітали в небі журавлі...
— Ви б спинились, ви й мене б взяли!

.....
Йшла у поле. Ой важкі граблі,
Ті, що ними загібала хліб!
Панський лан. А морда в пана злюча,
А стерня така, як дріт, колюча...
Утекла б... Попереду ж — зима,
Ні зернини хліба в них нема...
Взимку — теж працєю в багатія...
Олександро, дівчинко моя!

Ще мала... Ще б у ляльок гуляти...
Та й заплакала. Життя трикляте!
Отаке життя. Батрацькі мандри
Все дитинство вкрали в Олександрі.

Наймитуй, тулись біля одвірка...
А в боярів — чай із цукром.
— Золотко! —

Пан до паненяти...
Бідним гірко,
А багатим — іч, як жити солодко!
З цукром чай... І думала про те,
Чом той цукор бідним не росте?

Йде боярин — простилайся в ноги,
Йде боярин — шапку, хлопе, скинь!
А карета мчить — тікай з дороги,
Не втечеш — затопче панський кінь.
Паша, бач, яка в коня роз'ярена?
Не 'дного вже збив огнем копит...
Чом це так?
Бо вся земля в боярина,
Бо він — пан. А ти єсть хлоп. І квит.

* * *

Скрізь бояри правлять в Буковині,
Чи румун, чи свій — однак пани...
Й раптом...
(Не забудь цього й понині!)
Це було надвечір. Здалини
(Що за тупіт в полі, що за пил?)
Журавлі летять, — спиніться в лузі!
Гулі, гулі...
Гул залізних крил...
Сіли!
В них зірки на крилах...
Друзі!
Танки йшли. Усюди сурми грали.
— Слава Радам! — весь народ гукав.
(«В Інтернаціона-а-алі

Здобудем людських прав!»)
Піхотинці йшли,
Пісень співали.
Пшла свобода!
А пани тікали.
З Сходу день визволення прийшов!
Щез і слід од панських підошов.

2

Всім народам світу, всій землі
Світять зорі ті, що на Кремлі.
В день і в ніч сяй, кремлівська зірко,
Шлях показуй, світло правди сій!
Хай тепер панам живеться гірко!
Ми у себе, на землі своїй
Хочем жити солодко...

— А звісно! —

Загуло на зборах звідусіль,—
Хто приніс нам волю? Ти, Вітчизно!
Ти дала нам, бідним, хліб і сіль!

.....
Радилися, йшли палкі дебати:

— Як же будем жить? Осібно чи...—

І відтак рішили заснувати
Колектив.

— Ти, Партіє, нас вчи!

Всюди ту осібну землю видко —
Смуги, межі... Як батрацька свитка!
Мов та свитка, що на латці латка...
Свитка ця — старого світу згадка!
В світ старий не буде вороття!
Хочем до нового йти життя! —
Так сказали люди.—
Здрастуй, завтра!

.....

В комсомол вступила Олександра.
Скільки передумала думок,
Як приймала КСМ квиток —
Світлу книжечку з портретом Леніна...
А навкруг ланів зелена пелена,—
Все буряк шумить та все буряк...
Хе! Вона вже знає, що і як!

Пан-боярин... Чи ж забудь тебе?
Йшла з райкому, ні, не йшла, а бігла...
А над нею небо голубе,
А навколо — скільки світла, світла!

То не з неба світло — із Кремля!
То не панська — наша вже земля!
Труд — господар у країні всій,
Труд — до щастя ключ... Бери ділянку,
Хоч — пшеницю, хоч — буряк посій...
І створила Олександра ланку,
І сказала: — Труд — це нам з руки! —
І рішила сіять буряки.
— Буряки?
— Атож! — сказала коротко —
Щоб жилося нам в колгоспах солодко!

3

Рік старий струмками з гір потік,
Йшла весна.
Йшов сорок сьомий рік.
Вчив парторг держати твердо руку,
Йти на труд, як ми ішли в бої...
Застосовувать агронауку!
Вміло сили планувать свої!
Щоб перед вела її ділянка,
Бо у неї ж — комсомольська ланка!

Піднялась у полі зелень яра,
Милувався сходами народ.
Скільки центнерів дасте з гектара? —
Присягнулась ланка:
— По шістсот.—
А старі таке казали люди:
— Все від бога. Буде так, як буде!
І судьба, і дощ — усе від нього...
По шістсот? Ще не було такого!

І вона згадала, як колись,
При панах: іде боярин — гнись!
Гнися, хлопе, йди на панський лан,
Сій і жни...
А забирає — пан.
Десь зозуля, мов докір, кує.
— А коли ж посієте своє? —
Сто зозуль кувало щовесни,
Сто їй бід пророчили вони:
— Так і згинеш в наймах! Боса й гола...—
Плаче мати... Ой дівоча доля!
У людей — сини... У двір по росах
Привезуть їм наречені посаг...
А у неї — думи материні! —
Ані посагу нема, ні скрині...

Свій вже лан пололи.
Дні минулі!
Цур їм, пек... Брехали всі зозулі!
На своєму, на колгоспнім полю
Здобувала собі щастя-долю.
Без зозуль! З червоним бантом в косах...
Вся Вітчизна, дівчино, — твій посаг!
Вся Вітчизна, що в красі споруд...
Йй, Вітчизні, віддамо свій труд!

В час, коли буряк полони свій,
 Налетів із півдня суховій.
 Споконвіку так уже було:
 Як вривався суховій в село,—
 Пішли у поле, правили молебні,
 Слали псалми богові хвалебні,
 Мов старці, канючили дощу;
 Ждали, поки скаже бог: — Прощу! —
 Що той бог з байдужістю в очах,
 Коли колос на стеблі зачах,
 Коли віють суховії злі?
 Грунт підпушуй, добрив дай землі
 Хресний хід та зойк святих пісень —
 Ховрашків полохають лишень!
 Квит! Уже попа народ не слуха!

...Насувала на село посуха.
 В'яло все в полях, що зеленіло,
 Никло все навкруг, що розцвіло...
 Піп узяв був охрести й кадило,—
 Не пішло вже за попом село!
 Не упали люди на коліна,
 Не молили в господи дощу.
 Олександро! Ти вже не єдина,
 Хто сказав попові: — Не пушу! —
 Стали біля кожної ділянки —
 Й не пустили.
 — Не толочте лан! —
 Чи стерпів колись би від селянки
 Привселюдну непокору пан?
 Ти гукнула до дівчат: — Ану ж бо,
 Запрягайте, подруги, воли! —
 І поки ішла у церкві служба,
 Всі бочки в колгоспі узяли,—

З річки почали возити воду,
Ідучи у наступ на природу!
— Так і скажем суховіям: зась!

— Тпру! — приїхав рахівник Михась.

— Поливаєш? Марні всі старання,
Все одно не виживуть вони...

В гай приходь сьогодні на гуляння!

А не вийдеш — що ж... себе вини!

— Буряки ж всихають...

— Все одно.

Як не вийдеш — потім буде пізно...—

Глянула — не встиг сказати й «но!»,

А дівчата почали вже пісню,

Залунала пісня вздовж ріки...

Втретє пропололи буряки,

Чисто — весь бур'ян зняли з землі!

Чисто — як в хазяйки на столі,

Коли свят надходить мить жадана...

— Бо для себе ж робим — не для пана!

5

Вплив місяць з гір, з-за перевалу,

Десь за гаєм гульбища, пісні...

Не пішли гулять. На полі й спали.

Ні, не спали — цілі ночі й дні

У бочках возили з річки воду...

Гурт дівчат пройшов. Які дзвінкі!

І Михась між ними...

Біля броду

Стали, щоб пускати в ріку вінки.

І Михась... Нагнала.

— Поможі...

Гине мій буряк... Зостанься зо мною!

Ти ж любив мене... Любив? Ажи? —

Згорда глянув:
— То було весною!
Ніколи, он кличе гармоніст...
Рийсь в своїй ділянці! —
Став ногою
На буряк (стоптав зелений лист...)
Повернувся і пішов з другою.
— Поможи...—
Сказав, мов збрив: — Облиш,
З іншими дівками веселіш! —
Чула, як зітхнув гармоні міх,
Чула — покотивсь веселий сміх...
Ой ти, ніч на Івана на Купала!..

* * *

Кожен кущик полива, скупала,
І на ранок, знов набравши сили,—
Встали буряки, зазеленіли!
Лиш один засох, з землі не встав,
Що Михась ногою настоптав...
Йшла додому, а в ушах: «Облиш,
З іншими дівками веселіш...»
Значить, все... А як його любила,
Мріяла про дружбу, про любов,—
Дружбу, що дає людині крила,
Щоб злітать ще вище.

Він пішов

Із другою, кинувши в біді
Її серце, мрії молоді...

А дівчата: — Не печальсь за ним,
То не дружба, не любов, то — дим!
Є такі метелики, які
Люблять вітру подуви легкі,
А як буря перестріне,— вмить
В затишок метелик той летить.

Хіба можна другом бути тоді,
Коли кинеш подругу в біді?
Дружба... З неї родиться любов! —
Втерла сльози:
— Й добре, що пішов!

6

Загули, загомоніли люди,
Все село, жінки і бабусі:
— По шістсот? В таких і більше буде! —
Заздрили: — Отак якби усі...—
І на зборах вирішили так:
— Кожній ланці поливають буряк! —
З річки, з річки в поле йшла вода...
Піднялася зелень молода!
Розрослися отакі кущі!
Всі хвалили дівчину-сміливу,
Покладалися не на дощі —
Покладались на свою поливку!
Говорив колгоспний голова:
— Звісно, клімат на врожай вплива,
Але люди, цебто, значить, ми —
Клімат створюем собі сами!
От дівчата. Честь і слава їм!
Їхня праця — приклад нам усім.
А щоб краще використать річку
Для потреби нашого села,—
Станцію поставим невеличку,
Щоб своя електрика була!
А про дощ... Не милостиню з неба
Ждати, поки крапне на поля,—
Ліс посадим! Ліс розводить треба!
Хай на поле хмари підмовля...

Гарні дні осінні в Буковині!
 Ліс пожовк, але ще сонцем пах...
 Не були там? Звісно, ви не винні,
 Що родились, може, у степах,
 Чи на шахтах в славному Донбасі,
 Чи, можливо, десь біля Сули...
 Буряки копали вже в тім часі.
 На вагу їх потім узяли...

Буковино! Не з твоїх красот
 Я сьогодні гордий, а за неї,
 Олександрю, що дала шістсот,
 Сили не шкодуючи своєї!
 Що трудом своїм несе нове,
 Те, що в комунізмі вже живе!

Ой яке високе сонце в небі...
 Олександрю, дівчино моя!
 Золота Зоря Героя в тебе
 Другим сонцем на груді сія!
 На портрет дивлюся твій і мрію,—
 Пам'ятник поставити б тобі,—
 Тій, яка перемогла стихію...
 Про твій труд, про очі голубі
 Ще не раз писатимуть поети
 Вірші. І поеми. І пісні...
 Я дивлюсь на твій портрет з газети.
 Київська зима мете в вікні...
 Олександрю, б'ю тобі чолом!
 Як твоя живе й працює ланка?
 А Михась... знов ходить під вікном?
 Якщо ходить,— дуже й дуже жалко...

Не пускай і під вікно! Не треба.
Пригадай той вечір і той сміх...
Золота Зоря Героя в тебе —
Не для нього. І не для таких!

* * *

Я щодня, як чай із цукром п'ю,
Славну ланку згадую твою...

Слава тим, хто цукор цей ростив,
Працею стихію поборов!..
Засилають хлопці старостів,
У листах їй пишуть про любов...
Олександро, ти їх зустрічай,
Хай заходять старости з дороги,
Хай спочинуть їх старечі ноги,
Хай сідають, п'ють горілку й чай...
Вся країна чай із цукром п'є,
Добре ймення згадує твоє!

Київ — Ленінград, 1948—1949

ПОЛЬОВА СУМКА

Вернувшись з війни додому,
Шинелю знявши фронтону,—
Своєму синові малому
Віддав я сумку польову.

З тих пір минуло днів багато...
Підріс мій син, у школу йде.
— Я буду теж таким, як тато,
Я не зганьблю його нідé! —

В руках букет ясний, як ранок,
Костюм на хлопчику новий.
Мій син до школи йде, букварик
Несе у сумці польовій.

Мій син уперше йде до школи. .
Вирує вулиця дзвінка.
Таким серйозним ще ніколи
Не бачив я свого сінка.

Сіяє ранок над землею...
Рости, учися, сину мій!
Колись я з сумкою цією
У дні війни ходив у бій!

За честь і волю свого краю,
За ці світанки голубі...
Мій син букварик розгортає,
Читає в нім: «Ми — не раби».

Перегортає ще сторінку:
«Були пани, були царі...» —
У нас вже їх немає, сінку,
Їх стрінеш... тільки в букварі!

Але ще є пани у світі,
Ще є фашисти на землі...
І це повинні розуміти
І ми, дорослі, й ви, малі.

Зростає великим, сильним, дужим,
Щоб знов, як прийдеться, в боях
Всіх ворогів, як ми, подужав!
Щоб у майбутніх букварях

Сини й онуки урочисто
Читали мовами всіма:

«Були пани, були фашисти...
Тепер ніде вже їх нема!»

Схилився мій син біля віконця...
Учися, плем'я молоде!
Почавсь урок...
Земля — до сонця,
А людство — в комунізм іде!

Київ, 1949

Я — КОМУНІСТ

Я — комуніст, я — рядовий в полку.
Боець правофланговий і ведущий,
Як і належить бути більшовику.
Всю силу, всю любов свою палку
Я Партії віддам!

Міцній і дужчай,
Світи усім, як світ на маяках,
Комуністична партіє, в віках!

Це Партія у той далекий час
Вела на штурм старого світу в Жовтні —
І визволивсь з ярма трудящий клас!
Це Партія веде до щастя нас —
У комунізм, що вже близький сьогодні!
Це Партія, а разом з нею — ми
Звільнили світ з фашистської п'їтьми!

Я згадую важкі воєнні дні,
Коли на нас фашистська йшла навала...
Це Партія світила шлях мені —
І вороги були нам не страшні.

Це Партія в ті дні нам сил давала!
Скрізь першим був, ішов на повний зріст
Боець правофланговий — комуніст!

Ми — Партії великої сини,
Правофлангові воїни народу!
Шинелі ми зняли після війни —
І знов заколосилися лани,
Закучерявивсь знову дим заводу...
Все перемир'я, у горі не поник
Народ-герой, солдат і будівник!

Це — Партія! — І йдем плече в плече.
Це — Партія! — І відчуваєм лікоть.
І хліб іде, і сталь у ківш тече...
Ідеш вперед, і віриш гаряче,
І хочеш інших за собою кликати:
«Вперед, в весну комуністичних літ!
За нами йде весь волелюбний світ!»

Щасливі ми, що Партія в нас є,—
Наш розум, наша сила, наша совість,
Яка веде і напрям нам дає...
Ясне майбутнє бачимо своє,
Читаємо його величну повість...
Новий, комуністичний вік гряде,
Підносячи знамено молоде!

Я — комуніст, я — рядовий в полку,
Боець правофланговий і ведущий,
Як і належить бути більшовику,
Всю силу, всю любов свою палку
Я Партії віддам! Міцній і дужчай,
Світи усім, як світ на маяках,
Комуністична партіє, в віках!

ТУТ ЛЕНІН ЖИВ
(з дорожнього блокнота)

За Ленінградом, зана змалу,
Є станція Разлів. Сюди
Щодня з Фінляндського вокзалу
Робочі ходять поїзди.

Північний край! Такі не скрізь би
Знайшли пейзажі золоті:
Берези, дерев'яні ізби,
Два семафори на путі...

Тут, в літнім затишку зеленім,
На тихій станції Разлів,
Спинися, друже,— жив тут Ленін,
По цій землі Ілліч ходив!

Переджовтневі дні досвітні!
Читаю напис в сяйві слів:
«Сімнадцятого року, в липні,
Тут Ленін жив».

Ось та драбина на горище,
І сіно те, де Ленін спав,
Й, здається, лампа та горить ще
І кида світло — блиск заграв...

А ніч зрадлива і лукава,
А десь за нею — Петроград...
Писав Ілліч свій труд «Держава
І революція»...
Спав сад.

Та треба бути обережним —
Підозра ходить між сусід...

А що, як шпигуни простежать,
На Леніна натраплять слід!

— Хто він? — допитувавсь крамар
Казав хазяїн: — Мій косар.—
Не раз в одежі косаря
Стрїчала Леніна зоря.

Він брав незвично косу в руки
І йшов на озеро. В ті дні
Він жив у курені на луках,
Весь світ зібравши в курені!

Ілліч в запіллі, у Разліві,
Та чує Партія його!
Сюди, в курінь, по директиви
Прибув од Партії Серго.

Уже в селі замість лампади
Горить майно дворянських гнізд...
Вже кілька днів у Петрограді
Йде Шостий більшовицький з'їзд,
Що зве до збройного повстання,
Віта нового дня світання...

Давно-давно...
На цьому місці
Гранітний вже курінь стоїть.
І сивий сторож трактористці
Показує сліди тих літ,
Що принесли нам дні погожі
Крізь листопад Жовтневих днів.
Уже ніхто не переможе
Тії землі, де Ленін жив!

Стоїть в задумі трактористка —
Це Ленін дав їй щастя... Він!..

І тиша... Озеро десь блиска...
Спадає глиця із ялин...

Північний край! Такі не скрізь би
Знайшли пейзажі золоті:
Берези, дерев'яні ізби,
Два семафори на путі.

Тут, в літнім затишку зеленім,
На тихій станції Разлів,
Спинися, друже,— жив тут Ленін,
По цій землі Ілліч ходив...

Разлів, 1949

ДНІПРО

«Ой Дніпре могучий, течеш відкіля,
Відкіль неспокійні береш свої води?» —
«Дає мені води російська земля,
Дає лісова білоруська земля,
Дає українська родюча земля —
Три дружні сестри,
Три великі народи!

В російській землі починаю свій шлях,—
Шумить там берізка мені білокора...
Стріча лісоруб в білоруських лісах,
Стріча мене Київ, увесь у садах;
Пройду Дніпрогес в запорізьких степах,
А далі — гуляй, аж до Чорного моря!»

«Ой Дніпре, ми скорим стихію сліпу,
Впряжем твою хвилю — хай крутить турбіни!

Каховська засвітиться ГЕС у степу,
Каховське заклопає море в степу,
І степ, який знав лиш вологу скупу,
Купатимуть хвилі твої білопінні!
В колгосп твоя хвиля помчить голуба,
Ти будеш просторі освітлювать хати,
Орати, косить, молотити хліба...
Та мало для тебе роботи хіба,
Щоб люди не гнули віднині горба,
Щоб люди привільно жили і багаті!
В міста пошлемо буйну силу води,
Одягнем її в проводи, як в спецовку:
Працюй на заводі, води поїзди!
Скрізь, Дніпре, на поміч людині

прийди!...»

Йдуть баржі, плоти, пароплави сюди —
З Росії, з лісів Білорусі —
В Каховку!

Йдуть баржі, плоти, пароплави униз,
Вслід — піна, мов хусточка з білого шовку...
Це йде із Смоленщини, з Гомеля ліс,
То Мінськ самоскиди могутні повіз...
Чуть хлюпання хвиль, наче стукіт коліс:
«Спіш-шу

у Каховку!

Спіш-шу

у Каховку!»

«В Каховку, в Каховку!» — Дніпро промовля.
Виходять робочі із барж, теплоходів,—
Гідрологи, будівники...

— Відкіля?

— З Полтави!

— З Уралу!

— З Тбілісі!

— Здаля...—

Хай славиться сонце, що світить з Кремля!
Хай славиться дружба радянських народів!

Київ, 1952

БЕРЕЗЕНЬ

Березень. Снігів усюди зайвина.
Капотить. І підмерзає знов.
День горить, мов дівчина незаймана,
У якій прокинулась любов.

Проліски вже вилізли на пагорбок...
Знов метілі. Знову стужа зим...
Ой, невірний березень, як парубок,
Що цілує й зраджує затим.

Капле сік з берези... Кахнув селезень,—
То — весна, то — знов мете зима...

Непостійна, наче місяць березень,
І твоя любов, і ти сама!

Ленінград, 12.III.1952

СОН

Мені приснилось, що я знов
До тебе, як колись, прийшов.
Ти усміхнулася привітно,
Круг шиї руки обвилась...
Мене ти дуже ждала, видно,

Так, як уміла ждять колісь.
Пив губи, як вино з бокала...
Була весна.
Цвіли сади.
О, як мене ти цілувала,
Молила пристрасно: — Не йди! —
. . . . .
Прокинувся — зима все вкрила,
Нема тебе, нема і сну...

Я півжиття віддав би, мила,
Щоб повернути ту весну!

Ленінград, 13.III. 1952

ЦАРЬОВ КУРГАН

Над Волгою, на рівнім лівім березі,
Напроти величавих Жигулів,
Стоїть курган. Я був на ньому в березні,
Я літом був на ньому...
Сто віків
Стоїть він — в хугу, в спеку, у туман,
В народі прозваний — Царьов курган.

Як виник він, курган цей, тут, на березі?
Чом він — Царьов?..
Вуркоче річка Сок...
Я розповім про все про це по черзі...

Ламають камінь тут, беруть пісок,
Тритонка добрий камінь повезла
До Куйбишевського гідровузла.

Мов ті орли, що піднялись аж ген де,
Кружляють над курганом цим легенди.

Колись давно,— легенда повіла мені,—
Тут бився з ворогами скіфський цар.
Все поле вкрила рать, списі полáмані.
І ніч прийшла з бровами чорних хмар...
Цар перевірить захотів, бо ж пря,—
Чи ще багато війська у царя?

Як це зробить? Став думати-гадати він —
Зібрати рать, порахувать щити?..
І повелів він: кожному солдатові
Землі набрати шапку й принести,
Й на купу сипать землю ту звелів...
Так зріс курган напроти Жигулів!

Так зріс курган, насипаний солдатами.
І цар сказав: — Велика рать — ого! —
Він зброї не складе, він воюватиме!
І в бій пішов на ворога свого,
І в битві біля волзьких берегів
Розбив він чужоземних ворогів...

Мов ті орли, що піднялись аж ген де,
Витають над курганом цим легенди.

Віки промчались, наче дивні віхоли,
Сліди від них — піски та ковилі!

.....
І от сюди геологи приїхали,
Взяли з кургана пробу — глиб землі,
Курган цей, виявилось,— камінь бут,
Якого так шукає Гідробуд!

Царьов курган! З твоїх дрімучих нетрів
Народ радянський владно попросив

Дванадцять дат мільйонів кубометрів
Каміння буту — твій увесь масив!

Кінчається легенда та, яка мені,
Як молодість, як пісня, дорога.
Хай буде порт на бутовому камені,
Порт — Жигулівське море! Хай ляга
Цей камінь бут у полотно доріг,
В наш день, який легенду цю зберіг!

Нехай цей камінь бут стає фундаментом
Електростанцій, трас, нових домів,
Нових легенд, оздоблених орнаментом
Людської праці!..
Грім десь заgrimів,—
Не грім — у Жигулях підривники
Зривали скелі, мов старі віки!

У Жигулівськ, у Комсомольськ-над-Волгою
Із Куйбишева в неозору даль
Ми ідемо шосейною дорогою,—
Яка прекрасна автомагістраль!
З старої у нову легенду мчить
«Победа» наша.
В сонце!
У блакить!
У Жигулівськ, у Комсомольськ-над-Волгою
Бульдозеристи, зодчі, ковалі
Нову легенду творять — гідростанцію,
Нову легенду — сонце на землі!
Хай сяє сонце, ніч розбивши вщент!
Нехай живе народ — творець легенд!

Куйбишев, 1958

ШВЕДСЬКА МОГИЛА

У степу під Полтавою є висока могила,—
Жито спіє навкруг, пшениці, ячмені,
Мирний день розквіта, розпростовує крила...
У задумі стою.
І згадалось мені:

Тупали копитами
Большаками битими
Чужоземці-вершники,
Все за шведом швед.
Стали під Полтавою...
Ніч взялась загравою...
Карл — король — Дванадцятий
Дивиться вперед.
Пилом припорошений,
Чом прийшов, непрошений?
Що тебе із півночі
В край наш привело?
Мчався, гнаний мрією,—
Покінчить з Росією!..
Він стоїть з Мазепою,
Похилив чоло.
Думав: люди скорені...
Помилився в корені!
Думав: за Мазепою
І мале й старе...
А народ — з Росією!
Не словами — дією:
З вилами, сокирами,—
Хай загарбник мре!
— Не дамось загарбнику
І Мазепі-зраднику!
Піднялась з Росією
Україна вся.

Бій кінчився славою!
В полі під Полтавою
Карл — король — Дванадцятий
Пе-ре-ки-нув-ся!
На мечі російському,
На штику українському
Згасла слава Карлова,
Затопталась в степ...
Горб землі, де шведи ті,
Може попередити
Карлів новоявлених
І нових мазеп!

У степу під Полтавою є висока могила,—
Жито спіє навкруг, пшениці, ячмені,
Мирний день розквіта, розпростовує крила...
У задумі стою.
Так згадалось мені.

Суми, 1953

ЛЮБЛЮ СВІЙ КРАЙ

Люблю свій край — Радянську Україну,
Її лани, світанки у степах,
В садах вишневих пісню солов'їну,
В ночах донецьких зорі на копрах!

Нема ніде за тебе кращої,
Моя радянська сторона!
В яснім сузір'ї дружби нашої
Росія — зірка провідна,
Росія — зірка провідна!

Люблю тебе, сестра моя — Росіє,
Люблю величчя трудове твоє,
Зорю Кремля, що світло правди сіє,
Усім народам руку подає!

Нема ніде за тебе кращої,
Моя радянська сторона!
В яснім сузір'ї дружби нашої
Росія — зірка провідна,
Росія — зірка провідна!

Люблю могутню нашу Батьківщину —
Союз Республік — здружених сестер!
Де не піду, куди свій зір не кину,
Країна Рад — одна сім'я тепер!

Нема ніде за тебе кращої,
Моя радянська сторона!
В яснім сузір'ї дружби нашої
Росія — зірка провідна,
Росія — зірка провідна!

Люблю тебе, блакитне наше небо!..
Як гарно жить у дружбі з усіма
І знать про те, що кращої за тебе,
Моя Вітчизно, не було й нема!

Нема ніде за тебе кращої,
Моя радянська сторона!
В яснім сузір'ї дружби нашої
Росія — зірка провідна,
Росія — зірка провідна!

ЦЕ ТИ, УКРАЇНО!

Шумлять у полі
Житá на волі,
Гудуть комбайни в липневу даль...
А в надвечір'я —
Вогнів сузір'я,—
То запоріжці варять сталь!

І ниви, і води,
І гіганти-заводи —
Це ти, Україно,
Це ти!
У дружбі з Москвою —
Своєю сестрою —
Красуйсь на привіллі,
Цвіти!

Азовське море
Вночі суворе,
Рибалкам в море якраз пора...
А на Донбасі
Шахтар в цім часі
Дає вугілля «на-гора!»

Шаланд перегони
І шахт терикони —
Це ти, Україно,
Це ти!
У дружбі з Москвою —
Своєю сестрою —
Красуйсь на привіллі,
Цвіти!

Гей, на півсвіта
Співа трембіта,—

То з верховини йде лісосплав...
Як ліс заввишки —
Звелися вишки,—
Качає нафту Борислав!

Веселки усмішки
І нафтові вишки —
Це ти, Україно,
Це ти!
У дружбі з Москвою —
Своєю сестрою —
Красуйсь на привіллї,
Цвіти!

Дніпрові кручі,
Сади квітучі,
На хвилях човен і змах весла...
І сонце й квіти...
Ніко́ли в світі
Весна так буйно не цвіла!

І Київ, і кручі,
Й дівчата співучі —
Це ти, Україно,
Це ти!
У дружбі з Москвою —
Своєю сестрою —
Красуйсь на привіллї,
Цвіти!

Київ, 1953

СНІЖОК МЕТЕ У КИЄВІ

Сніжок мете у Києві,
Гра вітровій в дуду...
Не взнати вітровієві
Куди я йду!

Йду вулицею Леніна,
Сніжок вкриває путь...
На всіх вітринах зелено —
Ялинки там цвітуть!

Хлоп'ята в сніжки граються,—
Зима взялась всерйоз!
До кожного всміхається
З вітрини Дід-Мороз.

В огнях вечірня вулиця,—
Люблю тебе, дзвінку!..
Все місто знов красується,
Мов дівчина в вінку.

Земля моя, ти вся така!
Од вітру я засмаг...
Ріг Леніна й Хрещатика,—
Зайду в Універмаг!

Назустріч із пакунками
Людей пливе потік...
Ми звикли з подарунками
Стрічати Новий рік!

Живу ялинку донечці
Засніжену несу...
Тобі ж, Вітчизно сонячна,—
Новобудов красу!

Тобі — нові заводи ми,
Землі нові дари,
Нові міста, що зводимо,
Турбіни, трактори...

Закохані йдуть парами,—
Тебе ми пізнаєм,
Любов,— з очима карими,
Із голубим огнем!

Ялинки в кожному паркові,
Злітають зорі ввись —
У Києві, у Харкові,
В Москві,— і скрізь, і скрізь!

Кружля сніжок порошею...
До столу, друзі, час!
З зимою вас хорошою,
Із Новим роком вас!

Київ, 1953

В МИЛОГО СОРОЧКА БІЛА

В милого сорочка біла,
Личку смаглому у тон...
Я сама сорочку шила,
Я сама ростила льон!

Зацвітай, мій льон-льонок,
Синьою порошею,
Для весільних сорочок,
Для життя хорошого!

Вишивала по рядочку
Поле в квітах запашне...
Одягатиме сорочку —
Буде згадувать мене!

Зацвітай, мій льон-льонок,
Синьою порошею,
Для весільних сорочок,
Для життя хорошого!

Ой ти, даль ширококрила,
Ой ти, радість без кінця...
В милого сорочка біла
З мого льону-довгунця!

Зацвітай, мій льон-льонок,
Синьою порошею,
Для весільних сорочок,
Для життя хорошого!

Київ, 1953

ПТАХІВНИЦЯ НАСТЯ

Тільки сонце піднімається з-за обр'ю,
Барвами загравши в голубій росі,—
Стріне вас у полі посмішкою доброю
Дівчина русява з квіткою в косі.

В полі — птахоферма. Вуличками рівними —
Домики пташині... А за полем — ліс...
Ранок розспівався голосними півнями,
Жайворонок пісню у зеніт поніс.

Сторож біля будки задрімав з рушницею...
— Добрий ранок, діду! — І уже з дверей,
І уже із будки вслід за птахівницею
Жовте, біле, чорне полум'я курей!

Жовте, біле, чорне полум'я — за Настею!
Всіх їх нагодує, всіх їх приміча...
Раптом тінь майнула, — хто там сонце застує?
Кібець з неба кинувсь, ухопив курча.

До курчат побігла, бо вони ж без матері,
Ім ще не знайома воля степова,
Іх взяли учора прямо з інкубатора...
Всім їм кашу варить, всіх їм напува.

Сторож в кібця стрельнув, наче в супротивника, —
Впав хижак, як грудка, більше не кружля.
Глянь до лісу, Насте, — лис чатує півника!
Лисом ліс ошкіривсь,
Кібцями — поля.

У «Здобутку Жовтня», в полі, між пшеницею,
Довгі дні працює, довгі літні дні.
Йї колгосп довірив бути птахівницею, —
Білі, жовті, чорні розбрелись в стерні.

Ввечері, як ферма передасться сторожу,
З станції приходить бравий старшина,
Йдуть вони на гулянку, і обом їм хороше,
І про що говорять — хай ніхто не зна!

Тільки сонце піднімається з-за обрію,
Барвами загравши в голубій росі, —
Стріне вас у полі усмішкою доброю
Дівчина русява з квіткою в косі!

с. Коломак на Харківщині, 1953

ЗИМА

Мете зима! Сніжком тривалим
Поля заспала, степи,
Укрила землю білим покривалом,—
Спи, земле, люлі-люлі, спи!

І сплять в пухкім снігу посіви,
Ліси заметені, сади...
Хай сплять. Нехай їм сняться сни красиві
Синичко, цить, не розбуди!

Мовчить синичок зграйка тиха,
Червоногруді снігурі,
Лише ворона — баба-бабариха —
«Кра, кра!» — сніг наклика вгорі.

Появиться крізь хмари сонце:
«Спиш, земле?»
«Сплю».
«Ну спи, ну спи...» —
Всміхнеться крізь відчинене віконце,
Сипне лапатої крупи...

Байдуже гляне в даль заснулу —
Аби відмітитись лишень,
Аби не записалося прогулу,
Аби лічився трудовень!

Мороз скував ставки в артілі.
— Де ж прати? — лаються баби.
Лежать замети, як верблюди білі,
Свої ворущачи горби.

У балці — сніг, а поле — голе!
Спи, земле, спи!

Не спить село:
Всі дні вивозять з балки сніг на поле,
Щоб більш вологи там було!

Спи, земле, спи!..
Не сплять лиш люди:
У полі ставляться щити,
Снігозатримання провадять всюди,—
Мети, хурделице, крути!

Й мете метіль, немов по просьбі,
Жбурляє сніг у дві руки.
— Це добре! — всі радіють у колгоспі.
Не раді тільки двірники:

— Навіщо він? Однак зчищати...—
Колгоспи просять: — Ще коли б! —
Качають бабу снігову дівчата:
— Як буде сніг, то буде й хліб!

Мете зима! Сніжком тривалим
Поля засипала, степи,
Всю землю вкрила білим покривалом,—
Спи, земле, люлі-люлі, спи!

І спить земля...
І тільки трієр
Та біля плуга ковалі
Нагадують усім: весна — не мрія,
Її чекають у селі!

Ірпінь, січень 1954

ВЕСІЛЛЯ

Сніг — по пояс,
Сміх — по поляс,
І пісень метелиця,
В полі мчить весільний поїзд —
Бригадир наш жениться!

До ясної
Молодої —
Із вином, з закускою —
Мчить він з області Сумської
До області Курської!

Поїзд лине
З України —
Заздрять всі красі її...
Дві берізки, тополини...
Тпру!
Кордон з Росією.

Стали коні
При кордоні...
А з-за пущі темної
Ім назустріч — в співі, в дзвоні —
Пбчет нареченої!

Честь весіллю!
З хлібом-сіллю
Зустрічали. З чаркою.
Чокнулись — артіль з артілью,
Бригадир — з дояркою!

Край російський!
Дві берізки
Розступились — просимо!

Ще з дитинства, по-сусідськи,
Тут ходили росами...

Дні рясної,
Дні дзвінкої
Пісні-казки руської!
Женихались — із Сумської,
Кумували — з Курської!

Поле й поле...
Світла доле!
Коні мчать, як віхоли,
Дві берізки, дві тополі
З піснею проїхали!

На весіллі —
Дві артілі,
В танці в клубі — вузько їм!
З Сум — артіль «Червоні хвилі»,
«Солнце жизни» — з Курської.
На весіллі —
Дум метілі...
Спорять два старійшини:
— Все гаразд,— пили і їли,
А не все ще рішено!

Танці в клубі —
Глянуть любо!
«Во саду ли...», «Горлиця»...
Дід із «Хвилі» біля груби
З дідом з «Жизни» споряться.

Спорять довго,
Спорять строго:
— Мусимо ж рішити ми,
Де подружжя — чи у нього,
Чи у неї житиме?

— Де? А звісно,
В «Солнце жизни»!
— В прийми? Нареченого?
Хіба в нас в артілі тісно?
Чи нема печеного?

— Що ви, куме!
Хто ж так дума? —
Пих та пих цигаркою...
— Молоду ми візьмем в Суми,
Буде в нас дояркою!

— Але й з кіньми
Йшли ж у прийми...
— Що було — не вернеться!
Дім-палац поставим їй ми...—
А в залі — «Метелиця»!

Молодому —
Лист з обкому
Поштою окремою:
Посилають — з Сум, із дому,—
Вчитись... в академію!

— Так що, куме,
І не в Суми...—
Туш заграли. Оплески!
В молодій — хмарка суму,
В'януть очі-проліски...

З Курська прямо —
Телеграма!
Молодій... як премію...
Посила обком так само
Вчитись... в академію!

Радість в клубі.
Друзі любі!
Знов пішла «Метелиця»...
Два діди десь біля груби:
— А куди ж повернуться? —

Курять довго,
Курять строго.
— Всюди будуть бажані! —
П'ють за неї...
— Час до нього —
Коні вже запряжені...

П'ють герої
В молоді...
Тиждень путь похрускує
Із Курської — до Сумської,
З Сумської — до Курської!

Ірпінь, 1954

ДУМА ПРО ВОЗЗ'ЄДНАННЯ

Земле рідна, земле материнська,
Мій радянський миролюбний край!
Розцвіла держава Українська
Від Дінця по самий по Дунай.

І Дніпро-Славута, і Карпати
Об'єднались під червоний стяг...
Вже нікому нас не роз'єднати,
Не посіять смуги у серцях!

Ми віками бились за свободу,
Домагались наших людських прав...

Б'єм чолом російському народу,
Що свободи в Жовтні стяг підняв!

Честь російському народу й слава,
Що поміг в жорстокому бою
Нашу рідну відстоять державу
І свободу відстоять свою!

Б'єм чолом тобі, російський брате,
Що поміг піднятися з руїн...
В нас єдина Батьківщина-мати.
Шлях один і прапор в нас один!

Віковічні здійснилися мрії —
Український возз'єднавсь народ!
Дружба із народами Росії —
Щастя й сили нашої оплот!

Поки в дружбі — нас ніхто не візьме,
Поки в дружбі — не впадем ніде!
До вершин ясного комунізму
Нас любима Партія веде!

Розцвітає Львів і Закарпаття,
Дніпр Дунаю руку подає...
Славте свято, українці-браття,
Світлий день — возз'єднання своє!

1954

ПІСНЯ ПРО БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Як Хмельницький в бій ішов,
В бій під Жовті Води,—
У проміннях корогов
Ніс зорю свободи!

155

Гей, не бійся перешкод,
Прапор піднімай,—
За свободу, за народ
І за рідний край!

Під ним коник — цок та цок —
Копитами грає...
Од козацьких од шапок
Тісно небокраю!

Перемоги день яснів,—
Уперед, повстанці! —
Б'ють під Корсунем панів,
Б'ють їх на Пилявці!

Дим пожарищ навкруги,
Турки і татари...
Знов полізли вороги,
Мов ті чорні хмари.

Звів Хмельницький булаву,
Клич пішов землею:
— Всі надії — на Москву!
Будем вічно з нею!

Честь Хмельницькому в віках,
Що народні мрії
Спрямував на вірний шлях —
До сестри Росії!

Гей, не бійся перешкод,
Прапор піднімай,—
За свободу, за народ
І за рідний край!

Київ, лютий 1954

ПЕРЕЯСЛАВКА

В залі — оплесків буруни,
В залі — квітне весна.
З комсомольської трибуни
Виступала вона.
Хустка — квіти лілеї,
Дві чорняві коси.
Щоб поглянуть на неї --
Півжиття віддаси!

Зерно до зерна —
Добира слова.
— Відкіля вона?
— З Переяслава!

Зір не зводить із дівчини
Молодий комбайнер.
Закохавсь за дві хвилини,—
Що робити тепер?
Орден Леніна в нього
Ще й Героя Зоря.
Підійшов після того,
Серце їй повіря:

— Дівчино моя,
Переяславко,
Де стріну тебе,
Моя ластівко?

В нього очі сині-сині,
Наче плеса озер...
Теж сподобався дівчині
Молодий комбайнер.
Гляне — серденько в'яне,

День в цвіту, як в диму...
Усміхнулась рум'яно
І сказала йому:

— Дні в труді горять,
Як у блискавці,
Восени в Москві
Жду на Виставці.
— Не забудеш?
— Не забуду!
Свідок — спів солов'я...
Першість в області добуду —
Переяславка ж я! —
...Ой ви, далі безкрайні!
В літню даль степову
Іде він на комбайні,
А думки — про Москву!

— Дівчино моя,
Переяславко,
Там стріну тебе,
Моя ластівко!

1954

КРАСНА ПЛОЩА

В Москві по Красній площі я іду.
Куранти б'ють,
Сніжок лапатий пада...
Кремлівську зірку бачу молоду
І серце грає трепетно і радо...

Сіє зірка на усі світи,
Мов світла мрія,

158

Мов надій вітрила...
Комуністична партіє, це ти
Цю зірку волі для людей відкрила!

Це Ленін засвітив нам цю зорю,
Це Партія несе її по світу...
Я — комуніст,
Я гордо говорю:
— Нікому зірку цю не погасити!

Москва, 1954

ВЕСНЯНЕ

Прекрасна пора травнева,
Коли у цвіту дере́ва —
Черешні рясні, каштани...
Птахи вже звили гнізда,
Пісню чуть гармоніста...
Скоро вже день у зеніті стане,
Прийде кохання неждане...

Прекрасна пора кохання,
Коли ти увесь — чекання,
Коли у очах — тривога...
В світі найгірше — спокій;
Друже мій синьоокий,
Щастя — не тільки той світ,
що з порога,
Щастя — безкрая дороба!

20.IV.1954

З ЦИКЛУ «ТОБІ, КОХАНА»

1

Скільки я разів стрічав світання,
Скільки вечорів таких шукав...
От і знову вечір. Зірка рання
Золотом розшила твій рукав.

В море десь відчалили баркаси,
Хвиля грає, хвиля низова...
Хтось — ти чуєш? — дівчину в цім часі
Милою своєю назива.

Ну, а ми ж? Усе нам зрозуміло,—
Скоро місяць гляне у баркас...
Почекай, не сходи, нічне світило,
Дай поцілуватись в перший раз!

2. Морський характер

Вранці море — тиша й благодать,
А з обіду — вітер вигнав хвилю...
От попробуй море угадати!
Море нагадало мою милу,
В милої характер теж морський:
Зранку — тиша, потім шторм такий —
Море перед нею — супокій!

День і ніч, день і ніч, день і ніч,
Де б не був я — про тебе розмова,
Ти не йдеш з моїх дум, з моїх віч,
Моя зіронько світанкова!

Ти почуй мене, Волго-ріка,
Принеси мені вість в Україну!
Як до берега хвиля морська,
Так до тебе, кохана, я лину.

Сонце личка торкнулось твого,
Перший промінь-цілунок шле з неба...
Я ревную до тебе його,
Що не я, а воно біля тебе!

«Ти ревнуєш мене? Дивина!
Сам просив мене (просьб цих немало),
Щоб за тебе — хай знає вона —
Я кохану твою цілувало...»

«Сонце-братику, правда твоя,
Я просив і прошу тебе дуже,
Якщо знає вона, що то я,
Так цілуй же,
Цілуй же,
Цілуй же!
Коли сходиш — цілуй з-за вікна,
Як заходиш — з-за хаток рибачих...
Так цілуй,
Щоб засмагла вона
Від твоїх поцілунків гарячих!

4. Безсоння

Минає ніч, вже скоро й схід,
Всі сплять — холостяки й жонаті...
Заснув за стінкою сусід...
Лиш я не сплю в своїй кімнаті.

Все думи, думи в голові...
Як важко це, що ти — далеко!
Хвилини — почуття живі —
Летять повільно, як лелеки...

Як я сумую по тобі,
Як хочу, щоб були ми разом!..
. . . . .
Минають ранки голубі,
А ми в розлуці все тим часом.

Осипенко, 1954

ДОЦЦІ ТАМАРИ

Тобі вісімнадцять сповняється літ,
Усі у життя семафори — відкрито!..
Для тебе сьогодні й акації цвіт,
І друзі тобі посилають привіт.
І пісня чекає на тебе,
І літо...

Всі раді тобі, всі вітають тебе...
Та знай, що, можливо, не завжди так буде.
І небо — не завжди бува голубе.
І, може, десь горе підступне шкребе.
Будь завжди стійкою,
Будь мужньою всюди!

І ще пам'ятай: щастя наше — наш труд!
Не бійся роботи,— бійсь ледарства, ліні...
Мозолі у нас на руках — це не бруд,
Це — наші медалі за велич споруд!
Хай здрастує труд, що на благо країні!

Геть щастя оте, що, як кіт, як вуркіт,
Мурчить біля ніг... То не щастя — дрімота!

От щастя: творить і любити весь світ —
Із сонцем, із хмарами...
Йди ж у зеніт,
Веселка — до нашого щастя — ворота!!!

Київ, 1954

НАД ПАМІРОМ

Таджикистан, красунь Памір!
Звелися снігові вершини,
Шапки одягши набакир...
Який тут простір,
Воля,
Шир!
Яке привілля для людини!

Перелітаємо хребти,—
Гіссарський кряж. Памір — під нами!
Очей не можу відвести,
Дивлюсь на гори — з висоти!
В долинах — ріки з валунами;

Між диких урвищ і шпилів —
Хатки, немов орлині гнізда...

Хто вам, горяни, повелів
Селитись тут? Нема ж полів,—
Бескеття, прірви, даль гориста,

Безладдя скель та вітру гул...
Ні, бачу он шматочки поля,—
З долин приносять люди мул!
Нехай біда стоїть впритул,
Та головне в людини — воля!

Через гористий океан
Летить літак.
Хмарки і вітер...
Хмарки прослалися на лан...
Идучи в твій дім, Таджикистан,—
Об килим хмар я ноги витер!

Душанбе, 1954

ДІВЧИНО МОЯ МИЛА

— Дівчино моя мила,
Чи ти мене розлюбила,
Що вже котрий вечорочок
Не виходиш у садочок?

— Ой, не гнівайся, не сердься,
А не вийду, моє серце:
Одцвіли сади-садочки,
Де стрічали вечорочки,
Дні гарячі прилетіли —
Почались жнива в артілі!

— Дівчино моя люба,
Вийди ввечері до клуба,

Як прийду і не застану,
То й любити перестану!

— А я люблю й любити буду,
Та не вийду й до колбуду,
Як щовечора з тобою,—
А хто ж буде ланковою?
А що скаже мені ланка,
Як щовечора до Іванка?

— Дівчино моя мила,
Голубонько сизокрила,
Куди скажеш — за хвилину
Сам до тебе я прилину!

— Рано-вранці виїжджаю
На збирання урожаю...
Приходь ввечері з баяном,
Бо в розлуці серце в'яне,
Приходь, любий, приходь, друже,
Бо я тебе люблю дуже!

Київ, 1954

* *
*

В небі над полями —
Райдуга-дуга...
Я люблю тебе з громами,
Із весняними дощами,
Із гаями,
Солов'ями,
Голубими вечорами,

З піснею роздолою
Ніччю над колискою,
З тихою тополею,
З білою берізкою,—
Всю — з морями і містами,
Всю — до болю, до безтями,
Вільну, радісну, без пана!
Серця спів — тобі, кохана
Моя Вітчизно дорога!

1955

СТАНЦІЯ ТУМАНЯН

На землі вірмен-горян,
Між дрімучих скель уранці
На станції Туманян
Грав оркестр — зурна й баян,—
Підмовляючи до танцю.

Спочиває поїзд. Тут —
П'ять хвилин йому зупинка!
(В Єреван лежав маршрут).
Два грузини з Гудаут,
Із Полтави українка —

В коло кинулись, в танок!
Грали ще шпаркiш музики...
А внизу, мов коні дикі,
Басували гнівні ріки,
Тільки чути — цок та цок —
Срібні бризки підківок!

Біля хат вірмен-горян
На городі паслись хмари...

Не забудь зурну, й баян,
І станцію Туманян,
І вірменки очі карі!..

З нею в коло я пішов!
Та не жалко підшобв,
Жалко — стихла вмить зурна!..
Свиснув поїзд...
Я стояв біля вікна.
Обірвалась, як струна,
Пісня та —
Кохання провість.

Єреван, 1955

ДЯТЕЛ

Я рано-рано вийшов з дому,
Ще сонце навіть не зійшло,
А в лісі, в царстві лісовому,
Проснулось кожне вже дупло.
Пташки збиралися на льви,—
Комах їм треба принести:
Малята он чорноголові,
Бач, як роззявили роти!
Пташки летіли в обрій синій —
Дрозди, сороки, солов'ї...
У них немає магазинів,
Надійсь на дзьобики свої!

Ховайсь в кущі, комарику!..
«Тут-тук!» — десь дятел в кронах,
В чорному кептарику,
У штанцях червоних

На верху дубка старого
Стука в тиші лісовій:
В поті чола
З сучка сухого
Добуває
Сніданок свій.
Дарма що вітер чубик патла:
«Тут-тук!
Тук-тук!» —
Шукає тлю...
Я славлю працю дятла!
Труд змалку я люблю!
В дятла чорний кептарик,
Вишита сорочка,
Наче сонячний ліхтарик,
На сухім сучку дубочка.
«Тук-тук!» — працює дзьобом.
«Тук-тук!» — мов топірцем...
Трудом ми все на світі робим,
Трудом живем, кінець кінцем!

Хвала тобі, моя дорого,
Хвала тому, хто вирвав хоч би гриб,
Хто в поті чола — свого, не чужого —
Добуває свій чесний хліб!

Комарово, 1955

* *
*

Ой у полі дві тополі,
А третя калина...
Над Дніпром пливе поволі
Пісня журавлина.

Над лісами, над полями
На хмарині сірій
Відлітає журавлями
Наше літо в ірій.

«Кру» та «кру» журливо лине
В долину імлисту...
Наче сльози журавлині,
Пада жовте листя.

Пада листя на стежини,
Де ходить любили.
Де ходили, там жоржини
Зацвітають білі.

Я вплету жоржини в коси,—
Ну ж, цілуй за квіти...
В журавлів, можливо, й осінь,
А у мене — літо!

1955

ЗАСУХА

Десь хмари бродять (без дощів),
Десь блискавка (і дуже близько),
Неначе вовк серед куців:
Не видко — лиш очима блиска.

За цілий рік хоч би роса!..
Пішла на корм худобі стріха...
Дощу б!
Все палить небеса.
Дощу б!
І вітер ліг — не диха.

169

Якби я міг, якби я вмів,
Я б грім кресав,
Я б кидав грози,
Щоб дощ пройшов, щоб землю вмив,
Щоб світ всміхнувсь і витев сльози!

Київ, 27.VI.1955

ДРУЖБА

Скільки в моїй стороні
Рік і річок протіка,
Та полюбилась мені
Волга — могутня ріка!

Скільки високих, стрімких
Бачив я гір на землі,
Та наймиліші з усіх
Стали мені Жигулі!

Простір, куди не ступи,
Далеч безмежна буя...
Мрійні заволзькі степи,
Земле — колиско моя!

Вийди у місячну ніч,
Десь понад Волгою стань:
Чується Разіна клич,
Грім пугачовських повстань...

Вітром промчав віки
Через ковиль та курай...
Тут, біля Волги-ріки,
Бився за волю Чапай!

Тут десь «Эй, ухнем!» неслоьсь...
Гори мої — Жигулі!
Пісня гудків і колось
Там, де були ковилі!

Волги могутньої плини...
Русь моя, рідна до сліз!
Тиха задума ялин,
Шум білостанних беріз...

Волго, красуне моя! —
Йде через шлюз пароплав...
Щебіт в гаях солов'я,
Коників тріск поміж трав...

І уявилося чомусь,
Ніби я десь над Дніпром...
Йдуть Україна і Русь,
Кожная з повним відром!

З повними відрами путь
Ви перейшли і мені...
Дружбу в тих відрах несуть,
Дружбу в століття ясні!

Київ, 1956

ПАМ'ЯТНИК ЗОІ КОСМОДЕМ'ЯНСЬКИХ

Теплі зимові дні
В цій лісовій стороні.
Хмари — дістать рукою —
Пливуть над Москва-рікою...

Дівчатка — школярки русі —
Сідають в автобус в Рузі,
Завтрашніх днів герої —
Ідуть у гості до Зої.

На перехресті доріг
Мінське шосе — Верей —
Бачите пам'ятник...
Сніг.
Шапку знімаю я...

Рвалися німці в Москву,
Німець в Петрищево каркає...
Знали тут Зою живу —
Комсомолкою-партизанкою.

Глибокі були сніги,
Гасала в снігах орда...
Повісили вороги
За те, що була тверда,
Що не скорилась катам,
Не впала благально в ноги,
За те, що своїм життям
Прокладала в наш день дороги!
Світла, мов ранку привіт,
Дивиться з п'єдестала...
Була у житті мов граніт —
Навіки гранітною стала.

Стара Руза, 1956

ЛІТО

Одцвіли кульбаби у гаю,
Облітають, мов пороша біла,
Нагадавши молодість мою,
Що давно так само облетіла.

Сонце піднялося у zenit,
Запахом медвяним даль наліто...
Сад одцвівся.
Цвіт чи пустоцвіт?
Літо!
І в житті моєму літо.

Скоро змовкне пісня солов'я —
Осінь невмолима попереду...
Мед бджола збирає.
Мед!
А я?
Чи у сотах повно буде меду?

Малеївка, 1956

* *
*

**Зозуля подавилася мандриком,
І солов'ї замовкли у гаю...
Зажуреним перепелиним криком
Випроводжаю молодість свою.**

**Передранкова в полі прохолода,
І перекотиполе по стерні,
Підказує мені сама природа:
Минулися уже весняні дні.**

І повна чаша, що була налита,—
Вже випита...
Про це сьогодні зна
І перша нитка бабиного літа,
І перша в мене в чубі сивина!

Малеївка, 1956

* *
*

Я стільки сонця в очі взяв,
Що навіть, як зімкну повіки,
Мені для мрій
І для уяв
Його вже вистачить довіку!

Стара Руза, 1957

ЛЮТИЙ

Т. З. Сьомушкіну

Лютує лютий і свистить в два пальці,
Вітрами крутить, наміта бугри...
Сидить зима, вітри пряде на прядці,
Пряде всю ніч, до ранньої пори,
Заметами заносючи двори.

Сніги... Криві у лютому дороги!
Десь визирнув з-за хмари молодик,
Немов ягня...

Десь вовка чути крик.
І лютий взяв молодика за роги,
У хмар кошару знову поволік...
Лютує лютий і свистить в два пальці,
Сидить зима, вітри пряде на прядці...

Стара Руза, 1957

ЛИЖНА ПРОГУЛЯНКА ДО СТАРОЇ РУЗИ

Хмари насуваються із півночі,
Гнуться сосни,
Мов хвостища півнячі,
Вітер вирвавсь,— мабуть, нажене
Сніг чи щось подібне крижане.

Пробиваюсь між берізок з лижами...
Бездоріжжя.
Дійдемо коли вже ми?

Спотикаюся, у яр сповзаючи,
З яру вигрібаюся по-заячи...
Око місяця проглянуло совине
Крізь завісу сизу хуртовини...

Цілий вечір я кружляв за Рузою
З ніжною берізонькою русою,
Цілий вечір,
Ніченьку цілісіньку...
І з тих пір я полюбив берізоньку!
Де б не був я —
З інеєм, як з квітами,
В серці та берізонька шумітиме!

Стара Руза, 1957

* *
*

Тишина. У гаю — ні шелесне,
Сплять берези
І марять про весни...
Я на лижах іду
По твоєму сліду
В снігове безгоміння чудесне!

Між заметами ковзають лижі,
Тишина, як в колисці, колише...
— Ну, хоч слово промов!
— Непотрібно розмов,
Для любові —
Мовчання миліше!

Стара Руза, 1957

* *
*

Люблю той час, коли над лісом десь
Займається несміливо світання.
Погасли зорі. Й раптом обрій весь
Палахкотить огнем... Ще мить, остання,—
І сходить сонце!
День почавсь новий
В твоїх очах
І в усмішці твоїй.

1957

* *
*

Я люблю по неходженій стежці ходить,
А протоптану — промину!
Я люблю бездоріжжя шукань і відкрить
І непізнану далину.
Як шукать — так шукать,
Як творить — так творить,
Як любить —
Так тебе одну!

1957

ХАЙ СЛАВИТЬСЯ ЛЕНІН НАВІКИ-ВІКІВ!

Запало мені ще з дитячих літ:
...Село. Січень двадцять четвертого року...
Гули паровози на станції в світ...
І плакали люди...
Сніг сипався з віт...
На мітинг збирались на площу широку.

— Чом плачуть жінки, плачуть сиві діди? —
Питався я, хлопчик маленький, у мами.
— Бо Ленін помер...
З горя плачуть,
З біди...—
Цей спогад дитинства запав назавжди...
Дитинство! За далями десь, за димами!

Намети і вогнище, шум кумача,—
Сурмить піонерська у юність дорога!..

Ким був би без Леніна, без Ілліча?
Ходив батраком би під посвист бича:
Батіг, шапка-бирка, свитина убога...

Отак би й сконав у панів батраком.
«Ні,— Ленін сказав,— ти — господар ^{однині}
Держави, де Молот у дружбі з Серпом:
Над Волгою і за Уральським хребтом,
У горах Кавказу
І на Україні!
Господар своїх і грядущого днів!..»
Так Ленін сказав.

Ленін дав мені крила!..
Хай славиться Ленін навіки-віків!
Хай славиться Партія більшовиків,
Яка мені в щастя дорогу відкрила!

Київ, 1957

САД

Давно те було, літ, вважай, з п'ятдесят,
Як ми посадили чудесний цей сад:
Сад дружби своєї, сад щастя свого.
Народи-брати посадили його!
По долі — брати,
І по мрії — брати...
На щастя, на долю, сад дружби, рости!

Піднісся, розрісся чудесний наш сад.
Який ми назвали Країною Рад;
Цвіте, де не гляну, куди не піду.
На радість братам,
Ворогам на біду!

І яблуні в нашім саду, й виноград,
Рожева черешня, й червоний гранат,
І груші, і сливи, й смарагди маслин,
І персики ніжні —
Всім простір один!

Однакове сонце у всіх! А проте
По-своєму квіточка кожна цвіте!
І барви відмінні, і запах, і плід,
І кожна в душі залишає свій слід!

Збираються друзі у нашім саду,
Вітають, впивають красу молоду,
І кожний, хто з друзів приходив,— радів
За сад, що зростили п'ятнадцять братів.

У недруга тільки — журба, п'ять досад,
Ненавидить недруг чудесний наш сад:
Морозом побив би, пустив сарану...
Не вбити наш сад, як не вбити весну!
Мороз а чи й вихор коли б налетів,—
Пильнують сад дружби п'ятнадцять братів!

Милуються гості на наші плоди...
Такі і у них колись будуть сади!
Посадять і в себе зерня золоте,
І виросте сад,
І, як наш, зацвіте!

Я вірю в той день: вся планета підряд
Розквітне садами,
Як братній наш сад!

Київ, 1957

КВІТАМ ПОТРІБНЕ СОНЦЕ

На Володимирській гірці,
В Києві, над Дніпром,
Граються мирно діти,
Бризкає сміх сріблом...

Сонячні зайчики в кленах,
В півниках, що цвітуть...
Граються діти — завтра .
Нашу продовжать путь!

Сонячні зайчики в квітах
І на шибках квартир...
Квітам — потрібне сонце.
Людам — потрібний мир!

Київ, 1958

* *
*

Яких тільки в лісі нема кольорів:
Розкрила палітру художниця осінь...
Дуби ще зелені,
А клен вже горів,
Зухвало підпалював полум'я просинь,
Янтар, і агат, і сапфір, і рубін,
Грибів смолоскипи розсипала сонь ця...
Між сосен — намисто рясне горобин,
Мов кетяги стиглі гарячого сонця.
А в небі така тишина та блакить,
І далеч така над полями прозора,
Що видно, як бабине літо летить.

А справді ж пак літо було ще учора!
Учора? І молодість вчора була.
О бабине літо! Летить павутиння,
Сідає на скроні мої спрокволá —
Зимú вже несе мені далеч ця синя!
Ну що ж, я готовий зустріти й зимú.
Весна — легковажна і скороминуча...
Всьомú є свій час.
І кінець є всьомú.
І літо мінливе: то спека, то туча...
Втомився від літа я: грози, громí...
А осінь — це мрії,
Але не згасання!
Прозорість! Глибінь! В ній мудріші вже ми.
Не тільки побачення —
Є і прощання!
В прощанні не менша глибінь почуття!
Що ж, зімо, приходь, сядем з мудрістю поруч...
Все звідати треба, щоб знати життя:
Всі запахи, барви,
Всю радість і горе!

Малеївка, 1958

ДВІ БЕРЕЗИ

Ліси, поля,
Ліси, поляни,
Ромашки — сонця бризки...
Стоять у полі, хто не гляне,
Самотні дві берізки.

Чого вони не в лісі — в полі?
Чого у самотині?

Однаково дошкульні болі
Березі
І людині.

У лісі — хор пташиний, друзі,
Конвалії, сунці.

Стоять берізки дві у тузі,
Мов дві сестри-вдовиці...

Малеївка, 1958

ВОГНИКИ

Мене далекі ваблять вогники
В нічному просторі степовім,
І виникають мрійні здогади
В палкім уявленні моїм.
Мигають вогники загадкою.
Хто світить їх?
Чабан? Турист?
Чи скарбів шукачі — геологи?
Чи запізнілий тракторист?
Чи зорі над новобудовами
Розквітли сяевом у млі?
О скільки, скільки всюди вогників
Гррить по всій моїй землі!
Мигають вогники привабливо
І загадково водночас...
Піду у степ,
Піду на вогники,
Що ваблять нас,
Що кличуть нас!..
Люблю я обрії незвідані,
Іще не сходжені стежки...

Як гарно це, що сяють вогники —
Людської мрії світлячки!

Сиваш, 1959

БАЖАННЯ

Як ткаля тче килим, натхненна, святкова,
Так вірші складаю я — слово до слова,
Щоб кожен мій вірш
Був красивий на вроду,
Щоб кожній людині
Давав насолоду,
Щоб був він потрібний,
Як в домі хліб-сіль,
Як чарка до столу
На кожнім з весіль!..
А часом — журбою в солдатськiм поході..
Щоб пісню став він
В моему народі!
Як ткаля тче в килим і сум свій, і радість,
Так я хочу в вірші —
Журитись,
Сміятись!

Стара Руза, 10.VII.1959

НА ІВАНА НА КУПАЛА...

На Івана на Купала
У хатині край села
Мене мати повивала
Та й Іваном нарекла.

Догоряла ніч духмяна,
Щебетали солов'ї...
На Купала на Івана
Почалися дні мої,

Коли пахла рута-м'ята,
Усміхавсь багрянцем схід...
У батрацькій вбогій хаті
Народився я на світ.

Віщували мені всюди
Всі зозулі:
«Підростеш,
Підеш, як твій батько, в люди
І батрачитимеш теж!»

На Івана на Купала,
Проклинаючи біду,
Мене мати колихала
У вишневому саду...

Набрехали ті зозулі,
Світ не той, і ми не ті!
Славлю я не дні минулі —
Жовтня зорі золоті!

Тих зозуль затуркав одур —
Віщували невпопад...
Не батрак я, а господар
У своїй Країні Раді!

Київ, 1959

РІДНИЙ КИЇВ

Дніпр широкий, пісня солов'їна,
На каштанах голуба роса...
Рідний Київ — серце України,
Наша слава, гордість і краса!

Розлилися вулиці зелені.
Парк. Бульвар Шевченка в тишині...
Між тополь стоїть гранітний Ленін,
В щастя путь показує мені.

На коні баскому над землею
Мчить Богдан Хмельницький у віки...
Любо йти з коханою своєю,
Відчувать тепло її руки!

У квітучій зелені Хрещатик,
Мов красуня-дівчина в вінку...
Скільки тут виходить зустрічати
Свою долю — молодість дзвінку!

Голуби в весняному параді,
Придніпрова зоряна блакить...
Прапор волі на Верховній Раді
Сонцем революції горить!

У погожі дні і в дні суворі,
Де б не був, — зорітимуть мені
Ці каштани, придніпровські зорі,
Вечорові київські вогні!

Москвичі пишаються Москвою,
Ленінградці люблять Ленінград...
Я пишаюсь, Києве, тобою,
Ти — моєї молодості сад!

Дніпр широкий, пісня солов'їна,
На каштанах голуба роса...
Рідний Київ — серце України,
Наша слава, гордість і краса!

Москва. 1960

ПРИВІТ ТОБІ, МОСКВА-СТОЛИЦЕ!

Сіяє сонце над землею...
Не сон мені, Тарасе, сниться,—
Стою на сходах Мавзолею:
— Привіт тобі, Москва-столице!
Привіт тобі, народе-брате,
Що нам поміг навіки зняти
Неволі чорної ярмо!
Твоєю дружбою підняті,
Як рівний з рівним ідемо.
Хай славен буде в днях, у роках
Кремлівський світ зірок високих!
Світи нам ранньою зорею,
У день ясний світи, у ніч...
Ялинки біля Мавзолею,
Потік людей пливе навстріч.
І мати йде до Мавзолею —
Струнка, статечна, молода,
Ї така упевнена хода.
Красуня! Де я бачивсь з нею?
Це — Катерина... Дні крилаті!
Чи б міг її, Тарасе, взнати?
Не покриткою попід тином,—
На крилах слави ранком синім —
В Москву! У Кремль! А Йвасик, син,

(Такий, як день біловолосий) —
З дитинства мріє стать матросом...
В нас капітаном буде він!
Водити буде кораблі
Під стягом вільної землі...
І співає вольна мати,—
Світ змінивсь і люди.
Нема царя-супостата,
Нема і не буде!
Україна розцвілася,
Мов калина в лузі,
Верховіттям підвелася
В Радянськiм Союзі!
Літа мої соколині!
Чотирма шляхами
Ідуть хлопці з України —
В Кремль, за орденами!
Ідуть хлопці і дівчата —
Усміхнені, раді,—
З України! Депутати
Верховної Ради!
Ми обрали їх, довір'я
Своє їм вручили,
Щоб з Кремлівського сузір'я
Дні ясні світили,
Щоб на площі та на Красній
Злитись воедино...
Світе рідний, світе ясний,
Моя Україно!

1960

ГАГАРІН ЮРІЙ ЗНЯВСЯ В НЕБЕСА

Ікар, зліпивши воском крила,— вгору
Хотів злетіть, до Сонця! Але віск —
Розтав, і син Землі упав у море...
Така легенда...

Вабить Сонця блиск
Людину з покоління в покоління,
І дерзновенна мрія не згаса —
Злетіть до Сонця...
Здійснено стремління!
Гагарін Юрій знявся в небеса!

Всю Землю облетів навкруг в космічнім
Просторі — син радянської землі.
Був смертним —
Повернувся звідти вічним!
Вінок безсмертя на його чолі!

Радянські люди викували крила
Тій мрії, що споконвіків жила:
В Гагаріні ця мрія зазоріла!
Герою-космонавтові — хвала!

В ім'я Вітчизни здійснював свій подвиг
Найперший в світі космонавт! Тепер —
В легендах житиме, в піснях народних
Ікар новий — радянський офіцер.

Хвала за першість в подвигу, в дерзанні!
Шлях в космос — вісник миру, не війни!
І в ніч, і коли сходять зорі ранні,
Про мир народи думають. Вони
Моїй Вітчизні аплодують сміло,
Моїм зіркам крилатим на Кремлі...

Як буде мир —
В людини будуть крила!
Мир славлю —
Крила всіх людей Землі!

Київ, 1961

ЗОРЕ МОЯ ВЕЧІРННЯ

1

То вечірньою зорею, то ранковою
Ти мені всміхаєшся щодня...
Золотою в небесах підковою —
Ти з якого загубилася коня?

Міриади, мабуть, коней тих у космосі —
Коней-Сонць,
І кожен — злотогрив...
Хто той вершник, що в космічній поросі
Їх в імлі Галактик закрутив?

Хто тих коней золотих підковує,
Хто їх напуває і пасе?..
То вечірньою зорею, то ранковою
Ти мені всміхалася.
І все.

Зірко, названа красунею — Венерою,
Чом ховаєш ти лице своє,
Кутаєш чадрою — атмосферою?
Ну, хоч покажись,
Яка ти є!

До Землі ж найближча ти по відстані,
Ми — в одній сім'ї ж планет-сестер!..
Даль лежить, немов томи нелистані,
Крила тайни космос розпростер...

Зірко-сестро, якось рано-вранці я
Взнав: з зорею волі на крилі
Мчить до тебе міжпланетна станція
З нашої радянської землі!

Світ радіє! Товстосуми бісяться:
От чого вдалось нам досягти!
Наш радянський вимпел — вже на Місяці!
А тепер — приймай, Венеро, ти!

Мир несуть народам наші вимпели,
Прокладають на планети путь...
Мир! За нього й на Венері б випили,
І на Марсі,
Якщо там живуть!

Ми усіх до столу дружби просимо,
По планеті —
Ми ж бо земляки!
Хай живе епоха мрій і розуму
На усі віки!
На всі віки!

2

Незабаром у системі Сонячній
До планет літатимемо ми —
Так, як з Києва командировочний
У Таймир
Чи в Харків до куми!

На Венері, Марсі чи Сатурні —
На тамтешніх їхніх Лужниках

Будуть хлопці наші фізкультурники
Грать в футбол,
Змагатись на човнах!

Шахтарі чи інші там професії
Будуть досвід свій передавать,
Будуть в марсіанок брать адреси їх
І на вихідний у гості ждаты!

Будуть...
Незабаром все це збудеться!
Краю мій,— твори, дерзай і мрій!..
Перша наша міжпланетна вулиця —
Вже відкрита!
Ходимо по ній!

Київ, 1961

В ІМ'Я НАРОДУ, ДЛЯ ЛЮДЕЙ!

Все піддається праху, смерті:
Людина, сталь,
Багатство, міць,
І слави п'ятаки затерті,
І золоте перо жар-птиць.
Людина й сталь,
Багатство й міць.

І тільки подвиги — нетлінні
В ім'я народу, для людей!
Ім жить в прийдешнім поколінні —
В красі душі,
В красі ідей —
В ім'я народу, для людей!

Готуйся ж так життя прожити,
Щоб сяять зіркою в віках!
Виводь свій подвиг на орбіти
В великих і малих ділах,
Щоб сяять зіркою в віках!

Безсмертний подвиг звіку-зроду!
Благослови ж, Вітчизно, нас
На подвиги в ім'я народу —
Сьогодні. Завтра. Й повсякчас...
Благослови, Вітчизно, нас!

Все піддається праху, тлінню,
Не згасне подвиг вогневий
І пісня та, що поколінню
Складе поет про подвиг твій...
Не згасне подвиг вогневий!

Київ, 1961

МІЙ ОТЧИЙ ДІМ

Благословенна спить озер.
І Псло, і повів руги-м'яти...
М. Рильський

Благословенна та земля,
Що полюбила звіку-зроду
Труд ратая і коваля,
Земля, що хліб дає і воду,
Що стала матір'ю народу!

Благословен солоний піт,
Пролитий в праці,
І мозблі,
Спів жайворонка,
Яблунь цвіт,
Шум трактора в безкраїм полі
І сяйво міст на видноколі!

Благословенна боротьба,
А не покірне плазування
Всепереливого раба!
Благословенна зірка рання.
Кармалюкового повстання!

Благословен народ, що дав
Шевченка! І кріпачка-мати,
І те село,
І тихий став,
І та похила вбога хата,
Де розцвіла душа крилата!

Благословен Кобзар! Це він
Крізь царські заборони, змови
Сказав народам всіх країн:
Існує українська мова
«І наша пісня пречудова!»

Благословен народ, який
Пішов під ленінські знамена,
Щоб визволився рід людський!
Будь, Жовтня кров, благословенна
І ти, земля моя зелена!

Благословен мій отчий дім —
Орденоносна Україна!
Горджуся перед світом всім.

Що я твоїм родився сином,
Зростав під небом солов'їним!

Благословен Славут-Дніпро,
І Київ,
І Чернечі кручі,
І створене уже метро,
І наші мрії невсипучі,—
Ми здійснимо їх! Неминуче!

Благословенні люди -- ті,
Що не мечі кують — орала,
Жар-птиці ловлять золоті!
Щоб не війна лани орала —
Веселка в синім небі грала!

Благословенні будьте ви,—
Із роду в рід, на віки вічні,—
Зірки немеркнучі Москви!
Крізь мудрі плани семирічні
Дні бачимо комуністичні!

Київ, 1961

НАВІКИ ПОРІДНИВ НАС ЛЕНІН

Я — українець. Над Дніпром
Стоїть в саду вишневім хата,
Кущі калини під вікном,
Криниця, журавель з цебром,
І скибка місяця щербата...

Там я родивсь під спів зозуль,
Під блиск пожеж, а не лампадок...
Батрацька свитка, посвист куль,
Що в мене посилав куркуль,—
От все, що я дістав у спадок!

Мені рука Пролетаря
Дала у вічне володіння:
Заводи, землі і моря!
Багатим став віднині я
Із покоління в покоління!

Жовтнева іскра — час не стер!
Палахкотить в моїй краватці,
Я не батрак вже — піонер!..
Та іскра буде відтепер
Із роду в рід передаваться!

Я — українець. З юних літ
Мене пісень навчила мати,
Які чарують цілий світ!
З них народився «Заповіт»,
Що закликів кайдани рвати!

Ми їх порвали! Покотив
Дніпро у море кров ворожу —
Кров коронованих катів!
Родіну здружених братів
Поставив Ленін на сторожі

Моеї рідної землі,
Здобутої моеї волі...
Хліб-сіль у мене на столі
Для вас, народи-ковалі,
У кого на руках мозолі!

Я — українець. Щедро ми
Для друзів odkриваєм душу,
Гостинно стелим килими...
А ворог перед ворітьми —
Б'ємо його, трясем, як грушу!

На Україні, в тім краю,
Де сяють зорі Дніпрельстану,—
Коріннями віків стою!
Я славлю Партію свою,
Свою Вітчизну нездоланну!

Я — українець. Краю мій,
Та як же можна не любити
Дніпра в замрії голубій,
Донецький степ, морський прибій,
Спів вечорової трембіти?

Я — українець. З молоком
Своєї матері, з колиски
Я мову взяв, що за селом
Шуміла житнім колоском
Біля тополь, біля берізки...

Я — українець. Мій народ,
Миролюбивий і хоробрий,
Уже сягнув таких висот!
Немає в світі перешкод,
Що затуманили б нам обрій!

Нас розпинали на мечі,
І важко нам було, і гірко...
Я славлю дружби кумачі,
І автомат свій на плечі,
Й тебе, моя Кремлівська зірко!

Я — українець. Я горджусь,
Що я люблю усі народи:
Вірменію і Білорусь...
За волю всіх людей борюсь,
Без них — нема й мені свободи!

Я — українець, друг і брат
Усім, хто з лєнінським знаменом
Воєе мужньо, як солдат,
На нашім боці барикад!
Хто проти них, той проти мене!

Я — українець, ти — грузин,
По мові ми — різноплеменні,
Та стяг у всіх у нас — один!
Чи син Дніпра, чи Волги син,—
Навіки поріднив нас ЛЕНІН!

Київ, 1961

Я СЛАВЛЮ НАРОДЖЕННЯ ЛЕНІНА

Весною — сади зелені,
Весною — квітують квіти,
Весною родився Ленін,
Щоб землю весною покрити!

Як сонце весняне тепле
Розковує річку скуту,
Так лєнінське вчення, Земле,
Неволі зриває пута!

Закови з людей скидає,
З людей і з людської мислі...
Весна у Гвінеї,
В Корей,
На Одері і на Віслі!

Весна — це коли вже зéлено
І крига іде рікою...
Я славлю народження Леніна —
Початок весни людської!

Київ, 1962

КРИМСЬКІ ЕТЮДИ

АЙ-ПЕТРІ

Ген піднявсь Ай-Петрі догори,
Мов десант морський —
Під самі зорі:
З ранньої до пізньої пори
Він у невсипущому дозорі!

І стоїть отак уже віки
Непохитним і надійним стражем,
Щоб вітрів із півночі полки
У Місхорі не гули над пляжем!

Щоб в Місхорі і в зимові дні
В піні хвиль купалася Русалка...
Чуб Ай-Петрі весь у сивині...
А на морі сонце сяє палко!

Мов солдат стоїть, піднявши щит
Проти стріл північних...

Славлю вірність,
Славлю я, Ай-Петрі, твій граніт
І твою гранітну непокірність!

І Русалка вдячна: день і ніч
Не відводить від Ай-Петрі очі...

Хочу теж іти вітрам навстріч,
Як Ай-Петрі, вірним бути хочу!

Місхор, 1956

* *
*

Третій день бушує море —
Гнівне, збурене, суворе,
Третій день громади хвиль
Крутять піняву кадрили.

Сім чи вісім в морі балів?
Жоден човен не рибалив.
Шторм! Кипить морський прибіій...
Шторм і у душі моїй.

Б'ється човен на причалі,
Наче чайка без крила,
Наче я в своїй печалі,
Що кохана не прийшла...

Алушта, 7.IX.1955

* *
*

Коли б я був холостяком,
А ти була б ще дівчиною,—
Пішли б над морем бережком
Стежинкою невивченою.

Пішли б,
Збирали б камінці,
Десь море поруч охатиме...
Як гарно це —
Рука в руці,
Жить мріями — не спогадами!

Пішли б?
І підем,— а чому ж?
У даль веде стежинонька.
Бо я — твій муж,
Бо я — твій муж,
А ти — моя дружинонька!

Ми йдем,
Ми будемо іти
Стежинкою невивченою...
Кого в житті б не стрів —
Лиш ти
Була б тією дівчиною!

Алушта, 8.IX.1955

ВИСОКОСНИЙ РІК

Кажуть, високосний рік недобрий,
Кажуть, він приносить безліч бід:
У житті сімейнім — хмарить обрій,
У суспільнім — війни, недорід...
Кажуть, високосний рік — нещастя...
Я не вірю у прикмети ці!
Це — казала Настя, як удасться,
Це яка в нас твердість у руці!
Так, були в той рік на сонці й плями,
Й виверження, й вибухи були,
І висіли зливи над полями,
І свистіли вітру шомполи,
І стихія, й колоніалісти
Так бісались в високосний рік,
Що якби нам скласти руки й сісти,—
Вже палав би в війнах материк!
Високосний був би рік недобрий,
Він приніс би людям безліч бід...
Ми не допустили схмарить обрій.
Захід — Захід,
Але Схід є Схід!

Крим, 1956

* *
*

Таки і в Крим прорвалися дощі,
Над морем — хмари,
Хмари над Ай-Петрі...
Закрито пляж. Ходжу весь день в плащі,
Промокли вкрай самшитові кущі...
Де ж, сонечко, твої усмішки щедрі?

Заволоклося небо. Хмар сумних
Над Чорним морем потяглись обози...
Так і в житті моїм: не завжди сміх,
Не завжди сонце ув очах моїх,
Бувають хмари,
І дощі, і сльози...

Санаторій «Карпати», 1956

* *
*

То шторм на морі орди хвиль жене,
То знову штиль, меланхолійна тиша...
Не знаю, що мені миліше,
Що більше радує мене.
Розбушувались хвилі вглиб і вшир,
Здіймаються із самої безодні,
Немов півострів Кримський згодні
Поглинути в кипучий вир!
Крутий, дрімучий, море, норів твій —
Ти чорне, ти безумне, грізне в гніві,
Безтямне, як мужі ревниви!..
А гніву промине прибій —
Ти знову тихе, мрійно-голубе,
Знов ніжне, наче усмішка дівоча...
Вир пристрастей весь час клекоче,
В тобі
Я пізнаю себе!

Алупка, 1956

ВЕСНЯНИЙ ДОЩ

Хай буде дощ! Хай води щедрі
Напоють землю! Хай Ай-Петрі
Ще хмар підкине з трону кам'яного!
Всміхнеться сонце після того —
Сади піднімуть і ліси
Весни зелені паруси...

Нехай піде дощ, дощ,
Пройме землю вшир, втовщ,
Щоб зібрати урожаї
З усіх площ:
З виноградників, садів...
Нехай буде грім, грім,
Аби цвів, молодів
Сад республіки — Крим!
Хай весняна гроза
З-за Ай-Петрі наповза,
Щоб снагою налилася
Виноградна лоза!..

Дощ пройшов хазяйським кроком —
Сад в росі купається,
Кожна зав'язь життєдайним
Соком
Наливається!
Заіскрилась голубою
Завірюхою роса...
Райдуга над головою
Засвітила небеса!
Ой роса, ой краса,
В росах дівчини коса...
Хай же райдуга і в серці
Вік сіяє — не згаса!

Сімферополь, 1960

ЯБЛУНЕВИЙ САД

Біля самого моря, в Криму,
Всі долини в цвіту, як в диму...
Там дівчата в погожий деньок
Яблуневий садили садок.

— Ви ростіть, молодіжні сади,
Хай пташки прилітають сюди! —
І якраз у цей час, напрямки,
Із дозору ішли моряки.

Бачать хлопці: дівчата з вогнем!
Кажуть: — Шефство над вами берем! —
Сім дівчат — всі Галини вони,
Сім матросів — усі Івани!

Поскидали бушлати з плечей,
Від красунь не відводять очей...
Із Галинами стали у ряд
Яблуневий насаджувать сад.

Ой ви, гори ви, Кримські мої!
Вже щебечуть в саду солов'ї,
В тім саду, що садили сім днів
Сім Галин, з ними сім Іванів!

Одслужили матроси свій строк,
Попрощатись прийшли у садок...
Про весілля вже мріють вони —
Всі Галини і всі Івани.

— Повезу я тебе в Лебедині! —
Проказав до Галини один.
— Будем жити в Москві, на Тверській! —
Мовив другий коханій своїй.

Усміхавсь молодик у росі...
І сказали Галини усі:
— Гарний, хлопці, обрали маршрут
Але ми залишаємось тут!

Присягали ми серцем палким:
В сад квітучий одягнемо Крим!..
Ідьте, хлопці... Про зустріч на згад
Яблуневий шумітиме сад...

Ой Галини, уперті вони!
Зажурилися враз Івани...
Засумує, зав'яне без них
Сад кохання, сад мрій молодих.

Залишилися хлопці в Криму!
У цвітінні сади, як в диму...
І шумлять ті сади між долин
Про любов Іванів і Галин!

Сімферополь, 1960

ЛЕГЕНДИ

Там, де море вічно грає,
Бунтівливе та безкрає,
Де баркаси йдуть ставриди
До квітучої Тавриди,—
Бачу: крізь віки сармати
Гонять змилених кобил,
Щоб нові степи займати,
Запалити небосхил
Там, де вітер, та ковил,
Та над присмерком могил
Кружить сокіл-легкокрил...

Чую: крізь віки в литаври
Б'ють, з війни вернувшись, таври...
Море піниться, шумить,
Заглушає грізну мідь,
Розлилося море — ген де
Ледве мріє: хить та хить,—
Викидає нам легенди
Із глибин тисячоліть.

Дівчину ведмідь кохав,
А вона втекла із милим
В море. Човном...
Гнатись вплав?
Кинутись назустріч хвилям?
Припадає він до моря,
Аю-Даг, красунь ведмідь,
Щоб те море випить з горя,
Дівчину вернути вмить!
Сто ночей він пив, сто днів,
Став горою —
Скам'янів...
Звісно, це — легенда, казка...
Правди хочете?
Будь ласка!

Бачу знову: пилу хмари
В Чорноморському краю,
Кримчаки женуть, татари,
Матір босую мою.
Прадітів моїх по полю
Гонять юрбами на схід —
У турецькою неволю,
У забутий богом світ...

«Пугу»,— пугач крикнув тричі.
То у морі байдаки.

То спішать у гості з Січі
До султана козаки!
В Кафі-г'ороді — не в полі —
Хрестять турка у бою,
Визволяють із неволі
Матір рідную мою!
Море піниться, гуде —
Зник і слід. Нема ніде...
Знає плем'я молоде:
Де легенда, правда де!
Пронеслись віки, мов коні,
Тільки тупіт з-під копит...
Сиваша вода солона —
Сльози предків. Сльози й піт!

Зникло все: і час, і люди...

Так було.

Та так не буде!

Там, де море вічно грає,
Бунтівливе та безкрає,
Мій усміхнений онук
Голубів пускає з рук.
Море й сонце — все йому
У радянському Криму!

Знищено старе дошенту!

У бою під Перекопом

Почали нову легенду

Ми, на диво всім Європам!

Гнали Врангеля навалом,

Вбрід форсуючи Сиваш:

За старим Турецьким валом

Світ старий — онуче, зваж! —

Ми добили врукопаш!

Там, де море вічно грає,

Бунтівливе та безкрає,

Де баркаси йдуть ставриди
До квітучої Тавриди,—
Бачу: скрізь, де не пройди,
Виноградники, сади,—
Праці нашої плоди,
Слави нашої сліди!
Там, де били ми барона,—
Виноградні стигнуть грона!

На півострів з континенту
Ідуть люди...
Крим... Весна...
Моря плескіт...
Де ж легенди?
Є легенди! Ось — одна:

Голубі в легенди очі,
В хусточці вона простій,
Вітер кофточку тріпоче,
Дві Зорі на кофті тій...

Виноград на сонці зріє,
Грає сила молода...
Цю легенду звать — Марія
Бринцева.
Герой Труда.
Кримський день в солодкій млості...
Не за тридев'ять земель —
Приїздить до неї в гості
У радгосп у «Коктебель»!
Там, де море вічно грає,
Бунтівливе та безкрає,
Йде легенда, повна мрій,
В кофті, в хусточці простій...

Ходять в нас живі легенди —
В космосі, на цілині.
Вчені. Шахтарі. Студенти...
Як легенди — й наші дні,
Що ходою йдуть упертою
В голубінь ясних століть...

Кожен може стать легендою,
Треба тільки захотіть!

Ялта, 1961

**Учителі мої
і друзі**

*ВСТАНЬ, ТАРАСЕ,
ПОДИВИСЯ*

Встань, Тарасе, подивися,—
Не пізнаєш України:
Оновилося Полісся,
Лине пісня з полонини!

У сім'ї великий, новий,
Кайдани старі порвавши,
На землі твоїй дніпровій
Вільні стали ми назавше!

Ожили степи, озера,
Зажили щасливо люди:
Посланці нової ери —
Трактори, комбайни всюди!

Простяглись по Україні
З Дніпрогесу срібні ниті,—
Два нам сонця сяє нині:
В кожній хаті і в зеніті!

Не для пана, як раніше,
А працюєм для народу!
Від землі вже не чорніші —
Світ чарує наша врода!

Катерина русокоса
Не з дитятком попідтинню —

На комбайні жито косить —
Із Зорею Героїні!

Серп і Молот у колоссі
На гербі Державнім нашім...
Про що мріяв ти — збулося!
Вже не взять нас ордам вражим!

Розцвітає пишним садом
Наша славна Україна,
Бо у нас — Радянська влада,
Бо у нас сім'я єдина!

Наша вольна воля — вічна,
І мета у нас велична...
Слався ж, рідна, героїчна
Партіє Комуністична!

Встань, Тарасе, глянь, Тарасе,
Подивися соколино:
На велику вийшла трасу
Індустрійна Україна!

У сім'ї великій, новій,
Під ясними прапорами
Невмируще твоє слово
В комунізм крокує з нами!

В ОРСЬКУ

(До сторіччя з дня перебування Т. Г. Шевченка
на засланні в Орській фортеці)

Знайдіть на карті Оренбург,—
Степи і суховії,
Колишній край заслання, бур.

Окраїна Росії!
Знайдіть хребет Уральських гір —
Кордон Європи й Азії...
Тече Урал з прадавніх пір,
Про чорний час розкаже:
— Де річка Ор в Урал влила
Бродячих вод навалу,—
Стояла там, як дзьоб орла,
Фортеця Орськ. «Яман-Кала»¹
Казахи Орськ прозвали.
Безлюдний степ... Втечеш куди?
Казали: Орськ — край світу...
Микола-цар зсилав туди
Крамольних.
Скований сиди
Без волі, без привіту.
Жили засланці в чужині,
Шинель проклявши сіру.
Тут був Шевченко в засланні —
За те, що звав гострить в ті дні
Проти царя сокиру...

Та цур! Про час той навісний
І згадувать не варто...
Зустрів нас Оренбург — живий,
А не значок на карті.
Радянським він живе життям —
Напружено, іскристо,
Культурний центр, маяк степам...
Вітчизна, комуністи
Окрилили це місто!
Не глухомань степів німа,—
А край заводів, вузів,
Що йде у ногу з усіма...

---

¹ «Яман-Кала» — погане місто.

Ніде окраїни нема
В Радянському Союзі!

До Орська триста верст. І знов
Од спогадів холодних
Щемить, бунтує в серці кров:
— По цих місцях Шевченко йшов
Етапом, як колодник...
Йшов пішки...
Нині — поїзди
До Орська йдуть і далі...
За ніч доїхали сюди,—
Асфальт, електрика, сади,
Домів нові квартали!
Чи мріять міг про це Кобзар?
Не снилося нікому!..
Електрики в степу пожар.
Заводів труби аж до хмар
В степу, колись глухому.
Дими на обрії, дими,
Дзвін кранів-електричок...
І все оце створили — ми!
У літню спеку, в дні зими,
За роки п'ятирічок!
Гудків індустріальний марш,
Трамвай новенький дзенька...
— Це наш південний «Уралмаш»,
Це — «Нікелькомбінат», це наш
Парк імені Шевченка!
Ось — вулиця Будівників,—
Красива, озеленена,
Ось — городок Нафтовиків...
Гранітний Ленін руку звів,—
Ідем проспектом Леніна!
Старе ущент розбито, вщент —
І слід той прохолонув!

Є Орськ — індустріальний центр..
(В театрі драми в цей момент
Йде «Константин Заслонов»)
Москва гостює в цих домах.
Школяр схилився над партою...
Я славлю творчих крил розмах!
Соціалізму світ в степах!
Комуністичну партію!
Урал. Переступаєм міст,—
З Європи входим в Азію!
Урал-ріка новий вже зміст
Про час новий розкажує.
— А де ж,— питаємо,— стара
Фортеця під горою? —
Старе історія стира!
Зосталася сама гора
З дзвіницею старою.
Де плац для муштри був — тепер
Театр натомість, школа...
Шевченка вулиця і сквер...
Іде зі школи піонер,
Кипить життя навколо!

* * *

В театрі — вечір. Мов рідня,
Уся громадськість міста
Відзначила сторіччя з дня
Шевченкового заслання,
Чия душа вогниста
Каралася у цих місцях...
З тих пір пройшло сторіччя!
І от ми в Орську у гостях.
Вшановуєм величчя
Твого, Вкраїно, земляка:
О дружбо лєнінська дзвінка!

Йї здалось мені: в цю мить-таки —
Сам Ленін слово візьме
І скаже нам:
— Трудівники,
Ми всі сьогодні земляки
По будівництву комунізму!

Орськ, 1948

ВЕРБА

Муштровані солдатські роки,
Сухі Закаспія піски!
І зморшки падали глибокі,
Сивіли в присмерку виски.

І знов етап, і муштра знову...
У місто Гур'єв ідучи,
Знайшов він гілочку вербову
І посадив її.

Вночі.

Ховаючись від злого ока,
Він поливав її. І от —
Зросла вона, як сум, висока
На весь Новопетрівський форт.

І часто, хилений журбою,
Біля солдатського двора
Сидів Шевченко під вербою —
І рвавсь до берегів Дніпра.

Тут мріяв він у день порожній,
Тут одкривався сам собі...
Спинись під нею, подорожній,
Вклонись Шевченковій вербі!

1948

СТОЯВ ШЕВЧЕНКО НАД НЕВОЮ

Мела зима над Петербургом.
З Адміралтейського шпиля
Зривалась буря, і земля
Гула, як дзвін...

З постійним другом,
З своєю думою-журбою,
Стояв Шевченко над Невою.

У позолоченій кареті
Панок проїхав. Кінь з Петром
Під неба зхмареним шатром...
Про що ти думаєш, поете?
Бив барабан. О чорна туга
Муштрованого Петербурга!

Бив барабан. Під марш солдатський
Когось прогбніли крізь стрій...
Яка наруга! Це ж по всій
Росії так, як на Сенатській,—
Ганьбив шпіцрутен людську гідність,
І нікуди від нього дітись.

Бив барабан (як в Косаралі!).
Здригнувся. Тінь кругом лягла
Від двоголового орла.
Два дзьоби шарпали-клювали
Тебе, народе-Прометею...
Зривалась буря над землею.

Він чув її гарячий подих,
І думу-меч гострив, і зір,
І йшов, і кликав до сокир,
Всім миром гострених, народних:
— Не ждїть, не прийде воля з неба —
Мечем ту волю брати треба!

Мела зима... Глибоким снігом
Вкривала землю і серця...
Жандарм з'явився. Звідки ця
В Шевченка тінь ганебна слідом?
Невже не можна й над рікою
Побути із самим собою?

Гула земля, в граніт закута,
Мов хвиля буйної Неви...
Виходь на берег, хвиле, рви,
Трощи самодержавні пута!

З своєю думою важкою
Стояв Шевченко над Невою...

Київ, 1938

СІЛЬ ЗЕМЛІ

1

Жаль, що Шевченко не був у Криму,
Крим неодмінно б сподобавсь йому:
Степом своїм, що гарячий, як біль,
Степом, яким чумаки йшли по сіль;
Горами, де лиш орли та безодні,
Морем широким, як думи народні!

Снилась Тарасові кримська краса...
Тільки — сльоза чом в очах повиса?
Тільки — то хто там в каретах з весни
В Крим поспішає до моря?
Пани!

Пляж у Лівадії, море безкрає —
Це для самого царя Миколая!
Парки алушкинські, килими трав —
Граф Воронцов у палац свій забрав!
Море, і гори, і сонце в блакиті —
Все захопили катюги неситі!
Море забрали, замріяні далі...
Мучивсь Шевченко, каравсь в Косаралі.
Мучивсь, каравсь,
Та не каюсь Кобзар!
Слова поета боявся і цар!

2

Взнав я: Шевченко приїхав у Крим!
Ходимо вдвох по Лівадії з ним.
— Де поселились? —
Розмови загальні.
— В царській прописаний опочивальні!
В царськiм палаці, де жив Миколай...—
Море всміхається...
Грай, море, грай!

Правнук Шевченка! Колгоспний коваль!
Леніна орден за труд. І медаль.
Зникли барони, царі, королі,—
Він тут господарем!
Він — сіль землі!

3

Ходить колгоспник Шевченко в Криму...
Крим надзвичайно сподобавсь йому!

Стара Руза, 1961

ГОРЬКИЙ У МАНУЙЛІВЦІ

(1897 і 1900 роки)

I. Вогник уночі

Про нього згадують і досі
У кожній хаті за столом
Колгоспники сивоволосі
В селі Мануйлівці над Псллом.

В косоворотці полотняній,
Високий, у очах — блакить,
З'явився він у день весняний
На Україні в нас пожить.

Пожить на Пслі. Тяжка хвороба —
Туберкульоз — легені їсть...
Питався піп: — Що за особа? —
І думав: «Підозрілий гість».

Які місця тут справді гарні —
І луг, і річка чарівна...
Він поселився при лікарні.
На вигін з хати — два вікна.

По хатах — видно — гнізда всюди —
Лелеки в гніздах тих живуть!
І — видно, як на працю люди
У економію ідуть...

Сидів — писав... Багато встиг він,
Всі дні з-за столу не вставав...
А у неділю йшов на вигін,
На оксамитну зелень трав.

Народу тут, немов на сходці,—
Завжди компанія була...

У вишитій косоворотці
Стоїть на вигоні села.

Хай хмари йдуть, дощем набряклі,—
Не міг він жити без людей!
Любив було гуляти в скраклі...
І піп у Піски в тьмі ночей

Строчив уряднику доноса:
«...А ще повідомляєм ми,
Письменник Горький... ходить босий,
З простими водиться людьми...»

«...З селянами у полі косить,
У кузні в коваля бува»,—
Урядник з Пісок вже доносить
В Полтаву кляузні слова...

Спить зморене село. Десь човга
Дід-сторож... Десь кричать сичі...
Лише в вікні — на вигін — довго
Палає вогник уночі.

Дружина спить. В глибокій тиші
Буркоче мрійно Псьол-ріка...
Про ярмарок у Голтві пише
Невтомна Горького рука.

Чуприну, що спада, русяву
Він одкидає раз у раз...
А з Петербурга у Полтаву,
З Полтави в Піски йде наказ...

Із департаменту — не звідкись:
Урядникові з Пісок вмить
В Мануйлівку переселитись,
За Горьким нагляд встановить!

II. Як сокіл — жить!

Вдень — тиха вулиця Лелеча,
Лиш праник гупа на ставку...
І враз — гарба, в гарбі — малеча,
Дитячу пісню чуть дзвінку...

Що сталось? Це перед обідом,
Дітей набравши у гарбу,
Купатись з ними Горький іде
На луг, у далеч голубу —

На берег Псла! В обідню пору
Вода там тепла і пісок...
Пірнають в купіль у прозору...
Між них — Максим, його синок.

Всім бубликів виймає в'язку,
А потім десь у холодку
Гукають діти: — Казку! Казку!
Скажіть нам казку!
— А яку?
— Про Сокола!
— Про те, як Сокіл
Літав у небо голубе...

Шумлять над Пслем ліси високі,
І кожен уявляв себе
Відважним Соколом у небі,
Лиш очі мрійливо примруж...
І хтось говорить, мов до себе:
— Як Сокіл — жить, а не як Вуж...

III. Читає «Кобзаря» селянам

Не раз, бувало, у неділю,
А то й у будень, як коли,
Сідали в човен і за милю
Пливли собі по Пслу, пливли...

Куліш варили на привалі,
Ловили рибу...
Так весь день
Пливли, «Дубинушку» співали,
Він — українських вчивсь пісень.

Він був веселий в час дозвілля,
Компанію мав немалу...

От якось — теж була неділя —
Пристали човном десь по Пслу.
Зійшов на берег гурт селянський,
Зійшов і Горький, книгу ніс.
— А чий це ліс? — спитався.
— Панський.
— Народний скоро буде ліс!

За Броварською за горою
Заходив день. На килим трав
Усілись. Горький під сосною
Уголос «Кобзаря» читав.

Читав поему «Сон». І очі
Світились гнівом у селян:
— Народ в неволі жить не хоче!
— Коли ж розвіється туман?

— Як панський ліс народним стане...
Вертались пізно у село.

Все небо — буряно-багряне,
На бурю сонце, знать, зайшло!
Ввік не забудь маївку цюю
І Буревісника лице:
— Так, той хазяїн, хто працює,
Запам'ятайте, друзі, це!..

В робочі дні всі люди в полі.
Працює й Горький — пише він
«Мещане». П'єса йде поволі,
Багато потребує змін.

Це — перша п'єса. П'єса вдасться!

. . . . .

Ще довго будуть в боротьбі
Шукати люди шлях до щастя...
Сімнадцять літ ще йти тобі,
Народе мій, і крок по кроці
Перемагати у борні,
Щоб у сімнадцятому році
Знайти той шлях в Жовтневі дні!

Київ, 1953

В СВОЄМУ СЕЛІ

Колись я в цім селі був пастухом,
Куркульські на толоці пас корови,
Весною, як вода ішла струмком,
Пускав кораблики тут паперові.
— Пливіть, мої кораблики, пливіть
У тридев'яті землі-океані!..—

Ловив веселку, як жар-птицю, в сіть...
Казали хлопці:
— Не вловить, Іване!

Розтав дитинства голубий туман...
В своє село сьогодні приїжджаю,
Ніхто не зна мене з односельчан.
Та багатьох і я уже не знаю.

Нові садки, нові і солов'ї!..
На вигоні сокира, чую, дзенька.
Де пастухи, ровесники мої?
Загинули в боях.
Один Зуенко
Василь, узнавши не в лице — ім'я,
Чоломкнувсь тричі навхрест ізо мною...
Зустрів би десь його — не взнав би й я:
Старий уже, з рудою бородою!
Все теслярує на селі. Щодня
То вікна робить, то вставляє двері...
Василю, ти — і вся моя рідня,
З ким разом ми вступали в піонери,

З ким разом починали путь круту,
Такі ж, як всі, не кращі і не гірші...
— А ти таки вловив веселку ту! —
Сказав Василь.— Поет... Складаєш вірші...

Йдемо селом біля нових домів.
— Твої? — питаю.
В нього усміх квітне:
— Будує так, щоб кожен з нас ловив
Свою веселку у широкі вікна!

с. Олексіївка на Харківщині, 1956

ВОЛОДИМИРУ СОСЮРИ

Я Вас узнав з «Червоної зими»,
Як був хлоп'ям, як пас чужі корови.
Читали вірші під копою ми,
Селянські пастушки русоголові.

Давно-давно! Та книжечка тонка,
Що в полотняній я носив торбині,
Навік запала в серце юнака,
Мов іскорка, горить в мені й понині.

Змів я поле й торбу пастуха
На місто, де студентом став тим часом,
Не раз дівчатам — не втаю гріха —
Співав я вірші Ваші юним басом.

Вони лилися з серця, як пісні,—
Про зорі, шум акацій, очі карі...
Пісень тих Ваших не забудь мені,
Студентських гуртожитків, дзвін гітари...

В війну я одягнув шинель бійця,—
Солдатом Ваше слово йшло до бою
І кликало на подвиги серця
Під Києвом, під Курськом і Москвою.

Правофланговим Ваше слово йшло,
Вступивши в тім у незабутнім травні
На брук Берліма —
Хай загине зло!
Не згаснуть ввік знамена наші славні!

Я Ваше слово знаю сорок літ!
Вже і мені вкриває скроні іній,
Але в душі моїй — весняний цвіт,
В очах — огонь не погасає синій!

Сьогодні діти вчать мої, як я,
«Червону зиму»...
Ім, як естафету,
Передає народ ясне ім'я
Свого поета і любов поету!

Київ, 1958

ОЛЕКСАНДР ПРОКОФ'ЄВ

Є такий поет в Росії:
Сніг мете чи вітер віє,
А коли він заспіває
Про Заріччя, Ладугу,—
Соловейка чую в гаю,
Бачу в небі райдугу!

Є такий поет в Росії:
Як заграє — серце мліє!
Як настроїть по-російськи
На тальянці клавіші,—
У танок ідуть берізки,
Платтячка поправивши!

Є такий поет в Росії:
Як полізли орди злії,
Як з'явились над Невою
Свастики апостоли,—
Кликав він людей до бою
Слав пісні, як постріли!

Є такий поет в Росії:
Як співає — молодіє,
Славить дні комуністичні,

І Заріччя, й Ладогу,
І сніжок лапатий в січні,
І весняну райдугу!

Київ, 1960

ЯРОСЛАВЛЬ

Підвівся Ярославль над Волгою-рікою:
Заводів дружний спів, бульварів людний вир...
Тисячолітньою слов'янською красою
Зорить в сузір'ї міст, чаруючи мій зір.

Земний тобі уклін, робоче волзьке місто,
Від сина української землі..
У дні війни, коли мій край фашисти
Хотіли потопити у кривавій млі,

Коли навали орд — нових часів батії
Гасали у степах Донбаських, на Дніпрі,—
Я на Калінінському фронті, у Росії,
Грудьми стояв за світло нашої зорі.

Поранений я впав на полі брані,
І день погаснув у моїх очах...
Ти, Ярославлє, в роки мої ранні
Притулок дав солдату, хліб і дах.

На Волзькій набережній, над рікою,
Лежав я в госпіталі...
Десь вогні загра́в...
Ти, Ярославлю, отчою рукою
На ноги мене звів — я знов солдатом став!

Твій лікар — Белякова Валентина
Вернула зір осліпшому мені.

З тих пір в дворі моїм росте рябина,
Посаджена, як спогад про ті дні.

Цвіте рябина, а круг неї — вишні —
Дерёва двох республік, двох сестер...
І згадуються дні війни колишні...
За мир ми всі воюємо тепер!

Красуйся, Ярославлю древній, над рікою —
Росії вірний син, брат Києва мого!
Привіт тобі свій шлю, пишаюся тобою,
Як найріднішим містом
Поволжя усього!

Київ, 1960

МИКОЛІ НАГНИБІДІ

Я згадую далекі наші весни —
Тридцяті роки,
Юнь твою й мою...
Згадай і ти — і в пам'яті воскресне
і ХаПеЗе¹, і солов'ї в гаю.
Ти був тоді робітником. У шумі
Заводу гартувався зліт думок...
Ходили у юнгштурмівським костюмі,
На грудях — комсомольський був значок!
О незабутні комсомольські роки!
Суботники...

¹ Харківський паровозобудівний завод.

Ми зводили Держпром,
І Дніпрогес, і шахт копри високі...
Усі ми йшли з піднесеним чолом!
Ми — комсомольське наше покоління,
Ентузіасти п'ятирічок! Ми,
Хто за наказом власного сумління
Будов кресали блискавки й громи,
Заклавши Комсомольськ свій на Амурі,
Цехи Магнітки —
Згине хай старе!
Як шкірилися на нас щури похмури —
Пілсудський, Чемберлен, Пуанкаре!..
Громи будов гули по всьому світу,
Нагадуючи їм «Авроры» грім,
Б'ючи давно вже їхню карту бити...
Той грім —
Це гімн ровесникам моїм!
Той грім — салюти ленінським знаменам,
Що день несуть в капіталізмі ніч...
В костюмі у юнгштурмівським зеленим
Ішли, куди показував Ілліч!
Буремні ви, життя широкі ріки!
Солдатами були ми — я і ти,
Солдатами ми будемо довіку,
Які б нас не покликали fronti!
Хоч сивина й припорошила скроні,
Хоч за плечима вже півсотні літ,—
Ми й досі комсомольці! Не холоне
Вогонь сердець,
Душі не в'яне цвіт!
Душею ми й сьогодні в комсомолі,
Як в ті юнацькі роки, як тоді.
І ми не постаріємо ніколи,
Бо мрії наші,
Стяги — молоді!

Київ, 1961

Слава віщому залпу «Авроры»!

. . . . .
У селі моїм в затінку верб
Піонери зібрались на збори.
Іскри Жовтня — краватки у них,
Як у мене колись, як у мене...
У надійних руках,
У міцних,
Естафета — червоне знамено!

2

Дорослі ми тепер. Колишні піонери
Вже не один пустили Дніпрогес,
В безмежний Космос відчинили двері
І не знайшли там бога в тьмі небес,
Єдиний бог, який існує в світі,—
ЛЮДИНА, що позбавилася пут,
Наш розум,
Руки наші працьовиті,
Бо хто створив людину богом?
ТРУД!
Дивлюсь на свій на піонерський галстук —
І старість вже ворота відчиня...
Геть, старосте, від мене і не застуй
Чудесного сьогоднішнього дня!
Не згасне галстук — іскорка нетлінна
Мого дитинства, дня нового схід!
Гори ж із покоління в покоління,
Синам передавайся з роду в рід!

Київ, 1962

ДВІ ЗУСТРІЧІ З ВІТЕЗСЛАВОМ НЕЗВАЛОМ

1

Ми з ним удвох над Влтавою сиділи,
З рук годували чайок, голубів.
Над Празьким градом ранок голубів,
Стяг президентський в небо рвався сміло.
Був грудень. Але сонцем даль повила,
В блакиті мрів собор святого Віта.

Од сонця випромінювались очі,—
Так ось який він, Незвал Вітезслав! ¹
Про Україну все мене питав.
— Я з Рильським у Москві стрічавсь охоче...
Хороший друг!.. Що написав нового?..
Люблю Тичину. Ладен вчитись в нього!

Черкнулося чолá крило чайне...
Чайкі, і голубі, і сміх дітей...
— А як Сосюра? О, це соловей
В ряснім саду нової України!..—
І слухав я його розмову щире...
Читав мені по-чеськи «Пісню миру» ².

По Празі з ним гуляли в дні ті давні,
В далекий той п'ятдесят п'ятий рік.
— Народ радянський — слава йому вік! —
Приніс нам волю довгождану в травні.
Це — не забудем...

---

¹ Видатний чеський поет, лауреат Міжнародної премії миру (1900—1958).

² Поема, за яку В. Незвалу присвоєно звання лауреата Міжнародної премії миру.

Не ходили ви ще
На червоноармійське кладовище?

До забуття любив свою він Прагу!
З захопленням розказував мені
Про Ледебурзький сад в Малій Страні,
Про Яна Гуса і його відвагу.
Про Яна Жижку...
Мирний місяць сходив
Над темрявою Чорновезьких сходів...

Він говорив про поклики високі:
— Минуле славне любимо своє!
Нащадок Гуса знає, хто він є,
Відкіль бере своє коріння, соки!
Ми свій вогонь взяли — пишу про те я —
В розкутого у Жовтні Прометея!

Від Прометея наш вогонь і слава...
Народе мій, нескорений в віках! —
Сіяла Прага у вогнях-вінках,
Всміхалась їй ширококрила Влтава...
Вся зустріч пригадалася допіру...
В дніпровий край повіз я «Пісню миру».

2

І знов я в Празі. Та один
Ходжу по набережній Влтави.
Його нема. Не прийде він
В дні торжества свого і слави.
На Вишеградській на горі
Стоїть він в променях зорі.

Чайки такі ж і голуби
Над Влтавою, як і раніше,
Такий же вітер боротьби
Над Празьким градом стяг колише...

Стою на Карловім мосту,
Вітаю Прагу золоту.

По волі гіда йде маршрут
На кладовище знамените:
Неруда Ян і Дворжак тут,
Могила Чапека в граніті,
Немцовій пам'ятник... А це —
І я спинивсь. Лице в лице:

Так от де знов зустрілись ми!
Забилось серце у тривозі:
Дивилися на мене з тьми
Знайомі очі, очі в бронзі...
У бронзі Незвал Вітезслав!
Живим був.
Пам'ятником став.
Схиляю голову в журбі.
Не про таку я зустріч мріяв...
Я віз волошки голубі
Йому з Дніпра, як дружби вияв...
Кладу водошок мрійний цвіт
На сірий гробовий граніт.

Уклін вам, вічності жильці!
Граніт і бронза, дати смерті...
Але навіщо дати ці,
Коли вам жити у безсмерті?
Безсмертним бути і — земним!..
Шість літ не бачилися з ним.

Стою з поетом віч-на-віч,
Думками весь до нього лину...
Йому вже жити для сторіч,
Мені ж вертатись в Україну,
Творити пісню про наш день...
Багато треба нам пісень!

І от здалось в одну з хвилин —
Всміхнулись пам'ятника очі,
І почулося — промовив він
(Так уявилося, так я хочу!):
«Поете, серцем не холонь,
Як Прометей, неси вогонь!
Неси в усі кінці землі —
В людські серця,
У їхні мрії,
Щоб не згасили сили злі
Надії людства молодії!
Живи, поете, для людей,
Як Прометей!
Як Прометей!»

І пам'ятник, здалось, ожив,—
Ми знов ідем на берег Влтави,
Годуем чайок, голубів,
Стрічаєм ранок золотавий,
Немовби Незвал Вітезслав —
Живий! Ніколи не вмирав!

Прага — Київ, 1961

З далеких доріг

НЮРНБЕРГ

Нас хмарами Нюрнберг зустрів непривітними.
Заводів дими...
Я припав до вікна.
Багато руїн, стін з порожніми вікнами...
Понюхали, значить, чим пахне війна!

Ото щоб не марили більш «Дранг нах Остеном»...¹
Околиці міста. Ніде ще таких
Не бачив трущоб я. Не вірилось просто нам:
В палатках з фанери, в землянках тісних

Тулилась Німеччини Федеративної
Біднота...
Це твій, Аденауер, рай?
Пробилася дійсність з реклами крикливої,
Хоч як за рекламу її не ховай!

— Айн-цвай...— Нюрнберг знов марширує
солдатами...

А тут же судили злочинців війни!
Хай Гітлер за війни ті відповідатиме,
А Шпейдель і К^о —
Вже на волі вони!
Родивсь бундесвер для війни реваншистської...
В пошані фашизм. І дубові хрести.

¹ Натиск на схід.

Березових — мало? Берези російської
В нас вистачить всім, хто б надумав піти
Дорогою Гітлера...

Хто там, которії?
Кого там приваблює «Дранг нах Москва»
Забули, безумці, уроки історії...

Війни не допустить рука трудова!

Нюрнберг, 1956

БАВАРІЯ З ВІКОН ВАГОНА

Від Праги до Парижа путь ішла
Через Баварію — німецьку землю,
Що завдала народам стільки зла,
Хотіла погасити сонце Крёмлю...

Так ось вона, Баварська ця земля,—
Красоля біля вікон, чорнобривці..
Хто б міг подумать, глянувши здаля,
Що тут родилися фашистські вбивці!

Доми з високopіднятим чолом,
Балкони, мезоніни..
Тісно.
Густо..
Орють волами, косять ще й серпом!
Опудало маячить на капусті...

Дубові та березові гаї,
Плантації зелені хмелю всюди...

Які красиві, справді, тут краї!
Які хороші будь повинні б люди!

Та це — з вікна вагона. Це — здаля...
А зблизька — й досі ніють мої рани,
Знов Бони свої гармати націля
На Схід,
Муштруючи солдатів зрана...

Червоні, чорні — всяких кольорів
Дахи домів звелися черепичні.
Похмуро знову дивиться з-під брів
На мене вся ця готика сторічна!

І кірхи, і розп'яття край воріт,
Багато барв,
Багато всюди квіту...
Не віриться, що звідси вийшла в світ
Війна, страждання сіючи по світу!

Немов саме блаженство тут, немов
Життя оцих мирян — служіння богу.
Ці квіти в вікнах...
То не квіти — кров
Мого дитяти вбитого малого!

Красоля і калачики в вікні,
У палісадниках — жоржини, маки...
Дивлюсь на них, а ув очах мені
Війни мигтять криваві й досі знаки.

Калачики на вікнах. І — війна...
Як може під одним це дахом жити?
Дивлюся на Баварію з вікна:
Це кров мого народу — ваші квіти!
У Нюрнбергу солдати йдуть в строю,

Америку заслужують прихильність...
Я був на фронті, кров пролив свою.
Ці квіти
Не притуплять мою пильність!

Поїзд Прага — Париж, 1956

У ШОТЛАНДСЬКІЙ ДАЛЬНІЙ СТОРОНІ

Гори, перелісся, пасовища,
В Клайді¹ — неба сірого кошма,
Замки, мов примари...
З вікон свище
Чорний біль — історія сама...

Скільки тут лилося сліз народу,
Скільки рицарів упало тут
За твою, Шотландіє, свободу!..
У тюрмі вона.
В тенетах пут.

Ходить чорний в Тауері² ворон,—
Символ: вічно Англії цвісти!..
Але дух шотландців непокорен!
Пісня Бернса, цей танок і ти,
Друже мій, усміхнений шахтарю,—
Не схилились в тузі,—
Вері гуд!³
...Гра сурган...⁴
Танцюй!

¹ Ріка в Шотландії.

² Замок в Лондоні, що служив в середньовіччі політичною тюрмою.

³ Дуже добре (англ.).

⁴ Народний шотландський музичний інструмент, волінка.

Я теж ушкварю!
Земле Бернса, буде воля й тут!

Українці в колі і шотландці...
Бетсі, не забудеться мені,
Як з тобою я кружляв у танці
У шотландській дальній стороні!

Як співали з нами урочисто
«Заповіт» смагляві шахтарі,
Як співали Бернса — ми, туристи
З вільної країни на Дніпрі!

З Києва до Глазго далеченько,
Та стрічатись — є у цьому сенс!..
Я дарую друзям бюст Шевченка.
— Це, кажу я,— український Бернс! —

Скотланд, Скотланд¹, чарівна, як диво,
Героїчна — б'ю тобі чолом!
Ми п'ємо в шахтарському клубі пиво,
І сміється Бетсі за столом!

Искрометний сміх, сургана звуки;
Залишивши кухлі на столі,
Ми співаєм, взявшись за руки:
— Мир і дружба!
Мир на всій землі! —

Знаю — буде так! Обов'язково!
Сад людської дружби не зачах...
Наша слава — Кобзареве слово —
Ходить в гості по усіх світах!

Глазго, 1959

---

¹ Англійська назва Шотландії.

З ПАРИЗЬКИХ ВРАЖЕНЬ

* *
*

Франція почалася для мене в Києві
З енциклопедій. Склав собі план:
Вивчаю Париж, парижанок — які є ви?
Переді мною — Матісс, Сезанн.

Книги Бальзака, Золя... І — в полоні ми
Вулиць паризьких, дійсності, мрій.
Вся Франція умістилась — з колоніями! —
В київській тихій кімнаті моїй.

Ишла підготовка фронтальна і флангова,
Душу пізнати країни, людей!
Бачив Жері «Шостий поверх» — в Вахтангова,
В Харкові — Сартра «Лізі Мак-Кей».

Це — драматурги французькі, сучасники...
Бачив «Франсез комеді» у Москві...
Дружба культур! Для народів це — празники.
Люди уміють дружить трудові!

Молот і Серп на червоному паспорті —
От він і весь, наш туристський багаж.
Франція! Дружбі народів — не згаснути!
Ідемо поїздом.
— Бон вуайаж! ¹

Київ, 1956

¹ Щасливої дороги!

**ПРИВІТ ТОБІ,
ФРАНЦУЗЬКА ЗЕМЛЕ!**

На землю Франції вступили ми вночі.
Привіт тобі, вітчизно «Марсельєзи»,
І вам, Паризької комуні кумачі,
І вам, Ліона славного ткачі,
І вам, солдати армії Тореза,—
Від круч Дніпра,
Деснянської берези!

Як на Дніпрі моїм, на Марні краснотал...
Земля французька дивиться убого.
Тут народивсь «Інтернаціонал»,
Що гнів народний на дев'ятий вал
Підняв, нові одкривши нам дороги,
Народ привівши наш до перемоги!

Уранці-рано прибули в Париж.
Пробилось сонце через хмару сіру...
Сіяй же, сонце, з голубих узвиш!
Стрічай, Париже, нас,— ти вже не спиш?
Ми привезли тобі з країни Миру
Палкий привіт
І нашу дружбу щиру!

Париж, 1956

ПАРИЖ

Я Париж полюбив не за те,
Що зустрів там красуню якусь,
Закохався у неї...
Пусте!
Багатіша красунями Русь!

Я Париж полюбив за красу
Його площ, Єлісейських Полів¹
І за Сени русяву косу,
Від якої Париж захмелів!

Полюбив я прекрасний Париж
За кипучі бульвари його...
О Париж,
Ти на мене зориш
Іменами Бальзака, Гюго!

Я люблю широчінь твоїх площ,
Безкінечність бульварів твоїх,
Коли сонце ясне
Й коли дощ,
Коли музика в парках і сміх...

Древній острів на Сени — Сіте,
Де піднісся Нотр-Дам де Парі...
Осінь листя пожовкле мете,
Крутить листя, мов думи старі.

О Париже! Дві тисячі літ,
Задивившись в Сену свою,
Ти чаруєш красою весь світ,
А сьогодні — всю душу мою!

Полюбив я веселих людей —
Парижан, парижанок струнких:
Очі — сонце ясне між алей,
Із очей — іскрометливий сміх!

Лувр... Сорбонна під сявмом зірок...
Знане з книг я в усім пізнаю.

---

¹ Одна з головних вулиць Парижа.

Переконаюсь: кожен мій крок
Воскрешає уяву мою.

Пляс Конкорд¹. Бовваніють здаля
Вісім статуй...
І спогад іде:
Тут повісив народ короля,
І убивцю Марата — Корде.

Тут робочі в диму барикад
Захищали Комуни свою...
По літопису славних цих дат
Твій характер, Париже, визнаю!

Пляс Бастилі. Звідси у світ
Пролунав революції грім...
Кров народну цей бачив граніт.
В знак Свободи — колона на нім.

Шелестить пожовтілий платан,
І здалося в тім шумі мені —
Це співає наш друг Ів Монтан
Про Париж свої ніжні пісні!

До Великих Бульварів піду,
На Монмартр подивлюсь, Сен-Жермен,
Зупинюсь в Люксембурзькім саду...
Скільки чув цей розложистий клен

Тут студентських зітхань уночі
І признань у коханні палкім...

---

¹ Пляс де ля Конкорд — площа Згоди — найбільша і найкрасивіша площа Парижа. Тут гільйотинували короля Людовіка XVI, страченого за постановою Конвенту, королеву Марію-Антуанетту, герцога Орлеанського, убивцю Марата — Шарлотту Корде.

Не виказуй ці тайни, мовчи,—
Хто не був з нас колись молодим?!

Шум кафе, сміх кокетливих дів,
Що рум'яна кладуть на лице...
Білу жінку тут негр полюбив
І його не лінчують за це!

Вдень на площі студент обніма
Свою милу відкрито, при всіх,
І любов ця прилюдна німа
Не вважається й трохи за гріх!

Бачив я і Мадлен, і Пігаль —
Центр розпусти, нічних кабаре,
Де Венеру, закутану в шаль,
П'яний янки
За франки
Бере...

Не люблю я Пігаль уночі,
Дно падіння твого, о Париж,
Очі блудниць твоїх — дві свічі,
Що метеликів ловлять за гріш,

Хто — на модне манто, хто — на хліб...
Злидні й розкіш,
Повії й церкві...
Не помітить цього взагалі б...
Не помітить не можете ви!

...Слухав я, о Париж, в ранній час
Гул гудків, спів заводів гучних...
Я люблю робітничий твій клас!
У Монтре¹ стрів я друзів своїх —

¹ Робітничий район Парижа.

Комуністів, по зброї братів,
По війні...
Знову Шпейдель воскрес?..
У Парижі б я жити хотів,
Якби був президентом Торез!

Не багатством палаців, прикрас,
Не п'янкими бульварами, ні,—
Тим, що стяг комунарів не згас,
Ти, Париж, полюбився мені!

Париж, 1956

ВОГНІ НЕОНОВИХ РЕКЛАМ

Як прийде вечір, тут і там
Зеленим, білим сяйвом, рижим
Огні неонових реклам
Кричать заклично над Парижем:

«Зайдіть, мосьє! Зайдіть, мосьє!
Вітрини — повні. Крам — хороший...»
В мосьє зайти бажання є,
Але в мосьє немає грошей!

«У „Лафайетт“¹ зайдіть, мадам,
Все знайде тут мадам для дами...
Купіть!
Купіть!» —
Огні реклам
Над Єлісейськими Полями.

---

¹ Найбільший універмаг в Парижі, відомий по роману Золя «Для щастя дам».

Немає франків! Геть назад!
В Парижі люблять франки,
Франки!
За франки — і мандат в сенат,
Й любов красуні парижанки...

З вітрин кричать до вас авто
В реклам неоновім промінні:
«Купіть!
Купіть!»
Але ніхто
Не купить їх в ці дні осінні.

В вельможі є авто свої,
А рядовий, простий робочий
Не прогодує і сім'ї,
Хоч він авто б купив охоче!

Машини, одяг робить — він,
А гроші, франки — у заможних...
Париж — це виставка вітрин,
Вкрай повних,
І кишень порожніх!

Все рекламується — гляди —
Від назв кіно до кока-коли.
Мовляв, десертної води
Такої ти не пив ніколи!

Покуштував її я теж,
Звичайна суміш морсу з квасом...

Огні реклам, як блиск пожеж,
Вас приголомшують тим часом.

...Все є в Парижі... Так чого ж
Ви не купуєте, нужденні?

Смаку нема, як у вельмож?
Немає франків у кишені!

Сліпуча розкіш Ріволі...!
А в підворітті, в темнім місці,
Спить безробітний на землі:
Дружина з ним.
Дитя в колиці.

Бездомний він! Є дві руки,
Та руки ці в Парижі — зайві...
Іду, стискаю кулаки
В реклам неоновому сьайві.

Бульвари, вулиці усі
Осяюють огні лукаві:
«Зайдіть, мосьє!..»
«Зайдіть? Мерсі...»
Що може взять він? Чашку кави.

Такий бюджет, чорт забери!
В Парижі люблять франки,
Франки...
Не всім веселі вечори,
Не всім несуть надії ранки.

Багач і франки має, й фрак,
В багатія — і влада, й вілли...
Чому це так?
Чому це так?
Віки від дум цих посивіли!

Іду Парижем в повний зріст.
Туман.

¹ Одна з головних аристократичних вулиць міста, що славиться дорогими крамницями, ресторанами, кафе.

Передранковий холод...
Як добре це, що я — турист,
Що паспорт в мене — Серп і Молот!

Світає вже. І тут, і там
Зеленим, білим сьайвом, рижим
Огні неонових реклам
Поволі гаснуть над Парижем...

Париж, 1956

НА НАБЕРЕЖНІЙ ВОЛЬТЕРА

В Парижі, де платани променисті,
На узбережжі Сени — Ке Вольтер,
Стоять лотки паризьких букіністів.
За Франса так стояли
І тепер.

Собор Нотр-Дам замріявсь в тихій Сені...
Як сонце кине перші промінці,—
Відкриються ці ящики знаменні
Край парапетів.
Є вже покупці!

З'являються бібліофіли зрання...
Годинами тут порпавсь Франс колись,
Вишукуючи рідкісні видання.
І зараз є любителі — дивись!

Ось юнака сховала тінь зелена —
Студент Сорбонни щось перегорта.
Схилився він, читає том Верлена...
Поезія! Надія золота!

Переглядаю теж лотки вітрини
І вміть з обкладинки мені в упор
Із пістолета цілиться людина
Американські комікси
І собор
Нотр-Дам відбили Сени тихі води,
Відбились в Сені божий храм і ніж...
Ганс Шпейдель — кат французького народу —
Приїхав знову, кажуть, у Париж.

Підводять знову голови фашисти...
Не спить французький робітничий клас.
Париж уміє погулять іскристо,
Та «Марсельези» дух в нім не погас!

Над Сеною-красунею в Парижі,
На узбережжі тихім Ке Вольтер,
Беруть «Юманіте» газети свіжі...
За Франса так не брали, як тепер!

Нова гряде, комуністична ера!
Червоний стяг несуть робітники
По набережній Франса і Вольтера,
Повз букіністів,
Де стоять лотки...

Париж, 1956

СЕНА

Сена! Скільки є легенд про неї,
Про її принадливу красу...
Я іду в платановій алеї,
Ій волошку з-над Дніпра несучу.

Розлилася велична Сена —
Гордий спокій...
Вечорова синь...
Від платанів тінь в воді зелена.
Стань і мрій... А в далеч оком кинь —

Височіє Ейфелева вежа,
І вогні реклам горять ясніш...
На деревах — осені пожежа,
В полум'ї осінньому — Париж.

Бачу два у човні силуети...
Сена.
Тінь зелена,
Молодик.
Сміх... І дзвін гітари... Човне, де ти?
Десь під Луврським під мостом він зник.

Попливли закохані у парі...
І мені здалося, що то я,
Що в тім човні під акорд гітари
Одпливає молодість моя...

Знов з'явився човен, хвилю ріже...
Ніч на Сені! Мрійно очі мруж...
Гарно тут, під зорями Парижа,
Краще, ніж сидіти в «Мулен-Руж»¹,

Слухать «бугі-вугі» завивання
Десь на пляс Пігаль у вар'єте...

Сена.
Човен.
Золоте світання...
Молодість удруге — не цвіте!

Київ, 1956

¹ Нічне кабаре у Парижі.

НОТР-ДАМ
(П'ять сонетів)

1

Обіли собор цей легенди похмурі,
Та й сам він, Нотр-Дам, як легенда, стоїть,
Це диво мистецтва минулих століть,
Готична симфонія архітектури.

у небо звелась ця краса — горді мури,
На бронзу фігур перейнявши блакить,
Застигши у Сені навік, не на мить,
Які б не шуміли житейські там бурі!

А бурі шуміли, вривалися в храм...
Ховавсь Квазімодо тут... Книга знаменна
Віктора Гюго повіла про це нам...

Хвала тобі, праце людини натхненна!
Художник малює з-за Сени Нотр-Дам...
Та він не відтворить його так, як Сена!

2

Сховалась під склепінням сіра мла.
Не мла — то причаїлись там сторіччя!
Лягла скорбота на святі обличчя...
Гуде орган...
В соборі служба йшла.

О скільки тих, що моляться! Хвала
Ісусові! Храм сповнений величчя.
Стоять віряни в млі середньовіччя,
Навколішки спустившись спроквола.

Так ось вона яка! Ні, не вельможа,—
Проста мадам з дитям... Згадав одразу:
Її стрічав я десь в універмазі,—
Струнка, тонка, на парижанку схожа!

Не статуя — живий цей мармур білий!
За святотатство... що ж, читачу, вилай,
Але, їй-бо, типова парижанка!..

Ця статуя — дарунок з Гваделупи...
Захоче янкі — й богоматір купить.
Держави й уряди купують янкі!

5

Оці химери на соборі,
Ви думаете,— водоскиди?
Й легенду повідáють гіди:
Чорти вночі, як згасли зорі,

На храм напали в злобнім хорі,
Щоб зруйнувати! Вчувши біди,
Бог повелів: «Хай кара зійде!» —
Й закам'яніли ці потвори...

Легенди, звісно, є легенди...
А ці на дверях орнаменти,—
Чаклун створив?

Трудящі люди!!!

Чому ж на пам'ятниках всюди
Все — королі? Не королям,
Народу пам'ятник — Нотр-Дам!

Париж, 1956

В ЛУВРІ

1

Венера Мілоська

Чого неспокійний мій зір,
Чом туга мене не покине?
Шукаю тебе з давніх пір,
Венеро Мілоська, богине!
Тобою я марив, повір.

Ця грація, ця простота...
Ні, ні, ти — земна! Не богиня!
Твої цілувались уста!
В очах сяла іскорка синя...
І посмішка ця не свята!

Не з неба — з землі ти прийшла!
Ці мрійно прижмурені очі,
Цей мармур — в нім стільки теплі!
А що, якби ти ожила?
О вродо!
О чари жіночі!..

2

Ніка Самофракійська

Чи вчулося? Щогла скрипить...
З далеких віків, наче зблизька,
Крилата ця жінка летить —
Перемога Самофракійська!

Вчуваються бою громі...
Її не забуду довіку,

Цю статую — жінку з крильми,
Цю статую з мармуру — Ніку!

Ввижається моря блакить,
Співучі над нами вітрила...
Ми бачимо: Ніка летить!
В напрузі розгорнуті крила —

Казково-прекрасний порив!
Скрип щогли, шум вітру морського,—
Мчить Ніка на крилах вітрів...
Така ти і є, Перемого!
Таку я тебе і зустрів!

3

Монна Ліза Джоконда

Чомусь уявлявся мені
Портрет Монни Лізи Джоконди
Великим полотнищем... Ні,
Маленький по розміру онде —
Між інших — портрет на стіні.

З-за лісу голів, з-за плечей
Німкень, негрів з Мадагаскару
Я бачу крізь натовп очей
Очей її усмішку кару,
Цнотливу спокусу очей!
Немов ожило полотно,—
Безсмертна в нім сила принади!
Хвилює студента воно,
Абата,
Матроса з Гренади —
Сьогодні. І вчора. Й давно.

Чарує краса молода —
Надбрів'я лукава підкова,

Коса, що на плечі спада,
І усмішка ця загадкова,
Хто тайну її розгада?

Я бачу тремтіння губи,
Я голос в тій усмішці чую:
«У небі не знайдеш судьби...
На мене поглянь, молодую,—
Земную мене полюби!»

Париж, 1956

ЄЛІСЕЙСЬКІ ПОЛЯ

Красивий зблизька і здаля
Проспект Єлісейські Поля!

Відкривсь він з майдану Конкорд —
Широкий, прямиий, як стріла...
Сьогодні гуляє народ,—
Хвала цьому дневі, хвала!

Полотнища мають знамен,
Хвилюється море пісень...
Навіки будь благословен,
Визволення радісний день!

Гори, фейерверку, гори ж,
Це — Франції стяги,— погляньте!
Свій день відзначає Париж —
Визволення від окупантів!¹

¹ 25 серпня 1956 року Париж святкував дванадцятиліття свого визволення від німецько-фашистської окупації. Цей день щорічно відзначається по всій Франції.

І в чорні фашистівські дні
Ми знали: Париж не поникне!
Відбилися в Сені вогні,
у темних парламенту вікнах...

Святкує Париж трудовий!
І тільки міністрам, бач, ніколи:
у них розпорядок є свій,
В парламенті — літні канікули!

Огні фейерверків, пісні
І трикольорові знамена...
Близький ти сьогодні мені,
Париже,
І рідний для мене!

Ішли парижани — їх тисячі,—
І усміхом кожен яснів...
Це свято у серці висіче
Новий до фашизму гнів!..

Красивий, шумливий сьогодні
Проспект Єлісейські Поля!

. . . . .
І з жахом на товпи народні
Буржуї поглядає здаля...

Париж, 1956

БУЛОНСЬКИЙ ЛІС

Я ще на Ейфелевій вежі
Його помітив з висоти:
Він — мов палав на всі світи
Осінім полум'ям пожежі...

Булонський Ліс! В твоїм безмежжі
Оце б із милою брести...
Як жаль мені, що виріс ти
Не на дніпровським узбережжі!

Поміж кущів, серед поляни
Відпочивають парижани —
В авто,
В наметах,
Просто так...
Хоч всюди людно, день — що з того? —
Цілує дівчину юнак...
Любов не бачить анікого!

Париж, 1956

ЕЙФЕЛЕВА БАШТА

— Ви не були на Ейфелевій башті?
О! — цмокає француз. — Це — дивовижа...
Що — не були? Не бачили? Завважте:
Ви, значить, ще не бачили Парижа!

Емблема міста — Ейфелева вежа!
В путівниках вона, на книгах, картах,
На запальничках, навіть на одежі...
Туристові її побачить варто!

Дивлюсь на зріст її трьохсотметровий,
На чудо-юдо — плетиво зі сталі.
На ній хмарки сидять і хмурають брови.
Перепочинуть — і рушають далі...

Тут сонце косу свою русу чеше,
Проміння золоте іде від неї...

На вежі я! Париж відкрився вперше —
Живий, якого не вмістить в музеї!

Побачив не Пігаль, де місяць сходив
Над «Мулен-Ружем», інші краєвиди:
Дими, дими над трубами заводів,—
Париж, який від нас ховали гіді!

Париж, де Маркс із Енгельсом зустрілись,
Париж, в якому жив наш рідний Ленін,
Де вперше стяги Травня загорілись —
Червоні стяги
В дні весни зелені!

Париж — лежить під нами! Ми — на небі!
Згори Париж, немов поштова марка.
Пізнаємó з приемністю для себе:
Он — Лувр, Нотр-Дам,
Ось — Триумфальна арка!

І Сена, Сена, що, мов срібний пояс,
Обперезала стан Парижа...
Сена!
Мости на ній...
Подався в далеч поїзд...
Булонський Ліс підняв свої знамена...

Й на небі сувеніри є, завважте!
Є кока-кола.
Є питво і їжа...
Ви не були на Ейфелевій башті?
Так, значить, ви не бачили Парижа!

Париж, 1956

БІЛЯ СТІНИ КОМУНАРІВ

Всі знають Пер-Лашез в Парижі.
По нім, забувши блиск бульварів,
Ідем, шукаєм в бездоріжжі
Стіну Паризьких Комунарів.

Дорога є, діть правди ніде,—
Сюди ідуть з усього світу...
Зна шлях народ!
Не знають гідн...
Пани-туристи з Уолл-стріту

Тут не бувають. Прості люди
Нас повели — гостинність вища!..
Ні пам'ятника, ні споруди,
Глуха стіна край кладовища...

— Оце,— сказали нам бувальці,—
Стіна Паризьких Комунарів...
Тут розстріляли їх версальці...—
І брови друг-француз нахмарив.

Схиляєм голови в мовчанні...
В стіні — плита, на ній читаю:
«Загиблим за Комуно...»
Ранні
Спускались тіні з небокраю.

Ми поклонилися могилам,
Хоробрим рицарям свободи...
Платани в листі пожовтілім,
Здалось, хилились від скорботи.

Вінки поклали з свіжих квітів,
Які при вході ще купили...

І тільки зараз я помітив:
Лежать чиєсь троянди білі.

Із іскр Комуни — сонце Кремлю!..
Веру з могили квітку яру,
Як пам'ять про французьку землю,
Як заповіт ваш, комунари!

Париж, 1956

ГРОБНИЦЯ НАПОЛЕОНА

В Будинку Інвалідів, між колон,
Покоїться твій прах, Наполеон.
А скільки знав ти воєн, знав походів,
Під чобіт свій підм'явши стяг народів —
Європи стяг, яка гула, мов кратер...
Ти задушив Європу, імператор!
Росія не скорилася одна...
Тепер ти — прах.
Твій дім тепер — труна.
Світи топтав, а час — тебе й твій шлях...
І слава, й влада, й гроші — тлін і прах!
Сім трун, укладених одна в одну,
Ховають імператорове тіло,
Що пиндилось, владичити хотіло...
Весь світ його вмістивсь в одну труну!
Знадвору дощ у вікна тоскно крапа...
Будинок Інвалідів. Між колон
Лежать під склом його трикутна шляпа
І шпага...
От і весь Наполеон!
Йшов на Росію? Сталось диво з див:

Російський камінь прах твій придавив! ¹
Дивлюсь на цю гробницю знамениту,—
Хотів Росії? Ти її досяг:
Цю усипальницю — твій саркофаг —
З російського збудовано граніту!

Париж, 1956

* *
*

Над Парижем небо голубе,
Лувр застиг у Сені і Нотр-Дам...
О Париже, не забудь тебе!
Все, що бачив,
Друзям передам!

Розкажу про Тюільрійський парк,
Про твої бульвари голосні,
Про фонтан Мольєра,
Жанну Д'Арк,
Що сидить, як витязь, на коні...

Як бродив проспектом Оперá
У веселих юрбах парижан...
Повезу на береги Дніпра
Пісню, що співав мені платан...

Над Парижем небо голубе,
Лувр застиг у Сені і Нотр-Дам...

---

¹ Прах Наполеона покоїться в гробниці, яка зроблена з карельського рожевого граніту. Цей камінь подарував Франції хтось з династії Романових.

О Париже, не забудь тебе!
Все, що бачив,
Друзям передам!

Париж. 1956

ЗУСТРІЧ В МОНТРЕ

Були в робітничім районі — Монтрé,
Де мером — Лену Даніель, комуніст,
Тут влада — трудящих! І радість бере...
Людина тут ходить на повний свій зріст!

В саду — дитмайданчик. Між кленів густих —
Русяві голівки, блакитні берети...
Це — діти робочих! Майданчик — для них!
Безплатно: на кошт муніципалітету.

Таких у робочого грошей нема,
Щоб їздили діти на літо до Ніцци,
Та мер — комуніст! Влада дбає сама
Про юних оцих парижан,— подивіться!

На грудях — емблема Монтре¹ у хлоп'ят,
Мов сяйво незгасного стяга того,
Що маяв з паризьких колись барикад,
Що сяє у променях Жовтня мого!

В саду невеличкий будинок — музей
Історії революційного руху,
Борців за свободу, за щастя людей...
Усе тут близьке нам і рідне по духу!

¹ Персик на квітучій гілці.

Портрет Робесп'єра... Марата... Самі ж
Робочі збирали оці експонати...
Історія тут твоя справжня, Париж,
Не в Карневалé її треба шукати!

Париж — це не тільки Монмартр і Нотр-Дам,
Веселі бульвари, замріяна Сена,—
Париж комунарів зустрівся тут нам,
Днів Опору, днів юнака Фабієна! ¹

Ось — дошки шматок. Кров на нím ще жива.
Це — Опору славні герої-солдати
Гарячою кров'ю писали слова
В фашистській тюрмі:
«Волю — з Сходу чекати!

Хай здрастує — віва! — Радянський Союз!..» —
І йшли умирати. На страту йшли в тузі...
Зі Сходу зустрів день свободи француз!
За мир підняли гордий стяг їхні друзі —

Жоліо-Кюрі, Дьєн Раймонда...

Ідём,

І люди нам шлють свій братерський салют...
В Монтре ми зустрілися з завтрашнім днем,
Майбутню ми Францію бачили тут!

Монтре (Департамент Сени), 1956

---

¹ Двадцятичотирирічний полковник, що воював проти гітлерівських загарбників під девізом: «Перемоги і жити!»

НІЦЦА

Олені Косарик

1. Ніцца ввечері

Хвиль безбережних голуба принада,—
Так ось вона, славетна Ніцца та!..
Спалахує Англійська променада¹
Над морем, як підкова золота...

Підкова! Зберегли повір'я люди:
Той, хто підкову знайде на путі,—
Щасливий, кажуть, все життя вже буде,
Не відатиме горя у житті!..

Сіє Ніцца — золота підкова
На середземноморських берегах.
Здаля — приваблива і загадкова,
Зблизька — фальшивий блиск в її вогнях.

Розкішна Ніцца, пишна і красива!
Ці пальми, що підсвічені вночі,
Вітрини ці,
Кафе,
І сййва злива,
За столиками — пані й паничі!..

Під шепіт моря чи розмову тиху...
Ти знайдеш все тут, ненажерна плоть:
Смокчи коктейль, цілуй красунь на втіху...
Сум, як горіх, тут можеш розколоти!

---

¹ Набережна Ніцци, яка має форму дуги. Увечері вся вона залита світлом неонових вогнів.

Істерика реклам... І хвиля п'янка,
Мов кіт-воркіт, дрімотно муркотить...
І вие джаз, трясе, як лихоманка,
Трясе, не затихаючи й на мить.

Концерти, казино... Вся ніч — в розвазі!
Як віяла — пожовклі пальми в млі...
Тут богу втіхи моляться в екстазі
Мільярдами хрещені королі!

Вони знайшли цю золоту підкову!
Палé Негрeско¹ в райдузі вогнів...
Пляж персональний!.. Ну, а вранці — знову
У Монте-Карло...
Біль пече і гнів,

Як бачу отакого мільярдера
На «кадилаку»... Поруч — крик очей
Голодного, що онде біля скверу
Газети продає...
На хліб ачей!

З Англійської цієї променаді —
Під гóрами, з підстрижених терас —
Я бачу мертві лози винограду,
Оливкові гаї... Мороз якраз

Побив зимою їх у всім Провансі...
Чи виживе цю зиму селянин?..
В Пале Негреско —
Музика і танці,
На променаді — шерхлий шурх машин...

---

¹ Один з найфешенебельніших і найдорожчих готелів Ніцци.

Що мільярдерам до біди народу?
Вони знайшли підкову золоту,
Вони щасливі з роду і до роду,
Для них — і джази, і сади в цвіту!

Ні, до життя такого я не звикну...
Вікно в готелі зачинив своє...
Як вітер, джаз вривається і в вікна,
Тривожить серце,
Спати не дає...

2. Ніцца вранці

Сонячна Ніцца, далі прозорі,
Хвиль голубий прибій...
У Середземнім гойдаюсь морі,
Як в гойдалці голубій.

Може, хоч море зніме утому...
Що це там на воді?
Водний велосипед! І на ньому —
Буржуйчики молоді...

Ніцца уранці тиха і млява,
Спить вона до обід...
Сонце у морі рибкою плава,
Ген — золотий її слід!

З берега кинув рибалка хрипко
Вудку. Звисла рука...
Кожного дня золоту він рибку,
Кажуть, з води виклика.

Хоче просити у неї щастя...
Друже, часи не ті!

Рибку піймать золоту не вдасться —
В казці вона, не в житті...

Очі в рибалки сумно-суворі,
З вудкою стій,
Дубій...

Сонячна Ніцца, далі прозорі
І хвиль голубий прибий!..

3. Ніцца в дощ

В дощ Середземне море бурхливе,
Хиляться пальми,
Гнуться оливи,
Чайки над морем — розхитано ж глиб —
Спритно полюють на риб...

Вкуталась Ніцца в хмари, як в світер.
Вітер гуляє,
Злива і вітер!..
В Ніцці у час отакий не були ви?
Значить, не знать вам, як плачуть оливи!
Вбиті морозом, пожовклі сьогодні,
Плачуть оливи...
Це — сльози народні!

Плачуть оливи... Та що це я, справді?
Ніццо! В тобі ж народивсь Гарібальді!
Ось його домик. Табличка сія:
Вулиця носить це славне ім'я!
Пам'ятник тут Гарібальді стоїть...
Сонце пробилось.
Всміхнулась блакить...
Ніццо, свого Гарібальді любил..
Сіли у ноги йому голуби...

Ніцца — це місто троянд. Двічі в рік
Квітнуть троянди тут.
Гай із оливок, що зжовк на морозі,—
Знову розквітне!
Весна вже в дорозі!

Квіти — квітуйте,
Рибалки — рибальте!
Ніццо, нового роди Гарібальді!

Ніцца, 1956

МОНТЕ-КАРЛО

Усе тут не так, як в людей, все — інако.
Стовпи із зображенням різних святих —
Оце і кордони князівства Монако.
Хто з грішми — відкриті кордони для тих!

На кручах крутих Середземного моря
Приткнулось Монако — найменша з держав...
Нема тут податків! Не звідав тут горя,
Хто пити-гуляти сюди приїжджав!

Владичить тут князь над населенням, трюхи
Щось більш за Коломак...¹
А втім — все одно!
Ніякі насущні проблеми епохи
Його не турбують, окрім казино.

Вмістилась у жмені б держава Монако,—
Князівський палац. В центрі —

¹ Районний центр Харківської області, батьківщина
автора цих рядків.

Ігорний дім...
Сюди приїжджають вельможні гуляки,
Щоб тут, в Монте-Карло, розважитись їм.

Монако, це, власне, і є Монте-Карло:
Рулетка!.. До неї, в обійми її,
Труснути мошною, пожити шикарно
З усіх континентів
Спішать буржуї.

Пливе і сір'юма, шукаючи щастя,
Останні поставивши франки, як є.
А може...
А може ж таки, йому вдасться
Мільйони ті виграти!..
Стежить круп'є ¹.

Сидить біля столу круп'є, бог рулетки...
Ти виграв? Метне тобі фішку одну...
Мчить кулька, і крутиться, пущена метко...
Програв? Твої франки гребуть у казну ².

Иде гра в казино, в найдешевшому залі...
Програв! Безнадія кричить із очей.
Програв своє щастя!
Всі франки!..
Що ж далі?
Виходить над море.
Парк.
Темінь алей.

Над саму безодню звисає ця скеля,
Де парк. В нім — дерев екзотичне шиття.

¹ Банківник в ігорнім домі, який стежить за грою, видає учасникам їх вииграш і забирає програні ставки.
² Вся виручка від казино йде в князівську казну.

Історія парку цього невесела,
Це — парк самовбивць, тут — кінчають життя.

Стою в казино. Влада грбшей, жадоба
Спотворює лиця; кров б'ється в виску...
Тут руки дрижать,
Очі лізуть на лоба...
Рулетка принижує гідність людську!

Не хочу, не хочу, щоб гроші з кишені
Цього бідолахи байдужий круп'є
Сипнув їх мені на столи ці зелені...
У нього — своє,
В мене щастя — своє!

І крутиться кулька у колі довгастім,
Мигають і цифри, і фішки весь час...
Чужі взяти гроші —
Це зветься тут «щастям»...
Крадіжкою зветься цей метод у нас!

Я бачив жадобу в анфас і у профіль,
Людей, їх звірині інстинкти, їх шал...
Згадалось мені — це про них Мефістофель,
Про них: «Люди гинуть,— співав,— за метал!»

Машини, машини — «ренб», «кадилаки»,
Міністри, банкіри, послы, королі,—
В Монако!
В Монако!
В Монако!
В Монако!
З усіх кінців світу,
З всієї землі...

Рулетка. Палаці. Готелі шикарні...
Скоріше в автобус, забути б цей сон!

Нервово мигали вогні Монте-Карло
У млі, де італо-французький кордон.

Монте-Карло, 1956

ПАБЛО ПІКАССО

Білий голуб — голуб миру,
Він — емблема, прапор тих,
Хто планеті хоче щиро
Щастя,
Долі,
Днів ясних!

Голуб миру — білий голуб —
Пікассо робота ця!
Не простив собі ніколи б,
Не згадавши про митця,

Що живе — не знати не можна —
Тут ось, тут, в Сен-Рафаель¹, —
Пабло Пікассо, художник, —
Біля моря, біля скель.

Друг Радянського Союзу,
Миру армії солдат...

¹ Невеличке курортне містечко на березі Середземного моря. Тут живе славнозвісний французький художник Пабло Пікассо — комуніст, активний борець за мир, автор емблеми борців за мир — голуба миру. (Авт.)

Всюди в світі є в нас друзі,
Бо народ народу — брат!

Бо народ війни не хоче,
Білий голуб — дружба, мир!
Не селяни, не робочі
Поять кровію Алжир...

Ми були в Сен-Рафаелі,—
Мрійне море, тихий пляж,
Вілли, бари і готелі,—
Скрізь однаковий пейзаж!

Пікассо не біля пляжу —
Між гірських живе красот...
Він «Калинку» любить нашу —
Нашу пісню,
Наш народ!

Він живе від нас далеко,
Десь за тридев'ять земель —
Воїн миру і безпеки,
Твій земляк, Сен-Рафаель!

Сен-Рафаель, 1956

МАРСЕЛЬ

Богданові Чалому

В Марселі платіни, як в нашій Одесі.
Шумить Середземного моря прибій.
В порту — пароплави,
І чайки на плесі...

Марсель -- наче докер в тільнящі своїй:
Засмаглий, кремезний, од сонця хмільний.

Недаром родилася тут «Марсельеза»!
Відважний Марсель і стійкий в боротьбі!
Смугаста матроска,
І кортиків леза,
І очі, як море, й стрічки голубі,
І люлька матроська висить на губі!

Марсель! Велет-порт, гомінка Канеб'ера...¹
Париж ще й не думав родитись на світ,
А він — шість віків жив до нашої ери!
Кого тільки тут не стрічав цей граніт,
Яких тільки стягів не знав цей зеніт!

Все бачив Марсель! Для Марселя не в подив —
І хто ти, і звідки, і що ти одяг...
Марсель — суміш фарб,
Мов,
Убрання народів...
Вночі, коли морок підніме свій стяг,—
Марсель аж кипить од злодюг і бродяг.

В нічних кабаре п'ють з крем-содою віскі,
Цілують в дешевих притонах повій —
Солдати, матроси,
Іспанські, англійські,
Приїжджі бродяги — послід світовий!
Гульня і розпуста,
Грабіж і розбій!

В порту пароплави з Цейлону, з Марокко,
В крамницях дивів всіх країн, всіх земель:

---

¹ Головна вулиця Марселя.

Мигдаль. Восьминоги. Інжир. Кофе мокко.
Живі черепахи. Швейцарська форель...
Їж, пий і гуляй,
Веселися, Марсель!

В марсельців — південний, шумкий темперамент...
Скандали на вулицях, сварка і сміх
Мені нагадали французький парламент,
Вірніш, депутатів, міністрів отих,
Де кожен тріщить, мов порожній горіх!

Крикливі бульвари, строкаті реклами...
Бідніший Марсель за розкішний Париж,
А люди — сердечніші. З портовиками
Й себе почуваш простіш і вільніш.
В них більше вогню.
Й ти вогнем їх гориш.

Веселий Марсель! Але в гніві — суворий:
Бунтує, бушує, кулак підніма,
Вирує, як шторм в Середземному морі...
Та шторм — це стихія сліпа і німа,
Марсель — знає шлях свій, зна силу керма!

Суворий Марсель в своїй докерській блузі!
Синь моря і сяйво червоних знамен,—
Люблю я ці фарби в поєднанні, друзі!
Марсель! Чи не звідси ім'я взяв Кашен?
Живе «Марсельеза» в цій дружбі імен!

В борні голова у Марселя твереза!
Смугасті тільняшки,
Стрічки голубі...
За те, що родилася тут «Марсельеза»,—

Вклоняюсь тобі
І бажаю тобі,
Робочий Марсель, перемог в боротьбі!

Марсель, 1956

ШАТО Д'ІФ

Це не легенда, не давній міф,—
Є справді острів Шато д'Іф,
Похмурий острів, що звівся в морі,
Де хвилі в скелі б'ють суворі,
Де бурі в шторм гудуть вихристо...
Сидів там в'язень граф Монте-Крісто.
Про це в дитинстві ми всі читали,
Тепер живі я бачу скали,
Тюрму підземну, підземний льох...
І вітер давніх пахнів епох...

Хто — Монте-Крісто? «Залізна Маска»?
Аристократи! Для них — будь ласка:
І під землею, і в царстві тьми —
Розкішні меблі і килими,
Камін у стінці, жилплоща гожа...
І у в'язниці вони — вельможі!

А поруч — льох, де морок заклика,
Де стать не можна на повний зріст...
Тут тридцять років сидів моряк,
Зів'яв, ізсохся, мов жовтий лист.

«За що я,— думу він ткав тяжку,—
У кам'яному сиджу мішку?
За що в могилі, з яких причин?..»
Бо — капітана образив він!

Дивись на скелю, цю повість пий...
Моряк той вийшов уже сліпий.
Він збожеволів...
Це — факт.
Не міф.
Такий він острів цей — Шато д'Іф!

Акт правосуддя?
Моряк помер...
Та в Франції таке й тепер:
Бідак вмирає не на скелі —
На пишній вулиці в Марселі!

Марсель, 1956

АРЕНИ АРЛЯ ¹

Арени Арля! Пил тисячоліть
Припорошив ці кам'яні трибуни,
Оці арени, звідки арфи струни
Або бики, що випускала кліть,
Серця втішали,
І не тільки юні!

Кипіли пристрасті людські і сміх
У древнім Арлі, що належав Риму...
Крізь дим і пил ту бачу даль незриму...
Арени Арля! Юлій Цезар їх
Побудував як цирк. Віки над ними

Промчали, прах посіявши руїн...
Скількох поетів чула ця колона!

¹ Місто в департаменті Буш-дю-Рон на південному сході Франції (в Провансі).

А трагіків!..
Про це засвідчить Рона,
Що розлилася в Арлі між рівнин,
Що знала Цезаря й Наполеона...

Під оплески безумної юрби
Тут відбувався бій биків — корида!..
Як тихо зараз! Тільки голос гіда
Порушує цей сон,
Та голуби,
Та вітер в тиші бродить, мов сновида...

Арени Арля! Пил тисячоліть
Припорошив і пристрасті, й буруни...
Травою поросли старі трибуни...
Та крутиться Земля!
Світ не стоїть!
Нові часи. Нові лунають струни!

Арль, 1956

ДОЛИНА РОНИ

М. Т. Рильському

Тихо тече по долині
Рона — велика ріка...
А в дощ вона буйно лине,
Розгнівана і стрімка.

А в дощ вона каламутна,
Хвиля у неї руда.
В повінь дерева, як судна,
Бурхлива несе вода!

Рона — ріка-годувальниця
з давньої старовини
Поля, що долиною тягнуться,
врожаями славні вони!

Муд на полях вона сіє...
Щедрі в Провансі поля!
Знає прованську олію
І заокеанська земля!

Схожі на латану свитку,
Франціє, ниви твої.
Ген — виноградники видко,
Далі — мигдальні гаї...

Путь — в Тараскон! Рона, Рона...
Млин показавсь,— хтось іде?
Це — Тартарен з Тараскона,
З книги Альфонса Доде!

Здавна знайомі ці назви!
Юність війнула на нас...
Наче були тут не раз ви,
Наче корів я тут пас.

**В школу ходив з товариством...
Так відбулась в цім краю
Зустріч моя із дитинством...
Мрійний у полі стою.**

**Вечір вже падає тінню,
Райдуга в небі — дуга...
Квіточку вирвав я синю
Петрового батога.**

Райдуга... Трави... І роси...
І уявилося мені —

Наче пробігло тут босе
Дитинство моє по стерні!

Райдуга... Стерні і гони...
Я не забуду про вас —
Про світлу долину Рони,
Казку дитинства — Прованс!

Долина Рони, 1956

ЛЕ БО

Ле Бо — це мертве нині місто в скелях.
Легенд багато ходить невеселих
Про те, як тут, серед прованських нив,
В середньовічній цій фортеці кам'яній,
Жили грабіжники прадавніх днів,
Чинивши над проїжджими розбій,
За успіх підіймаючи свій келих!

Ле Бо проіснувало два століття...
О, скільки сліз було, кровопролиття
На цих шляхах!
Не заздрю тій їзді...
Молись, мандрівнику, пригадуй «Отче наш».
Ховався злодій у своїм гнізді.
Вся влада й суд — мушкети і палаші..
Тепер тут — пуста. Степове самоття.

Ми бродимо у кам'янім безладді:
Бійниці в скелях (для бійця в засаді),
І житла в скелях, і між ними — хід,
І вулиці, й каплиці в брилі кам'яній...
А де ж розбійники? Пропав і слід!

На біржі чинить правнук їх розбій,
Але вже в іншому тепер наряді!

У туплях модних він, а не з мушкетом,
Він не загрожує в путі каретам,
В руках у нього — золоте перо!
Мільйони франків він за раз один гребе.
Карета? Франції всії добро!
В столиці краще почувать себе!
В Ле Бо життя, скажу, було важке там.

Він не ховається в млу підворіття,
Оцей пірат двадцятого століття,
Він — знатний парижанин, депутат!
У нього на устах елейний сміх...
Ні, не в Ле Бо такий сидить пірат —
На біржі він!
Грабує зразу всіх,
Пускаючи на злидні й безробіття.

Руїни Ле Бо, 1956

ПЕТРАРКА ТУТ ЖИВ...

Як схожий Прованс на країну Тараса Шевченка.
А Рона широка —
На велич і славу Дніпра...
Та тільки дорога сюди, у Прованс, далеченька.
В пошані історія тут не нова, а стара.

У Арлі — показують древні туристам арени!
В Гланумі — прадавній, ще з римських часів, саркофаг.
З старого живуть продавці сувенірів численні.
Старий млин Доде, мов жебрак, — став і руку простяг.

І от — Авіньйон¹, що високим обнесений муром,—
Колишня фортеця: ще й досі бійниці в стіні...
Я бачу ченців і черниць із обличчям похмурим,
Стрічаю робочих,
Які усміхались мені.

З ченцями немов бредемо у минуле на Роні...
«Столицею» вигнаних пап тоді був Авіньйон.
Жили ці вигнанці із Риму в розкішнім «полоні»,
Дивіться: що папський палац —
Стиль новий.

І фасон.

Мостом знаменитим милуюся — міст через Рону...
Люблю і шаную часів старовинних красу!
Та тільки я вирватись з папського хочу полону.
Не папам —

Петрарці любов і уклін свій несучи!
Тут жив, у цім місті, великий Франческо Петрарка,
По цьому камінню ступала поета нога...
Пробачте нам, папи,
Раюйте в небесному парку,—
Петрарка тут жив! Цим земля мені ця й дорога.

Петрарка тут жив! Тут убивчі писав епіграми
На ваше розгульне, розбещене, папи, життя...
Любив тут Лауру,
Зустрівшись з нею у храмі,—
В сонетах увічнив її всім огнем почуття.

Петрарка тут жив,
В Авіньйоні померла Лаура...
Та тільки про це не сказав мені екскурсовод.

---

¹ Місто на південному сході Франції (в Провансі), адміністративний центр департаменту Воклюз.

Це — люди сказали!
Не пап, не минуле похмуре —
Петрарку в серцях зберігає французький народ!

Авіньйон. 1956

ЛІОН

Ліонські тумани —
Сирі, безнастанні...
Але не тумани згадалися мені,—
Дими, що їх пихкав Ліон у світанні
Сигарами труб заводських в вишині!

В міжріччі, де Рона зливається й Сона,
Схилився за верстатом Ліон...
Сорочка прилипла до спіни солона —
Ткачі! Втома клонить у сон...

Колись я у школі з історії вчив
Про мужнє повстання ліонських ткачів.
Так здрастуй, Ліон,
Брат по класу мій, здрастуй!
Ліон — робітничий,
Ліон — мозолястий,
Ліон — вередливої Франції ткач...
І в мене долоні в мозолями,— бач?

Відбився Ліон в Рони лагідних водах,
Не спить він і вдень і вночі,—
Тчуть сукна, шовки мільйонерам на одяг
Невтомні ліонські ткачі!

Ліонські тумани —
Сирі, безнастанні...

Але не тумани згадалися мені,—
Дими, що їх пихкав Ліон у світанні
Сигарами труб заводських в вишині!

Ліон, 1956

ПРАПОРЕЦЬ ВІТЧИЗНИ

Червоний на машині прапорець,
Мов полум'я, горить під вітру клекіт.
О, скільки зогріває він серцець!..
Автобус наш — рухливий острівець
Країни Леніна у Франції далекій.

Летить автобус наш вітрам навстріч,
Дивуючи землі живої глобус,
Людей, які шарахались з узбіч,
Не криючи розгублених облич,—
Відкіль, мовляв, радянський тут автобус?!

Здивовання, оторопіння — все
В очах, в обличчях (мчали ж, як в галопі!).
А потім застигає на шосе
І вслід машині свій привіт несе —
Привіт революційний у Європі.

Піднятий враз на рівень пліч кулак...
Школяр-хлопчак впустив із рук портфелік
І так з розкритим ротом і заклика...
Ракета б з марсіянами не так
Задивувала цих дітей веселих,
Як наш автобус з прапорцем Москви!
Селяни в полі, і робочі, й діти —

Всі раді нам!.. О дружбо, вік живи!
І горді за свою Вітчизну ви,
Яку так люблять люди всього світу.

А там, де ми ставали на спочив,
Збирались юрми! Й здивування знову...
Цей потиск рук... Без перекладачів
Ми розуміємо сердець порив —
Німу, багатозначну цю розмову!

І знову мчить автобус в дальній шлях,
Тріпоче прапорець, як блискавиця...
В Греноблі — остовпіння теж в очах.
Вершини Альп у снігових шапках
Зійшлись на прапорець наш подивиться!

Червоний на машині прапорець,
Мов полум'я, горить під вітру клекіт...
Автобус — миру,
Дружби посланець!
Автобус наш — рухливий острівець
Країни Леніна у Франції далекій!

Гренобль, 1956

ВУЛИЦЯ МАРІ РОЗ

В Парижі, на вулиці Марі Роз, в будинку
№ 4 з липня 1909-го по червень 1912 року
жив В. І. Ленін. Влітку 1911 року в перед-
місті Парижа Лонжюмо Володимир Ілліч
організував партійну школу. Про це пам'я-
тають французи.

В Парижі, на вулиці Марі Роз,
За рік до мого народження,
Коли лютував у Росії мороз

І путами воля була стриножена,—
Далеко від рідного дому
Жив Ленін... В потоці людському

В Парижі по вулиці цій ідемо...
Тут Ленін широкими кроками
Спішив на околицю — у Лонжюмо,
Людей вечорами збирав глибокими,
Учив комунізму надійно,
Засновував школу партійну.

Французи повік не забудуть цих днів!
Робочі казали нам з гордістю:
— Наш — Ленін!
У нас, у Парижі він жив!..
Незборні ми ленінською незборністю!
В колонах в дні травня зелені
Із нами крокує наш Ленін!

Багато в Парижі ми бачили див.
Та серце ще дужче хвилюється,
Хвилюється серце —
Ленін тут жив!
Леніна кроки чула ця вулиця...
За це ти мені ще щиріше,
Ще більш полюбився, Париже!

Мені особливо Париж дорогий,
Коли в нім шумлять демонстрації...
Ленін іде по країні моїй!
Ленін іде по Франції!
В знаменах червоного цвіту
Ленін крокує —
По світу!

Париж — Київ, 1957—1958

В АЛЬПАХ

На схилах Альп я бачив горобину,
На перевалі рвав п'янкий чебрець.
І пригадав далеку Україну...
До неї все частіш думками лину,
Ждучи — коли вже мандрам цим кінець?!

Признаюся: люблю я мандрувати!
Живе життя вивчається не з книг —
Землею йди в світанки сивуваті,
Над Волгою, Дніпром а чи в Карпати...
Всю землю б обійшов, коли б я зміг!

Жива земля — це не картонний глобус
В затишші кабінету на столі,
Що від задухи зсохся, покоробивсь,
Як той «учений», що над ним он згорбивсь,
Вивчаючи по нім... життя землі!

Що він побачить там? Волошку в полі?
В широкий з кабінету вийди світ:
Зустрінь людей
І з'їж із ними солі,
Узнай, які вони, оті мозолі,
По чім пуд лиха
І як пахне піт!

Узнай і шахтаря, і хлібороба...
Люблю, признаюсь, мандрувати я!
Та напада в чужім краю хвороба,
Це — ностальгія... А простіше щоби —
За рідним краєм туга — їй ім'я.

Хоч як цікаво в цих краях далеких,
А тягне вже додому, в рідний край...

Чи не тому вертаються й лелеки
Десь навесні з країн страшної спеки —
До клунь,
До верб,
У придніпровий гай!..

На схилах Альп я бачив горобину,
На перевалі рвав п'янкий чебрець,
І пригадав далеку Україну...
До неї все частіш думками лину —
Скоріш, скоріше б мандрам цим кінець!

Альпи, 1956

СТАРОВИННИЙ ГЕРБ ПАРИЖА

Ще раз одвідав я Карневалé —
Музей історії Парижа-міста.
Багато експонатів там... Але
Запав мені у пам'яті туриста

Парижа старовинний герб. Ось він.
...Під срібними, мов крила, парусами
Мчить корабель по морю між стрімнин,
Змагаючися з хвилями й вітрами...

Мчить корабель... Читаємо девіз:
«Його хитає, але він не тоне...»
Цей образ Франції я і повіз
Додому з берегів і Сени, й Рони.

Париж від нас за тридев'ять земель.
І я гукнув із пагорба Монмартра:

«Щасливої дороги, корабель,
Пливи до берегів ясного завтра!»

Ялта, 1958

МОГИЛА НЕВІДОМОГО СОЛДАТА

На пляс Етуаль — площі Зірки,
Де шум не стихає й на мить,
В могилі,
Обдурений гірко,
Солдат Невідомий лежить.

Поліг він в бою під Верденом
У дні світової війни,—
Плита розказала про те нам
Під шепіт сумний давнини...

І вдень, і вночі на могилі
Горить негасимий вогонь,
Знамена над ним посмутнілі
Звисають з державних долонь...

В тіні Тріумфальної арки
Лежить Невідомий солдат...
Йому б веселитися в парку,
Йому б цілувати дівчат!

Йому б працювати на заводі,
Йому б виноградник ростить,
Йому б...
Але мріяти годі,—
Солдат у могилі лежить.

Скажи, Невідомий солдате,
Чи знав ти, за віщо ішов
Життя молоде віддавати,
Гарячу пролить свою кров?

Жоржини живі на залізній
Плиті...
У задумі стою.
«Віддав я життя за вітчизну,
За Францію рідну свою».

Скажи, Невідомий солдате
Полків незчисленних і рот,—
А хто ти? Чи можеш згадати?
«Я — Франції син!
Я — народ!

Під арки залізної грати
Поклали мій прах... Гний і тлій...
Не хочу я більш умирати
За тих, що на смерті моїй
В Парижі, Марселі, в Ліоні,—
Банкіри, тузи біржові,
Прибутки гребуть мільйонні,
Плануючи війни нові...

Не хочу я війн і колоній,
Не хочу в могилі лежать...
Букети червоних півоній
І маки на луках, де гать,—

Це вбиті ткачі, вуглекопи,
Робочі заводу Ренб,
Це кров всіх солдатів Європи,
Що вбиті тепер. І давно...

Я впав у бою під Верденом,
За Францію йшов...
За яку?
За ту, де робочий — поденним,
А влада вся — біржовику?

Не хочу за це умирати!..»
...Повз арку в задимлену путь
Нові невідомі солдати
В Алжір умирати ідуть.

За кого? Для кого? За віщо?
Куди ти женеш їх, Париж?
Ідуть засівать кладовища,
Магнатам ідуть по бариш

Повз пляс Етуаль — площу Зірки,
Де шум не стихає й на мить,
Де брат їх,
Обдурений гірко
Солдат Невідомий, лежить.

Ялта, 1958

СПІЛКУЙТЕСЬ, ЛЮДИ!

Я ще не весь об'їздив світ!
Не був у Римі, в Сан-Франціско,
Не бачив нив індійських цвіт,
Не був у Польщі, хоч це й близько.

Не пив з чілійцями вино,
Не був на Темзі,
У Малайї...

Та скрізь я буду! Все одно!
Життя моє лише світає!

Іду в потоках парижан,—
Мене визнаєш ти, Сен-Жермене? ¹
Я — інтурист,
Нехода Іван...
Волошок цвіт в очах у мене...

Моя домівка — на Дніпрі...
Іду своїм упертим кроком
На Луврський міст, у Тюільрі ²,—
Усе вбираю жадним оком!

Все хочу взяти, що не встиг,
Весь білий світ пізнати хочу...
Того не вичитати з книг,
Що сам на власні бачиш очі.

Спілкуйтесь, люди! В добрий час!
Як подружить нам? Дуже просто:
Ми будем їздити до вас,
Ви — приїздіть до нас у гості.

Хай буде дружба між людьми!
Хай усмішки сіяють щирі!
Сусіди ж по планеті ми,
А жись сусідам треба в мирі!

Хай лине пісня, квітне сміх;
Невже ми сонця не поділим?
Нам сонця вистачить для всіх —
Червоним, чорним людям, білим!..

¹ Бульвар в Парижі.

² Один з кращих міських парків Парижа.

Навік хай зникнуть війни злі!
Хай кожен любить землі отчі
І хай на власній на землі
Живе собі, як сам він хоче —

У себе дома, у сім'ї,
В своїм дворі, в своїй державі...
Коли співають солов'ї,
Хто спів заборонити вправі?

У світі — тисячі доріг...
Хай ходять ними, їздять люди,
І цей мій шлях, що в світ проліг,—
Нехай він шляхом дружби буде!

Париж, 1956

З ЧЕХОСЛОВАЦЬКОГО ЗОШИТА

ВАЦЛАВСЬКЕ НАМЕСТЕ ¹

В Празі ми були під Новий рік.
Як красиво — Дедо-Мрази ² всюди,
Блиск ялинок
І людей потік,
І мені всміхаються всі люди!
Праго, ти прийми любов мою,
Мати чеських міст!..
В людському шумі
Перед пам'ятником Вацлаву стою...
Спис підняв він. І чоло в задумі.
Князь, що скаче на баскім коні,
Переніс мене в минулі дні —
У десятий вік, в криваве те
Лихоліття чеської держави...
Плинув час, як буйні води Влтави...
Вік двадцятий вже у нас, протє!
Людам щастя добули іскристе
Не князі оті, а комуністи!
Скрізь його, це щастя, пізнаю:
У краватці, що на піонері,
В Дедо-Мразі, що заходить в двері
І дарує усмішку свою!
У піснях струнких пражан-дівчат,
В площі цій, що хвоею взеленена,

¹ Вацлавське наместе — головна площа Праги.
² Дедо-Мраз — Дід-Мороз по-чеському.

В то́му, що на ній портрети Леніна,
І що в Празі я —
Як друг, як брат!
Кожен раз чаруєш ти мене,
Вáцлавське наместе,—
В свята, в будні...
Князь коня в минулий вік жене.
А пражани йдуть у дні майбутні!

Прага, 1955

ДУНАЙ

Я чув пісні про голубий Дунай...
Не знаю — де, але у Братіславі
Не голубий він,
А рудий, вважай,
Не тихий —
Неспокійний з краю в край,
Суворо в далеч води мчить іржаві!

Бурхливий він,
Могутній він,
Баский,
Мов кінь, якого не смирять вудила...
Здавалося б, йому немає діла,
Який там час,
Який там лад людський...

На цьому боці — сяйво прапорів.
Честь праці!
Першотравень... Пісня... Квіти...
На тому — Австрія.
Дивлюсь з-під брів...

Одна ріка
Два береги.

Два світи.
На тому — ліс австрійський, сіножать...
Так чий, Дунаю, ти?
До половини
Дозволено його перепливать!
А далі — тільки вільна пісня лине...

Дунай, Дунай (вода руда, як дим!).
Дунай, Дунай (б'ють хвилі в берег грізні),
Коли ж ти знову станеш голубим,
І знову — тихим, як в народній пісні?

Коли, коли, Дунаю, будеш ти
Нас не роз'єднувати,
А єднати?
Хай дружби прокладаються мости!
Хай на мости йде сталь,
Не на гармати!

На березі дунайському стою —
Я, син Дніпра,
Твого, Дунаю, брата.
Про тебе сто пісень в моїм краю
Мені співала у дитинстві мати...

Уклін, Дунаю Йваницу, тобі!..
Словак танцює, б'є об землю лихом,
Від фейерверків хвилі голубі...
Дунаю, будеш голубим і тихим!

Братіслава, 1961

КАРЛОВІ ВАРИ

* *
*

На взгір'ї дике до нестями
Лежить громаддя кам'яне.
Щодня, умившись дощами,
Там серна зустріча мене.
Підкралася під самі тучі
Залізна серна.

Камінь змок.

Цю скелю з серною, ці кручі,
В народі звуть — Єлені Скок¹.
Внизу — там річка Тепла лине,
Наместе Леніна, театр,
Костьол святої Магдалини
І «Вржідло»² — дар підземних надр;
Внизу — готелі та кав'ярні,
Винарні, бари, вар'єте,
Вітрини одягу шикарні
І колонада, де п'єте
Русалчину чи княжу воду —
Снагу заховану землі...
Ходить сюди — ввійшло вже в моду
Для всіх туристів взагалі.
Внизу — дзвенить, клекоче місто...
На взгір'ї я! Куди не кинь —
Сніги, сніги блищать іскристо
І гір безкрая далечінь!

---

¹ Оленьчий стрибок (чеськ.). Справді, на скелі стоїть металева фігура не оленя, а гірської серни. Зображення цієї скелі з серною стало однією з емблем Карлових Вар.

² Гаряче джерело, найбільше з усіх карловарських джерел.

Відціль, з пташиного польоту,
Я бачу гори, кручі всі,
Ліси крізь сонця позолоту
У неповторній їх красі!..
Підкралась на вершечок скелі
Залізна серна, мов стриба,—
Безрадісна, і невесела,
І безпросвітна, як журба.
Легенда дивиться у вічі:
Між круч оцих,
Дерев і трав
На звіра — ще в середньовіччі —
Сам Карл Четвертий полював.
І єгері, і гончих згряя...
Не знаю, вбив щось Карл чи ні,
Аж бачить — серна стала скраю
Над урвищем в височині.
Прицілився той Карл Четвертий,
Пальнув — упав підбитий звір,
Зірвався з кручі в прірву смерті —
У яр, в джерел кипучий вир...
Не повезло тобі, корольо!..
А звір, упавши у потік,
Скупався в нім, напився вволю
Води гарячої — і втік!
Створив король молитву богу,—
Це чудодійне джерело!
Скупав свою недужу ногу
У тій воді — допомогло!
Була у нім цілюща сила —
В кипучім гейзері води!..
З тих пір, де б Карла не носила
Судьба,— вертався знов сюди!
Тут він заклав курортне місто,
Звів замок свій...

І відтоді
Складають люди
Урочисто
Гімн карловарській цій воді.
І я цю воду п'ю щорання,
І легшим відчуваю крок...
Благословляю полювання
І серну цю — Єлені Скок!
Хай вічно б'є з землі — не в'яне
Води живої джерело!..
Пражани п'ють, і варшав'яни,
І москвичі — допомогло!
П'ють металурги з Подніпров'я,
Болгарка — ткаля молода...
Вона нам зміцнює здоров'я
І дружбу, ця жива вода!

* *
*

В Річмонді¹, при вході в санаторій,
Посадили чехи деревце —
В пам'ять про політ людини в космос...
Як це добре!
Як чудесно це!
І — табличка: рік, число і місяць.
Поливають люди — хай росте!..
Німці тут лікуються, угорці,
І румунські друзі... А проте
Я не знаю нічиєї мови.
Як сказати «добрий ранок!» їм?
Усміхаюсь і кажу: — Гагарін! —
Оплесків ураз лунає грім.
— О, Гагарін! — всі мені гукають...

¹ Санаторій, де лікуються переважно громадяни СРСР та країн народної демократії.

І відтак я зрозумів з тих пір,
Що «Гагарін» — значить «добрий ранок»
Мовами людей, хто любить мир!
Вдень я знову зустрічаю друзів.
Як сказати «добрий день»? І знов,
Усміхаючись, кажу: — Гагарін! —
Бо, на жаль, не знаю ж їхніх мов.
Зрозуміли всі мене одразу,
Хоч вони по-нашим нітелень...
І з приємністю дізнавсь я знову,
Що «Гагарін» — це і «добрий день».

По вечері личить попрощатись,—
Як сказати «на добраніч»? Як?
Тисну руку, говорю: — Гагарін! —
Бачу — чех, болгарин і поляк —
Всі мене прекрасно розуміють,
Тільки дивне слово це назвеш...
Значить, для усіх людей «Гагарін»
Означа і «добрий вечір» теж!

В Річмонді, при вході в санаторій,
Квітне деревце в усій красі...
Всі моєї Батьківщини мову
Розуміють на планеті.
Всі!

* *
*

У Карлових Варах, в міжгір'ї крутому,
Де можна рукою дістати до грому,
Де б'ють з-під землі життедайні джерела,—
Там пісня дзвенить українська весела!
У Карлових Варах, де вілли під тучі,
Співають дівчата про київські кручі,—

Доярки, свинарки, колгоспниці прбсті
Приїхали в Чехословаччину в гості!
Доярки, свинарки, жінки-агрономи —
З Тетієва-міста, яке невідоме
Не тільки у Чехії, кажучи строго,
Не кожен і в Києві знає про нього!
Сільські комбайнери, сільські трактористи
У Карлових Варах — радянські туристи!
Були вже у Празі,
У Пільзені, в Кладно,
Вивчали сільське господарство докладно...
А нині — неділя. Дівчата в обновці
П'ють воду з джерел.
Піднялись на ланівці¹
На гору високу... В снігу всі дерéва...
Погруддя Петра. І альтанка царева.
Він тут лікувавсь, цар всієї Росії,
В Карлсбаді, курорті для буржуазії.
Тепер приїжджають у Карлові Вари —
Доярки, свинарки, ткачі, сталевари!
Розкрили роти іноземні туристи,
Наводять фотоапарати іскристі
Панове з Парижа, Америки, Бонну:
— Ви звідки?
— З Тетіївського ми району! —
Співають дівчата дзвінку «Верховину»...
— Ол райт!
— Зеер гут!
— Віва! — чуть без упину...

І пісня лунає — широка, безкрая...
Хай слухає світ —
Україна співає!

Карлові Вари, 1961—1962

---

¹ Фунікулер (чеськ.).

ЛІДИЦЕ

Могил бугри,
Метуть вітри...
Схилимо прапори!
У цих буграх
Священний прах,—
Не сміть стоять в шапках!

Німий стою
У цім краю,
Немов солдат в строю...
Я смерть в бою
Стрічав свою,
Ти, Лідіце,— свою.

Благословен
Вогонь імен
У сяві знамен!
Забуть війну?
Свій зір зверну
В недавню давнину:

Сто завірюх
Мело навкруг,
Прах-попіл — тлів, не тух...
Прах-попіл цей —
Кістки людей,
Зойк матерів, дітей!
У серці й досі біль не вщух...
Я славлю непокори дух,
Ваш, партизани, рух!

Спалили всіх:
Старих, малих
Під автоматний сміх.

А від осель —
Журба пустель,
Та вітру карусель.

Та болю крик...
Будь проклят, штик,
І нині, і повік!
І в сні хай не привидиться
Страшне криваве літо це,
Твоє страждання, Лідіце!

Ті дні страшні
Забуто? Ні!
Мільйон проклять війні!
Кулак вузлом...
Іду селом
З похиленим чолом.

Чом Хойзінгера
Й Шпейделя
Не судять досі? Чом?
Це з їх вини
У дні війни
Загинули вони...

Могили ці,
Немов бійці,
Кричать у всі кінці:
— Судити їх
За мертвих всіх
Перед лицем живих!

Лідіце, 1961

ВЛТАВА

Тече віками Влтава —
Красуня величава,
А зліва в неї, справа —
На конях скаче слава:

Лісами та ярами,
З сокирами, шаблями,
На грудях смерті шрами,
Бинтовані вітрами!

По цей бік — ворог скаче,
По той бік — ворон криче,
В полоні чешка плаче,
Кляне дитя незряче.

Спалили Яна Гуса,
Ридає чешка руса,
Кусає Жижка вуса,—
За Чехію помщусь!

По цей бік — Жижка скаче,
По той бік — ворон криче...
За волю стань, юначе,
Як серце ще гаряче!

В огні палає Влтава,
Кипить вода кривава,
А зліва в неї, справа —
В полоні гине слава...

Я Влтаву-партизанку
Зустрів у травні зранку,
Як в'їхали на танку
У Прагу-полонянку.

у травні в сорок п'ятім
Обнявсь я з чехом-братом,
Порубаним, розп'ятим
Фашистом розпроклятим.

По цей бік — наші танки,
По той бік — наші ганки,
Вітали нас пражанки
В травневі ті світанки!

Тече, мов пісня, Влтава —
Привільна, величава,
А зліва в неї, справа —
Стоїть на варті слава!

Чайкі, чайкі над нею,
Красунею мою,
І прапор над землею
З багряною зорею!

Прага, 1962

ПРАГА В ТРАВНІ

Праго, незабутні каштани твої,
Голубливі серпанки на Влтаві,
Де щебечуть в садах цілу ніч солов'ї,
Баламутять пражанок, лукаві!

Праго, зачарований слухаю я
Солов'їні весняні концерти...
Злата Праго, красуне слов'янська моя,
Стать над Влтавою б десь і завмерти...

Праго, мов зелені вітрила — сади
В солов'їнім пливуть океані...
Ти, світанку, гасить ліхтарі підожди,
Якщо тямиш хоч трохи в коханні!

Праго, вже проміння світанок простяг,
Засвітив у високій блакиті
Над Градчанами гордий державний твій стяг,
Наймиліший для чеха у світі!

Праго, я вітаю каштани твої,
Славлю руки робочі шершаві!
Хай співають в садах
І в серцях
Солов'ї —
Над Дніпром,
Над Москвою,
На Влтаві!

Прага — Київ, 1961 •

ЗМІСТ

ПОЧАТОК ПІСНІ

- Москва, годинник б'є дванадцять... 7
В саду імені Першого Травня 9
Ялинка 11
«Ти йшла гірською стежкою» 12
Катерина. *Поема* 13
Лісова казка 28
Ніч над Удаєм 29
«Над крутою кручею...» 30
Знов настане літо 31
Голуба шаланда 32
Ой, трембіти, грайте лунко 33
Ми голос почули твій, мамо! 34
В Карпатах 36
«Святковою порошею...» 37
Веснянка 38
Бабине літо 38
Як Гриць Гринчишин своє щастя шукав 40
Весна
    I. «Я щоночі виходжу в двір...» 48
    II. «Ще рань. Ще, снами зборені...» 48
Мати 49
Я вікно зачиню 50
Листоноша 50

ЯК СПИТАЄ ДОЧКА ПРО МЕНЕ

- Як спитає дочка про мене... 55
Я зберігаю від квартири ключ 56
Я вчора стрів дитя біля воріт... 57
І дівчата не виносили нам квітів... 58
«Я щодня питаю в листоноші...» 59
Смерть Гната Горбатенка 59
Біженці 60
Сьогодні у мене свято 61
Волошки 63

«Світе мій! Хмарки легкі, як з вати...»	65
Лісові оселі	65
Тут селище було	67
Ніч перед боєм	69
Горобина	71
Штурм Великих Лук	72
Три берізки	73
Малюнок	74
Вір, моя хороша...	75
Москва	76
Балада про Ларивонову могилу	77
Балада про солдатську підкову	79
Лежу один, закутавшись в шинель...	81
Ростя щаслива	82
Балада про журавлів	83
Спить перед боєм батальйон...	84
Дорога в свято	86
Ще тліє згарище села...	88
Большак	88
Рушник	90
«Діти просили їсти...»	91
На захід ми йшли	91
Красуйся, стольний Київ-град!	92
Сонце травня	94
У вічність слава двері їм відчинить	95
На перехресті трьох доріг	97
Наше щастя	98
Хата	99
Зять	100
Ранок	101
Я розмовляю, як солдат з солдатом. (Лист до американського друга)	102
Каска	104
Естафета миру	104
ЛЮБЛЮ СВІЙ КРАЙ	
Ода Конституції	109
Кавказ	110
Струмок	111
Перепел	112
Метелик	112
Дві пісні	
1. Дівоча — сумна	113
2. Дівоча — весільна	114
Місячна доріжка	115

На риштуванні	116
Говорить Москва!	116
Дівчина з Буковини. <i>Поема</i>	118
Польова сумка	128
Я — комуніст	130
Тут Ленін жив. (<i>З дорожнього блокнота</i>)	132
Дніпро	134
Березень	136
Сон	136
Царьов Курган	137
Шведська могила	140
Люблю свій край	141
Це ти, Україно!	143
Сніжок мете у Києві	145
В милого сорочка біла	146
Птахівниця Настя	147
Зима	149
Весілля	151
Дума про возз'єднання	154
Пісня про Богдана Хмельницького	155
Переяславка	157
Красна площа	158
Весняне	159
З циклу «Тобі, кохана»	
1. «Скільки я разів стрічав світання...»	160
2. Морський характер	160
3. «День і ніч, день і ніч, день і ніч...»	161
4. Безсоння	162
Дочці Тамарі	162
Над Паміром	163
Дівчино моя мила	164
«В небі над полями...»	165
Станція Туманян	166
Дятел	167
«Ой у полі дві тополі...»	168
Засуха	169
Дружба	170
Пам'ятник Зої Космодем'янській	171
Літо	173
«Зозуля подавилася мандриком...»	173
«Я стільки сонця в очі взяв...»	174
Лютий	174
Лижна прогулянка до Старої Рузи	175
«Тишина. У гаю — ні шелесне...»	176
«Люблю той час, коли над лісом десь...»	176

«Я люблю по неходженій стежці ходить...»	177
Хай славиться Ленін навіки-віків!	177
Сад	178
Квітам потрібне сонце	180
«Яких тільки в лісі нема кольорів...»	180
Дві берези	181
Вогники	182
Бажання	183
На Івана на Купала...	183
Рідний Київ	185
Привіт тобі, Москва-столице!	186
Гагарін Юрій знявся в небеса	188
Зоре моя вечірняя	
1. «То вечірньою зорею, то ранковою...»	189
2. «Незабаром у системі Сонячній»	190
В ім'я народу, для людей!	191
Мій отчий дім	192
Навіки поріднив нас Ленін	194
Я славлю народження Леніна	197
Кримські етюди	
Ай-Петрі	198
«Третій день бушує море...»	199
«Коли б я був холостяком...»	200
Високосний рік	201
«Таки і в Крим прорвалися дощі...»	201
«То шторм на морі орди хвиль жене...»	202
Весняний дощ	203
Яблуневий сад	204
Легенди	205

УЧИТЕЛІ МОЇ І ДРУЗІ

Встань, Тарасе, подивися	213
В Орську. (До сторіччя з дня перебування Т. Г. Шевченка на засланні в Орській фортеці)	214
Верба	218
Стояв Шевченко над Невою	219
Сіль землі	220
Горький у Мануйлівці	
I. Вогник уночі	222
II. Як сокіл — жить!	224
III. Читає «Кобзаря» селянам	225
В своєму селі	226
Володимиру Сосюрі	228
Олександр Прокоф'єв	229
Ярославль	230

Миколі Нагнибіді 231
Мій піонерський галстук 233
Дві зустрічі з Вітезлавом Незвалом 236

З ДАЛЕКИХ ДОРИГ

Нюрнберг 241
Баварія з вікон вагона 242
У Шотландській дальній стороні 244
З паризьких вражень
«Франція почалася для мене в Києві...» 246
Привіт тобі, французька земле! 247
Париж 247
Вогні неонових реклам 251
На набережній Вольтера 254
Сена 255
Нотр-Дам. (П'ять сонетів)
1. «Обсіли собор цей легенди похмури...» 257
2. «Сховалась під склепінням сіра мла» 257
3. «Мовчать химери дивні вздовж карнизу» 258
4. «Сидять, стоять парафіяни. Гоже...» 258
5. «Оці химери на соборі...» 259
В Луврі
1. Венера Мілоська 260
2. Ніка Самофражійська 260
3. Монна Ліза Джоконда 261
Єлісейські Поля 262
Булонський Ліс 263
Ейфелева башта 264
Біля стіни Комунарів 266
Гробниця Наполеона 267
«Над Парижем небо голубе...» 268
Зустріч в Монтре 269
Ніцца
1. Ніцца ввечері 271
2. Ніцца вранці 273
3. Ніцца в дощ 274
Монте-Карло 275
Пабло Пікассо 278
Марсель 279
Шато д'Іф 282
Арени Арля 283
Долина Рони 284
Ле Бо 286
Петрарка тут жив... 287
Ліон 289

Прапорець Вітчизни	290
Вулиця Марі Роз	291
В Альпах	293
Старовинний герб Парижа	294
Могила Невідомого солдата	295
Спілкуйтесь, люди!	297
З чехословацького зошита	
Вацлавське наместе	300
Дунай	301
Карлові Вари	
«На взгір'ї дике до нестями...»	303
«В Річмонді, при вході в санаторій...»	305
«У Карлових Варах, в міжгір'ї крутому...»	306
Лідіце	308
Влтава	310
Прага в травні	311

ИВАН ИВАНОВИЧ НЕХОДА
ИЗБРАННОЕ. СТИХОТВОРЕНИЯ

Составление
Тамары Ивановны Неходы

Издательство «Дніпро»
(На украинском языке)

Редактор *Л. С. Малахова*
Художник *В. М. Дозорець*
Художній редактор *А. І. Клименко*
Технічний редактор *О. Г. Тализіна*
Коректор *Т. Г. Білецька*

Информ. бланк № 1082

Здано до складання 17.12.79.

Підписано до друку 24.03.80.

БФ 30168.

Формат 70×100^{1/32}. Папір друкарський № 1.

Гарнітура літературна. Друк високий.

Умовн. друк. арк. 12,9. Обл.-вид. арк. 13,266.

Тираж 5500. Зам. 9—376. Ціна 1 крб. 80 к.

Видавництво «Дніпро», 252601, Київ-МСП,
вул. Володимирська, 42.

Київська книжкова фабрика «Жовтень»
республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкинг»,
252053, Київ-53, вул. Артема, 25.

Нехода І.

Н58 Вибране: Поезії. Упоряд. Т. І. Нехода; —
К.: Дніпро, 1980.— 318 с.

До збірки увійшли кращі вірші поета за майже тридцятирічний період творчості. Тематика їхня різноманітна — це поезії періоду Великої Вітчизняної війни, учасником якої був поет, схвилювані вірші про любов до рідної Батьківщини, поезії, що виникли в результаті подорожей поета за кордон. Через всю книгу червоною ниткою проходить тема вірності Соціалістичній Вітчизні, заклик до молоді бути вірними заповітам батьків.

Н 70403—114 114—80 4702590300

У2

57

659-8

Ао 224157

4

Київ „ДНІПРО“ 1980

361

1

4